

T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMA BİLİM DALI

LİSE SON SINIF ÖĞRENCİLERİNİN KARAR STRATEJİLERİNİ
YORDAYAN BAZI DEĞİŞKENLER

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Yıldız Ay GÜNER

Tez Danışmanı
Yrd. Doç. Dr. Hüseyin ÖNCÜ

Ankara-2006

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü'ne;

Yıldız Ay Güner'e ait "Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Karar Stratejilerini Yordayan Bazı Değişkenler" adlı çalışma, jürimiz tarafından Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı'nda YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan.....

Üye.....

Üye.....

ÖNSÖZ

Bu çalışmada lise son sınıf öğrencilerinin karar stratejilerini yordayan değişkenler (cinsiyet, akademik başarı, sosyo ekonomik düzey, akılcı olmayan inanç, durumluk ve sürekli kaygı) incelenmiştir.

Bireyler hemen her gün çeşitli konularda (o gün ne yapacağı, kiminle buluşacağı, ne yiyeceği, vb.) kararlar vermek durumunda kalmaktadırlar. Bireylerin bazı dönemlerde verdiği kararlar (meslek seçimi, okul seçimi, eş seçimi, vb.) ilerideki yaşamını da etkileyebilecek türden kararlar olabilmektedir. Özellikle lise son sınıf bu denli önemli kararların verilmesinin yoğun yaşandığı bir dönemdir. Bu dönemde gençlerin sağlıklı kararlar vermesi onun gelecekte mutlu bir insan olmasında önemli bir rol oynamaktadır.

Bu araştırmada lise son sınıfta öğrenim gören öğrencilerin karar stratejileri üzerinde (içtepişel, mantıklı, bağımlı, kararsız) cinsiyetin, akademik ortalamanın, sosyo ekonomik düzeyin, akılcı olmayan inancın, durumluk sürekli kaygı düzeylerinin yordayıcı birer değişken olup olmadıkları araştırılmıştır. Araştırma sonuçlarının rehberlik ve psikolojik danışma alanında çalışan kişilere kaynak olabileceği düşünülmüştür.

Bu araştırma, bir çok kişinin yardımıyla yürütülmüştür. Öncelikle araştırmanın planlama aşamasından gerçekleşme aşamasına kadar katkılarını esirgemeyen tez danışmanım Yrd. Doç.Dr. Hüseyin Öncü'ye sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Tezimin eksiklikleri konusunda fikirlerini belirterek, tezimin son şeklini almasında yardımlarını esirgemeyen değerli jüri üyeleri Doç.Dr. Mehmet Güven ve Yrd.Doç.Dr. Leyla Ercan'a, istatistik işlemlerimdeki yardımlarından dolayı Araştırma Görevlisi Ferudun Sezgin'e ve Uzm.Psik.Danışman Yaprak Baydan'a, Ziya Gökalp Lisesi, Yunus Emre Lisesi, Güler Şevki Özbek Lisesi öğrencilerine ve uygulamalarımda ki yardımları nedeniyle rehberlik servisi çalışanları ve okul idarecilerine, tezimin her dönemindeki desteğinden dolayı eşim Hasan Güner'e ve ablam Dilek Malatyalı'ya, göstermiş olduğu sabrından dolayı kızım Nazlı Sıla Güner'e teşekkür etmeyi bir borç bilirim.

ÖZET

Bu araştırmanın amacı, lise son sınıf öğrencilerinin karar stratejilerini cinsiyetleri, akademik başarıları, sosyo ekonomik düzeyleri, akılcı olmayan inançları ve kaygı durumlarının (durumluk ve sürekli kaygı) yordayıcı birer değişken olup olmadıklarını ortaya koymaktır.

Araştırmada, öğrencilerin karar vermede kullandıkları stratejilerini belirleyebilmek için Kuzgun (1992) tarafından geliştirilen Karar Stratejileri Ölçeği, akılcı olmayan inançlarını belirlemek için Jones (1969) tarafından geliştirilen Yurtal (1999) tarafından Türkçe'ye uyarlaması yapılan Akılcı Olmayan İnançlar Testi (AOİT), Durumluk Sürekli kaygılarını belirlemek için La Compte ve Öner (1977) tarafından Türk toplumuna uyarlaması yapılan Durumluk-Sürekli Kaygı Envanteri (DSKE) kullanılmıştır.

Araştırmada, öğrencilerin karar stratejileri düzeylerini bağımsız değişkenlerin (cinsiyet, akademik başarı, sosyo ekonomik düzey, akılcı olmayan inançlar ve durumluk sürekli kaygı) yordayıp yordamadığı “Aşamalı Çoklu Regresyon Analizi” tekniği ile belirlenmiştir. Araştırmada en az hata payı 0.05 olarak kabul edilmiştir.

Araştırma 2005-2006 eğitim-öğretim yılında Diyarbakır ili Ziya Gökalp Lisesi, Yunus Emre Lisesi ve Güler Şevki Özbek Lisesi son sınıflarında öğrenim gören 169 kız 221 erkek olmak üzere toplam 400 öğrenci üzerinde yapılmıştır. Analizler sonucunda akılcı olmayan inanç ve durumluk kaygının lise son sınıf öğrencilerinin içtepsel karar stratejileri üzerinde birer yordayıcı değişken olduğu ve bu değişkenlerin içtepsel strateji puanlarına ait toplam varyansın %24'ünü açıkladıkları, diğer değişkenlerin (cinsiyet, akademik başarı, sosyo ekonomik düzey, sürekli kaygı) ise 0.05 düzeyinde önemli birer yordayıcı değişken olmadıkları bulunmuştur. Öğrencilerin mantıklı karar stratejilerinin akılcı olmayan inanç, cinsiyet, sürekli kaygı ve sosyo ekonomik düzey bağımsız değişkenleri tarafından anlamlı düzeyde yordandığı ve bu değişkenlerin mantıklı strateji puanlarına ait toplam varyansın %13.4'ünü açıkladıkları, diğer değişkenlerin (akademik başarı, durumluk kaygı) ise 0.05 düzeyinde önemli birer yordayıcı olmadıkları bulunmuştur. Kararsızlık stratejisinin ise yalnızca durumluk kaygı değişkeni tarafından yordandığı ve bu değişkenin kararsızlık stratejisi puanlarına ait toplam varyansın %8'ini açıkladığı belirlenmiştir. Bu bulgular, lise son sınıf öğrencilerinin karar stratejileri üzerinde akılcı olmayan inanç, durumluk-sürekli kaygı, cinsiyet, sosyo ekonomik düzeyin birer yordayıcı değişken olduğunu göstermektedir.

SUMMARY

The purpose of this research is examine highschool last grade students decision strategies according, sex, academic average, socio economic level, irrational beliefs and state-trait anxiety levels affective variables.

In the research to determine, students decision making strategies developed by Kuzgun in 1992 Decision Making Strategies Scale (DMSS) to determine irrational beliefs developed by Jones in 1969 and adapted in Turkish people by La Comte and Öner in 1977 state-trait anxiety inventory (STAI) were used.

In this research the student's Decision Making Strategies are evaluated by the independent variances (Irrational beliefs, sex, academic average, socio economic level and state-trait levels) through "Stepwise Multiple Regression Analysis" technique. In this research, the lest error is accepted as 0.005

In this research the sample consisted of 2005-2006 education year Diyarbakır city Ziya Gökalp Highschool, Yunus Emre Highschool and Güler Şevki Özbek Highschool, last grade 179 girl, 221 boy total 400 students. To analys data "Stepwise Multiple Regression Analysis" technique was used. Result of analysis irrational beliefs and state anxiety are effective variables on highschool decision strategies, last grade student impulsive decision strategies. Irrational belief, sexuality, socio economic level and state-trait levels are effected by dependent variables. Students logical decision strategies irrational beliefs, sex, state anxiety and socio economic level independent variables are effected, as significant level. Indecisive strategy is only effected by state anxiety this result show, irrational beliefs, state-trait anxiety, sex, socio economic levels are effective variables on highschool last grade students decision strategies.

İÇİNDEKİLER

	SAYFA
ONAY.....	
ÖNSÖZ.....	i
ÖZET.....	ii
SUMMARY.....	iii
İÇİNDEKİLER.....	iv
TABLolar.....	vii
ŞEKİLLER.....	ix

BÖLÜM I

GİRİŞ.....	1
Problem Durumu.....	1
Problem Cümlesi.....	9
Alt Problemler.....	9
Sınırlılıklar.....	9
Varsayımlar.....	10
Tanımlar.....	10
Araştırmanın Önem ve Gerekçesi.....	11

BÖLÜM II

İLGİLİ YAYIN VE ARAŞTIRMALAR

Karar Verme İle İlgili Kavramsal Çerçeve.....	13
Akılcı Olmayan İnançlarla İlgili Kavramsal Çerçeve.....	21
Kaygı İle İlgili Kavramsal Çerçeve.....	24
Karar Stratejileri İle İlgili Olarak Yurt Dışında Yapılan Çalışmalar.....	29
Karar Stratejileri İle İlgili Olarak Türkiye’de Yapılan Çalışmalar.....	33

BÖLÜM III

YÖNTEM

Evren ve Örneklem.....	40
Veri Toplama Araçları.....	41
Karar Stratejileri Ölçeği.....	41
Karar Stratejileri Ölçeği Güvenirliği.....	42
Araştırma Kapsamında Yapılan Güvenirlik Çalışmaları	42
Karar Stratejileri Ölçeği Geçerliliği.....	43
Araştırma Kapsamında Yapılan Geçerlik Çalışmaları.....	43
Akılcı Olmayan İnançlar Testi.....	47
Akılcı Olmayan İnançlar Testi Geçerliliği.....	49
Araştırma Kapsamında Yapılan Geçerlik Çalışmaları.....	50
Akılcı Olmayan İnançlar Testi Güvenirliği.....	55
Araştırma Kapsamında Yapılan Güvenirlik Çalışmaları.....	56
Durumluk Sürekli Kaygı Envanteri.....	57
Durumluk Sürekli Kaygı Envanteri Güvenirliği.....	57
Durumluk Sürekli Kaygı Envanteri Geçerliliği.....	58
Durumluk Sürekli Kaygı Envanteri Puanlanması.....	59
Verilerin Toplanması.....	59
Verilerin Çözümlemesi.....	60

BÖLÜM IV

BULGULAR

“İçtepesel Karar Verme” Alt Ölçeğinin Puanlarının Yordanmasına İlişkin Bulgular.....	63
“Mantıklı Karar Verme” Alt Ölçeğinin Puanlarının Yordanmasına İlişkin Bulgular.....	65
“Bağımlı Karar Verme” Alt Ölçeğinin Puanlarının Yordanmasına İlişkin Bulgular.....	69
“Kararsızlık” Alt Ölçeği Puanlarının Yordanmasına İlişkin Bulgular.....	70

BÖLÜM V

TARTIŞMA VE YORUM.....	72
------------------------	----

BÖLÜM VI

SONUÇ VE ÖNERİLER

Sonuçlar	85
Öneriler.....	87

KAYNAKÇA.....	89
---------------	----

EKLER

EK 1: Karar Stratejileri Ölçeği.....	99
EK 2: Karar Stratejileri Cevap Kağıdı.....	101
EK 3:Akılcı Olmayan İnançlar Testi.....	102
EK 4: Akılcı Olmayan İnançlar Testi Cevap Kağıdı.....	105
EK 5: Durumluk Sürekli Kaygı Envanteri(DSKE TX-I).....	106
 EK 6: Durumluk Sürekli Kaygı Envanteri (DSKE TX-II).....	 107
EK 7: Araştırma İzni.....	108

TABLOLAR

TABLO	SAYFA
1 Araştırmanın Örneklemine Oluşturan, Öğrencilerin Okul ve Cinsiyetlere Göre Dağılımları.....	40
2 Karar Stratejileri Ölçeği Maddelerinin Temel Bileşenler Analizi Sonucu Elde Edilen Faktörlere Göre Faktör Yükleri.....	43
3 Karar Stratejileri Ölçeği Maddelerinin Öz Değerleri ve Açıklanan Varyans Oranları.....	46
4 Akılcı Olmayan İnançlar Testi Maddelerinin Temel Bileşenler Analizi Sonucu Elde Edilen Faktörlere Göre Faktör Yükleri.....	51
5 Akılcı Olmayan İnançlar Testi Maddelerinin Öz Değerleri ve Açıklanan Varyans Oranları.....	54
6 Cinsiyet, sosyo-ekonomik düzey, akademik başarı, durumluk kaygı, sürekli kaygı ve akılcı olmayan inançlar değişkenlerine göre “İçtepesel Karar Verme” bağımlı değişkeni puanlarının yordanmasına ilişkin aşamalı regresyon analizi sonuçları.....	63

- 7 Cinsiyet, sosyo-ekonomik düzey, akademik başarı, durumluk kaygı, sürekli kaygı ve akılcı olmayan inançlar değişkenlerine göre “Mantıklı” bağımlı değişkeni puanlarının yordanmasına ilişkin aşamalı regresyon analizi sonuçları.....66
- 8 Cinsiyet, sosyo ekonomik düzey, akademik başarı, durumluk kaygı, sürekli kaygı ve akılcı olmayan inançlar değişkenlerine göre “Bağımlı Karar Verme” değişkeni puanlarının yordanmasına ilişkin aşamalı regresyon analizi sonuçları..... 69
- 9 Cinsiyet, sosyo-ekonomik düzey, akademik başarı, durumluk kaygı, sürekli kaygı ve akılcı olmayan inançlar değişkenlerine göre “Kararsızlık” bağımlı değişkeni puanlarının yordanmasına ilişkin aşamalı regresyon analizi sonuçları..... 70

ŞEKİLLER

ŞEKİL	SAYFA
1 Karar Stratejileri Ölçeği Öz Değerler Grafiği.....	47
2 Akılcı Olmayan İnançlar Testi Öz Değerler Grafiği.....	55

BÖLÜM I

GİRİŞ

Bu bölümde, araştırmaya konu olan problem durumu açıklanmış, problem ve alt problemler verilmiş, bu problemlerle ilgili olarak sınırlılıklar belirtilmiş, araştırma ile ilgili temel kavramlar ve araştırmanın önemi ve gerekçesi açıklanmıştır.

Problem Durumu

Bireyler sağlıklı, mutlu, dengeli bir yaşam sürdürebilmek için karşı karşıya kaldıkları çeşitli seçeneklerin arasından kendilerine en uygun olan kararları vermek isterler. Çağımızda bireye her alanda çok çeşitli seçenekler sunulmaktadır. Bu seçeneklerin fazlalığı bireyi hangisinin kendisine en uygun olduğunu belirleme de oldukça güç durumda bırakmaktadır. Bireyler kendilerine en uygun olan seçeneğe karar verirken bir çok çatışma ve kaygı durumlarıyla karşı karşıya kalmaktadırlar.

Bireylerin bir karar anında en az çatışma ve kaygı duygularını yaşamaları için karar verme süreçleri, bir karar anında nelere dikkat etmeleri gerektiği vb. konularında bilgilendirilmeleri artık bir gereklilik haline gelmiştir. Nitekim etkin karar verme becerileri eğitim programları, konulu seminerler bir çok akademisyen tarafından verilmektedir. Hatta bir ders konusu olarak bile okutulmaktadır. Bu örneklerde bize gösteriyor ki karar verme becerisi kişiye eğitimle kazandırılabilir.

Günümüzde, karar verme becerisinin önemi giderek artmaktadır. Toplumsal yaşam, bireyin farklı seçeneklerle karşı karşıya gelmesine neden olmakta ve yaşamına yön verebilmesinde kararlarını kendisinin vermesini zorunlu kılmaktadır. Birey, yaşamında doğru kararlar verebilmek için sürekli olarak araştırmak, çevresinden bilgi toplamak ve elde ettiği bilgileri doğru zamanlarda kullanmak durumundadır. Bu aşamada bireyin karar verme süreci üzerinde etkili olabilecek faktörlerin belirlenmesi gerekmektedir. Bu nedenle bireyin karar verme süreci ile ilişkisi olabileceği düşünülen akıcı olmayan inançları, kaygı düzeyleri, sosyo

ekonomik düzeyleri, cinsiyetleri ve akademik başarıları bu araştırmada birer değişken olarak ele alınmaktadır.

Rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin bireylere sunduğu hizmetlerin kapsamı incelendiğin de etkili karar vermesi konusunda, bireylere yardım edilmesinin gerekliliği üzerinde durulmaktadır. Aşağıda verilen rehberlik tanımları incelendiğinde bireylere karar verme becerisi kazandırmanın önemi daha da iyi görülebilmektedir.

Rehberlik, kendini anlaması, problemlerini çözmesi, gerçekçi kararlar alması, kapasitelerini geliştirmesi, çevresine dengeli ve sağlıklı bir uyum yapması ve böylece kendini gerçekleştirme için uzman kişilerce bireye yapılan psikolojik yardımlardır (Kepçeoğlu, 1994).

“Rehberlik, bireyin en verimli bir şekilde gelişmesini ve doyum verici uyumlar sağlamasında gerekli olan tercihleri, yorumları, planları yapmasına ve kararlar vermesine yarayacak bilgi ve becerileri kazanması ve bu tercih ve kararları yürütmesi için bireye yapılan sistemli ve profesyonel yardımdır” (Tan, 1992).

Karar vermenin en önemli yaşam becerilerinden biri olduğunu belirten (Güçray 1998), karar vermenin bilişsel bir süreç olduğunu ve bir ihtiyaç durumunda bu ihtiyacı karşılamak amacıyla mevcut seçeneklerden duruma en uygun olanının seçilmesi olarak anlaşılabileceğini belirtmektedir.

Yüksel (2003)’e göre, karar verme becerileri bütün çocuklarda erken yaşlarda geliştirilmeli ve okul dönemi boyunca pratiğe dökülmelidir. Bu nedenle okulda Öğrenciler dersler ve çeşitli etkinlikler aracılığı ile karar verme deneyimlerini yaşamalı ve geliştirmelidir. Kendi kendilerine bazı kararları alma fırsatlarına sahip olan çocuklar, kendileri için bir şeylere karar verme deneyimi elde eden, kendini tanımlamayı geliştiren çocuklardır.

Karar verme konusunda yapılan çalışmalarda bireylerin karar verme durumlarında birbirlerinden farklı stratejiler kullanarak değişik stillerde karar verdikleri belirtilmektedir. Bireyler seçeneklerle ilgili bilgileri toplayıp, akılcı ve sistematik düşünerek, mantıklı kararlar verebildiği gibi duygularına dayanarak ya da içtepisel olarak, ani kararlarda verebilmektedir (Mann, Harmoni ve Power, 1989).

Araştırmalar, karar verme durumlarında, akılcı bir yaklaşımın kullanılmasının ve mantıklı karar verme stiline uygulanmasının, daha etkili olduğunu ve bireyin daha uygun kararlar almasını sağladığını göstermektedir. Yalnızca duygularına göre hareket eden, içtepisel ve aceleci karar veren bireyler yaşamlarında etkili ve uygun karar vermede başarısız olmaktadır (Rubinton, 1980).

Kuzgun (1992)'a göre karar verme davranışının ortaya çıkması için aşağıda belirtilen koşulların yerine getirilmesi gerekmektedir;

1. Karar verme ihtiyacını ortaya çıkaran güçlüğün varlığı ve bu güçlüğün birey tarafından hissedilmesi
2. Güçlüğü giderecek birden fazla seçeneğin bulunması,
3. Bireyin seçeneklerden birine yönelme özgürlüğüne sahip olması.

Karar durumlarında bireylerin birbirlerinden çok farklı, çeşitli tepkiler verdikleri gözlenmektedir. Bireylerin karar verme biçimlerinin kişilik özellikleriyle bağlantılı olduğu belirtilmiştir (Harren, 1976). Buna göre üç karar verme biçimi tanımlanmıştır.

1) Sezgisel karar verme: Bu biçimde karar verenler seçenekleri gözden geçirmeden, o anki duygularına göre kararlarına yönelirler.

2) Mantıklı karar verme: Bu biçimde karar verenler seçenekler üzerinde düşünerek akılcı bir yol bulmaya çalışırlar.

3) Bağımlı karar verme: Bu biçimde karar verenler diğerlerinin istediklerini dikkate alır ve onların gösterdiği yönde kararlar alırlar.

Osipow (1983), karar stratejilerini karar-kararsızlık boyutunda ele almaktadır. Sundukları model bu iki boyut arasında dört farklı özellik içermektedir.

- 1) Spontan-sistemik
- 2) İçsel-dışsal

Spontan davrananlar o anki verilere dayanarak seçenekleri değerlendirmekte ve çabucak sonuca gitmektedirler. Sistemik karar verenler ise dikkatli ve ayrıntılı biçimde verileri topladıktan sonra sonuca gitmektedirler.

İçsel güçlerine dayananlar durumu inceleyip karar vermekte, dışsal olanlar ise başkalarına danışarak çözüm bulmaktadırlar.

Böylece en kararsızlar spontan ve dışsal olanlar olup, onu spontan ve içsel olanlarla, sistematik ve dışsal olanlar izlemekte ve en son olarak sistematik ve içsel olan en kararlı kişileri oluşturmaktadırlar.

Folino (1999)'ya göre her gün pek çok kararlar veririz. Bunlardan bir bölümü günlük kararlar, bir bölümü daha önemli olan kararlardır.

Günlük kararlar: Hangi gömleği giyeceğimiz, işe nasıl gideceğimiz, hangi yemeği yiyeceğimiz vs.

Daha önemli kararlar: Hangi bilgisayar sistemini ya da arabayı satın alacağımız.

Kritik önemi olan kararlar: Hangi mesleği ya da eşi seçeceğimiz ile ilgili kararlardır.

Günlük bölümdeki kararların sonuçları çok önemli değildir. Ancak kararların önemi arttıkça sonuçları da önem kazanmaktadır. Çok önemli kararlar vereceğimiz zaman sonuçları da büyük olmaktadır. Folino (1999)'ya göre karar vermenin basamakları şu şekildedir.

1. Verilecek kararı gruplara ayırma
2. Gerçek sorunu belirleme
3. Kararı tanımlama
4. Olası çözümler üretme
5. Seçenekleri değerlendirme
6. Karar verip uygulama

Bu oluşturulan basamaklarda karar vermenin 3. ve 4. basamakları düşünmeden 1. basamaktan 2. basamağa geçilmesin de mantıksal bir işlem olduğu görülmektedir.

Jung'un tipolojisine göre insanlar karar verme süreçlerindeki eğilimlerine göre düşünürler ve hissedenler şeklinde ikiye ayrılırlar. Düşünürler, objektif mantık

ve analize dayanan kararlar verme eğilimi gösterirler. Şüphelidirler, kurallara dayalı kararlar verirler. Hissedenler ise değerlere ve diğerlerinin üzerindeki etkiye bağlı olarak öznel kararlar verme eğilimindedirler. Takdir edicidirler, kişisel ve insani konuları göz önünde bulundururlar (Akt; Veznedaroğlu, 2005).

Kuzgun (2000)'a göre bireyin yaşamının da vermiş olduğu en önemli kararlardan birisi de meslek seçimiyle ilgili vermiş olduğu kararlardır. Her birey yaşamının belli bir döneminde meslek tercihlerini kesinleştirerek ileride icra edeceği mesleği belirler. Eğer bir birey mesleki karar verme çağına geldiği halde seçenekler arasında bocalıyor, sık sık kararlarını değiştiriyor ve bir türlü meslek tercihinin kesinleştiremiyor ise mesleki açıdan bir kararsızlık yaşadığı düşünülebilir. Bireylerin mesleki kararsızlık yaşamalarının değişik nedenleri olabilmektedir. Eğer bireyler her alanda yüksek potansiyele sahiplerse bir tür yaklaşma-yaklaşma çatışması yaşıyor olabilirler ve dolayısıyla mesleki bir karar vermekte güçlük çekebilirler. Bazen de kişinin ilgi ve yetenekleri ayrışmamış olabilir ve bu durumda kişinin mesleki tercihlerini netleştirmesini engelleyebilir.

Ersever (1996)'e göre uygun-etkili (mantıklı) ve uygun Olmayan (içtepisel) karar verme stillerini kullanan bireylerin ortak noktaları şunlardır.

İçtepisel karar veren bireylerin ortak noktaları:

1. Karar verme durumunda tedirgin olmak,
2. Karar verme anında fazla düşünmeden ani davranışlarda bulunmak,
3. Karar verme durumunda olası seçenekleri araştırmaya gerekli zamanı harcamamak
4. Karar verme durumunu sistematik olarak düzenlememek,
5. Karar verme durumunun yarattığı belirsizliğe tahammül edememek ve kaygı duymak,
6. Belirsizliği bir an önce sonlandırmak için ilk seçeneğe yönelmek,

Mantıklı karar veren bireylerin ortak noktaları:

1. Karar verme durumunu gerçekçi olarak değerlendirmek,

2. Karar verme durumundaki tüm olası seçenekleri değerlendirebilmek,
3. Karar verme durumuna yönelik gerçekçi seçimler oluşturabilmek,
4. Karar verme durumundaki tüm seçeneklerin, avantajlarını ve dezavantajlarını değerlendirmek, plan yapmak ve yapılan planları değerlendirmek,
5. Plan yapmak ve yapılan planları değerlendirmek.

Çetingüç (2006)'e göre kararsız insanlar bile günlük yaşamlarında farkında olarak ya da olmayarak pek çok kararlar vermek durumunda kalmaktadır. Hangi kıyafetin giyileceği, ne yeneceği, hangi sinemaya gidileceği gibi rutin işlerden, iş ve eş seçimi, yasalara uygun ve uygunsuz davranma gibi konularda kararlar vermektedirler.

Karar verme; eldeki tüm bilgilerin dikkate alınarak durumun kavranması, alternatif eylem biçimleri ile getirecekleri sonuçların gözden geçirilmesi ve doğru eylemin seçilerek uygulanmasıdır.

Çetingüç (2006)'e göre karar verme anında zorluk yaratan, insanın karar verme yetisini bozan etkenlerden bazıları şunlardır.

1. Sınırlı zaman: Kritik durumlarda geç verilmiş doğru bir karar yanlış bir karardan farksızdır.

2. Sınırlı bilgi: Acil karar verme durumunda bilgi akışı yetersizliği yanlış düşme olasılığını artırır.

3. Sınırlı alternatifler

4. Olumsuz koşullar

5. Prosedürler: Uyulması zorunlu yönergeler.

6. Fizyolojik problemler: Yorgunluk, açlık, susuzluk

7. Psikolojik durum: Motivasyon düşüklüğü, stres, heyecan, panik, ön yargı, hırs, takıntı, yanlış alışkanlıklar, tutumlar vb (Çetingüç, 2006).

Adair (2003), karar verme sürecini 5 aşamada göstermiştir.

Adımlar

Ana Noktalar

Hedefi tanımlamak	Bir karara ihtiyaç duyduktan sonra, gayeyi ya da hedefi tayin etmek.
Bilgi Toplamak	Veri toplamak ve tasnif etmek, gerçekleri ve fikirleri gözden geçirmek, olası sebepleri belirlemek, zamanla ilgili sınırlamaları ve diğer kriterleri tespit etmek.
Fikir oluşturmak	Fikirler üretmek, muhtemel faaliyet yöntemlerini listelemek.
Değerlendirmek	Eksileri artıları listelemek, neticeleri dikkatle gözden geçirip, kriterlere göre tartmak.
Uygulamak	Kararı gerçekleştirmek için harekete geçmek; kararı denetlemek, yeniden gözden geçirmek.

Telman (2000)'a göre ergenlik dönemindeki genç bireyler, fiziksel büyümelerinin vücutlarında meydana getirdiği değişikliklerle ilgili ruhsal ve davranışsal adaptasyon sorunlarıyla dolu olduklarından kendilerine çok uzak görünen geleceğe ait bir karar vermek durumunda kaldıklarında zorlanırlar. Çünkü bu dönemde gençler çevrelerine güven duygularını geliştirmekle meşguldürler.

Çakır (2004)'a göre, belli bir problemin çözümüne yönelik gerçekçi bir karar, bireyin kendi içinde yaşadığı endişeyi ve karmaşayı azaltmakta, bunun sonucu olarak da mutlu olmasını kolaylaştırmaktadır. Uygun ve gerçekçi bir kararın verilmesi de doğru bilgilerin elde edilmesi ve elde edilen bilgilerin değerlendirilmesi ile olanaklıdır. Karar verme davranışı yaşamın her aşamasında kendini göstermektedir. Sağlıklı bir birey olmanın ölçütlerinden biri olan bireyin kendi kendisiyle barışık olma derecesi, verecek olduğu kararın derecesine bağlı olduğu gibi karar sonrası yaşanması olası duygulara da bağlı olmaktadır. Karar öncesi ve sonrasında yaşanan duygular her zaman olumlu olmamaktadır. Karar verme durumu bir problemin

ortadan kaldırılmasına yönelik olmakla birlikte başka sorunları da beraberinde getirebilmektedir.

Rutherford (1976)'a göre bireylerin sağlıklı bir şekilde karar vermelerini sağlamak için, öncelikle, bireyin karar verme örüntülerini belirlemeyi amaçlayan, betimsel araştırmalara gerek vardır. Karar verme gözlenebilen ve ölçülebilen bir davranıştır. Bireyin , davranış örüntüleri incelendikten sonra uygun karar verme stratejileri geliştirmede kendisine daha etkili bir yardım sunulabilir

Rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri bireye, kişisel sorunlarının çözümünde gerekli olan bilgileri sağlayan, kişinin isteklerini, özelliklerini ve çevresinde var olan fırsatları, imkanları fark etmesinde yardımcı olan sonuçta da elde edilen bu bilgiler aracılığı ile kişinin kendisini gerçekleştirmesine yardım eden bir hizmet alanıdır.

Bireyin en verimli şekilde gelişmesi; topluma uyum sağlamasında gerekli olan seçimleri, yorumları, planları yapması; etkili karar vermesine yarayacak bilgi ve becerileri kazanması ve ulaştığı bu seçim ve kararları uygulaması; rehberlik ve psikolojik danışma alanının sunduğu hizmetler arasında önemli bir yere sahiptir.

Ülkemizde lise son sınıfta okuyan öğrenciler yaşamlarını etkileyecek bir çok karar verme durumuyla karşı karşıya gelmektedirler. ÖSS sınavına girip girmeme, hangi bölümde okumak istediği, hangi mesleği seçeceği, liseden sonra hayatına nasıl devam edeceği vb. konularda bir çok karar anıyla karşı karşıya kalmaktadırlar. Üzerinde hiç düşünülmeden verilen acele kararlar, başkalarının kararlarından etkilenecek verilen bağımlı kararlar ya da seçenekler arasında yaşanan kararsızlıklar, öğrencilerin bu dönemde hem kendilerini, hem çevrelerindeki kişileri hem de en önemlisi geleceklerini olumsuz bir şekilde etkilemektedir. Bu sebeplerden dolayı öğrencilerin mantıklı karar verme süreçlerinde hangi faktörlerin rol oynadığını belirlememiz gerekmektedir.

Ülkemizde karar stratejileri ile ilişkisi araştırılan, ana baba tutumları, öz saygı, sınav kaygısı, problem çözme becerileri gibi konularda yapılan araştırmalara rastlanmıştır. Ancak akılcı olmayan inanç, durumluk ve sürekli kaygı, sosyo ekonomik düzey, akademik başarı, cinsiyet değişkenlerinin, karar stratejilerini

yordayıp yordamadığına ilişkin yapılan araştırmalara rastlanmamıştır. Bu araştırma bu yöndeki eksikliği tamamlamak üzere planlanmıştır.

Problem Cümlesi

Lise son sınıf öğrencilerinin sosyo-ekonomik düzeyleri, cinsiyetleri, akademik başarı düzeyleri, kaygı durumları (durumluk ve sürekli kaygı) ve akılcı olmayan inançları karar stratejilerini yordamakta mıdır?

Alt Problemler

Araştırmanın problem cümlesinde genel çerçevesi çizilen problem durumuna aşağıdaki sorularla cevap aranmaktadır.

1. Lise öğrencilerinin “içtepesel” karar stratejilerini cinsiyet, sosyo ekonomik düzey, akademik başarı, akılcı olmayan inanç, durumluk ve sürekli kaygı düzeyleri yordamakta mıdır?
2. Lise öğrencilerinin “mantıklı” karar stratejilerini cinsiyet, sosyo ekonomik düzey, akademik başarı, akılcı olmayan inanç, durumluk ve sürekli kaygı düzeyleri yordamakta mıdır?
3. Lise öğrencilerinin “bağımlı” karar stratejilerini cinsiyet, sosyo ekonomik düzey, akademik başarı, akılcı olmayan inanç, durumluk ve sürekli kaygı düzeyleri yordamakta mıdır?
4. Lise öğrencilerinin “kararsızlık” stratejilerini cinsiyet, sosyo ekonomik düzey, akademik başarı, akılcı olmayan inanç, durumluk ve sürekli kaygı düzeyleri yordamakta mıdır?

Sınırlılıklar

Bu araştırmanın sınırlılıkları şu şekilde sıralanabilir;

1. Bu araştırma 2005-2006 eğitim-öğretim yılında Diyarbakır İli Merkez İlçesi Ziya Gökalp Lisesi, Güler Şevki Özbek Lisesi ve Yunus Emre Lisesi son sınıflarında öğrenim gören ve tesadüfi olarak belirlenen öğrenciler üzerinde yapıldığından,

bulgular, araştırma kapsamına alınan öğrencilerin özellikleri ile benzer özelliklere sahip lise öğrencilerine genellenebilir.

2. Araştırmada, özellikleri ölçülen öğrencilerin karar stratejileri “Karar Stratejileri Ölçeği”nin; akılcı olmayan inanç düzeyleri “Akılcı Olmayan İnanç Ölçeği”nin; kaygı düzeyleri, “Durumluk-Sürekli Kaygı Envanteri (DSKE)”nin ölçtüğü niteliklerle sınırlıdır.

Varsayımlar

Araştırmada bilgi toplama aracı olarak kullanılan “Karar Stratejileri Ölçeği” (KSÖ), “Akılcı Olmayan İnançlar Testi (AOİT)” , “Durumluk ve Sürekli Kaygı Envanteri (DSKE)” ölçeklerini cevaplandırmada, öğrencilerin samimi ve yansız olacakları kabul edilmiştir.

Tanımlar

Karar Stratejisi: Bireyin karar vermesi gereken bir durumla karşılaştığında nasıl davranacağını belirlemesi işlemidir (Kuzgun, 1992).

İçtepesel: Seçenekler üzerinde iyice düşünmeden, aceleci davranarak karar vermedir (Kuzgun, 1992).

Mantıklı: Karar verirken seçenekleri dikkatle inceleme ve her birinin olumlu ve olumsuz yönlerini değerlendirmedir (Kuzgun, 1992).

Bağımlı: Karar verirken başkalarının önerilerine önem verme, başkalarının doğruyu bildiklerine inanmadır (Kuzgun, 1992).

Kararsız: Verdiği kararı hemen değiştirmek isteme, hiçbir karardan hoşnut olmamadır (Kuzgun, 1992).

Kaygı: Stres yaratan durumların yarattığı üzüntü, algılama ve gerginlik gibi hoş olmayan, duygusal ve gözlenebilir reaksiyonlardır (Özgüven, 1994).

Sürekli Kaygı: Stres yaratan durumun tehlikeli ya da tehdit edici olarak algılanması ve bu tehlikelere karşı durumluk duygusal reaksiyonların frekansının ve yoğunluğunun artması ve süreklilik kazanmasıdır (Öner, 1977). Bu araştırmada

sürekli kaygının yüksek olması, öğrencilerin sürekli kaygı ölçeğinden yüksek puan almasıdır.

Durumluk Kaygı: Durumdan duruma yoğunluğu değişen, sürekli olmayan durumlara bireyin gösterdiği geçici duygusal reaksiyonlardır (Öner, 1977). Bu araştırmada durumluk kaygı düzeyinin yüksek olması öğrencilerin durumluk kaygı ölçeğinden yüksek puan alması anlamına gelmektedir (Öner, 1977).

Araştırmanın Önem ve Gerekçesi

Bu araştırmanın temel amacı, lise son sınıf öğrencilerinin karar stratejilerini cinsiyet, sosyo ekonomik düzey, akademik başarı, akılcı olmayan inançlar, durumluk ve sürekli kaygı düzeylerinin yordayıp yordamadığını ortaya koymaktır.

Hızla gelişen teknolojik yaşamla birlikte daha fazla seçenekle karşılaşan bireyler, günlük yaşamlarında çok sayıda karar verme durumuyla karşı karşıya gelmektedirler. Yaşantısı boyunca bireyler etkili kararlar verebilmek için bilgi toplamak ve topladığı bu bilgileri uygun bir şekilde değerlendirmek durumundadırlar. Gittikçe değişen ve karmaşıklaşan toplumsal yaşamda birey topladığı bütün bilgileri güncelleştirmek zorunda da kalmaktadır. Bu nedenle etkili karar vermenin hem birey açısından hem de içinde bulunduğu toplum açısından önem ve gerekliliği daha çok artmaktadır.

İçinde bulundukları toplumda bireyler sık sık çeşitli seçenekler arasından herhangi bir tanesini seçme durumunda kalmaktadırlar. Günlük yaşamı içerisinde doğru kararlar verebilmesi, bireyi hedefine ulaştıran en önemli etkenlerden bir tanesidir. Doğru verilen bir karar, bireyin yaşamında pozitif sonuçlara yol açtığı gibi, verilen yanlış kararlarda bireyin yaşamı süresince mutsuz ve başarısız olmasına neden olabilmektedir.

Rehberlik ve psikolojik danışma alanının sunduğu hizmetler arasında bireyin kendini tanıması, ilgi ve yeteneklerini keşfetmesi ve bu ilgi ve yetenekleri doğrultusunda uygun kararlar vererek meslek , alan ve okul seçimi gibi konularda bireylere yardım edilmesi yer almaktadır. Özellikle lise son sınıfta okuyan öğrencilerin bir meslek seçimiyle karşı karşıya kaldıkları gerçeği göz önünde

bulundurulduğunda, bireylerin doğru kararlar verebilmesi üzerinde, olumlu ya da olumsuz etkileri bulunan faktörleri ortaya çıkarmak büyük bir önem teşkil etmektedir.

Lise öğrencilerinin karar stratejileri ile cinsiyetin, akademik başarının, özgüvenin, öz saygı, denetim odağı vb. değişkenleri arasında bir ilişkinin olduğunu ortaya koyan gerek yurt dışında gerekse yurt için de yapılan çeşitli çalışmalara rastlanmıştır. Ancak bireylerin yaşamını, tercihlerini, kararlarını etkileyebileceği düşünülen akılcı olmayan inançlar ve kaygı türleri (durumluk ve sürekli kaygı)'nin ele alındığı bir araştırmaya rastlanmamıştır.

Bu çalışma, lise son sınıf öğrencilerinin karar stratejilerini yordayan bazı değişkenlerin bilinmesi ve bu alandaki bir boşluğu doldurması açısından önemlidir. Ayrıca karar verme stratejilerini kaygı ve akılcı olmayan inançların yordayıp yordamadığı konusunda elde edilen bilgilerin lise son sınıf öğrencilerine rehberlik ederken kaynak olacağı umulmaktadır. Akılcı olmayan inançların ve kaygı türlerinin karar verme stratejilerini yordayıp yordamadığına ilişkin bir araştırmanın yapılmamış olması da alana katkı getirmesi düşüncesiyle önemli sayılabilir.

BÖLÜM II

İLGİLİ YAYIN VE ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde karar stratejileri, durumluk-sürekli kaygı ve akılcı olmayan inançlar ile ilgili kavramsal çerçeve ve yurt dışında ve ülkemizde yapılmış bazı araştırmalar sunulmuştur.

Karar Vermeyle İlgili Kavramsal Çerçeve

Karar verme bir ihtiyacı gidereceği düşünülen bir objeye götürecek birden fazla yol olduğu zaman, yaşanan sıkıntıyı giderici bir yöneliştir (Kuzgun, 1992). İnsan çevresine otomatik olarak içgüdüsel tepkilerle uyum sağlayan bir varlık olmadığından, yaşamının hemen her aşamasında karar verme yaşantısı geçirmektedir. Karar vermeyi gerektiren sorun önemsiz, karardan dönme olanağı fazla olduğu zaman yaşanan gerilim de az olacağı için, bu gibi durumlarda kişi, bir davranış tarzına yöneldiğinde “Karar vermiş” olduğunun farkında olmayabilir. Bir günlük yaşamımızda, yaptığımız bir çok faaliyeti tercihlerimizle belirlediğimizin farkına varamayabiliriz. Ancak, okul veya meslek seçimi, tasarrufların yatırılacağı uygun yatırım alanlarının seçimi gibi, insanın yaşamını önemli ölçüde etkileyecek kararların verilmesi etraflı düşünmeyi gerektiren durumlardır.

Karar verme davranışının ortaya çıkabilmesi için şu üç koşulun bulunması gerekmektedir:

1. Karar verme ihtiyacını ortaya çıkaran bir güçlüğün varlığı ve bu güçlüğün birey tarafından hissedilmesi.
2. Güçlüğü giderecek birden fazla seçeneğin bulunması.
3. Bireyin seçeneklerden birine yönelme özgürlüğüne sahip olması (Kuzgun,1992).

Bergland (1974), karar verme sürecinde şu basamakların gözlemlendiğini belirtmektedir:

1. Problemin hissedilmesi.
2. Problemin tanıtımı.
3. Seçeneklerin oluşturulması.
4. Seçenekler hakkında bilgi toplanması.
5. Toplanan bilgilerin, istekleri karşılama olasılığı açısından değerlendirilmesi.
6. Uygun seçeneğin belirlenmesi.
7. Planın uygulamaya konması.
8. Sonucun değerlendirilmesi.

Ersever (1996), karar vermeyle ilgili yaptığı bir çalışmada karar vermeye ilişkin görüşleri ele almıştır. Bu çalışmada görüşleri üzerinde durulanlardan biri Zeleny'nin görüşüdür. Zeleny, karar verme sürecinin evrelerini şu şekilde belirtmektedir:

1) Karar öncesi dönem: Bu dönemde, bireyin karar vermesini güdülendiren bir gerginliğin ortaya çıkmasını sağlayacak çatışma durumunun varlığı söz konusudur. Karar verme durumunda olan kişi, çatışmadan kurtulmak için seçenekler aramaya, seçenekleri değerlendirmeye ve bunları bir sıraya koymaya yönelmektedir.

2) Karar dönemi: Bu dönemde, seçenekleri elemeye başlamakta ve uygulamaya koyacağı kararı saptamaktadır.

3) Karar sonrası dönem: Bu dönemde de karar verici uygulanan kararın değerlendirmesini yapmaktadır.

Beklenen fayda kuramına göre rasyonel karar verme sürecinin 6 özelliği vardır (Von Neuman ve Morgenstern, 1947).

1. Alternatiflerin sıralanması (Ordering of alternatives): Bu özellik oldukça basittir. Eğer, birbirilerine tamamen eşit değillerse karar verme sürecinde karşılaşılan alternatifler kişi tarafından bir tercih sırasına konulmalıdır.

2. Baskınlık (Dominance): Karar verme davranışında bulunan bireyler, alternatif stratejiler arasından en baskın ve etkili olanını seçmelidirler. Eğer bir

strateji diğerlerine oranla doğruya daha yakınsa, seçilmesi gereken strateji de o olmalıdır.

3. İptal (Cancellation): Eğer, risk içeren iki karar seçeneğinin matematiksel sonuçları tamamen aynı ise, yani her iki koşulda da bireyin yüklendiği risk miktarı birbirine eşitse, bu alternatiflerin değerlendirilmesinde sonuçlara bakılmamalıdır. Diğer bir deyişle, alternatifler arasındaki ortak noktalar, karar verirken değerlendirme dışı bırakılmalıdır.

4. Geçişlilik (Transitivity): Eğer karar veren kişi A sonucunu B'ye, B'yi de C'ye tercih ediyorsa, A seçeneğini aynı zamanda C'ye de tercih etmelidir.

5. Devamlılık (Continuity): Herhangi bir şans oyununda eğer getirisi en yüksek seçeneğin kazandırma olasılığı yeterince iyiye, bu seçenek kesin (kazandırma olasılığı %100) ama orta derecede getiriye sahip bir sonuca tercih edilmelidir.

6. Değişmezlik (Invariance): Alternatiflerin sunuluş şekillerinin, seçim üzerinde bir etkisi olmamalıdır.

Von Neuman ve Morgenstern (1947), eğer yukarıda sıralanan özelliklere uyulmazsa verilen kararlar sonucunda elde edilecek faydanın en üst düzeye ulaşamayacağına ve bu yüzden rasyonel olmayacağına işaret etmişlerdir.

Gelatt (1962), karar vermeyle ilgili birbirini takip eden süreci şu şekilde tanımlamaktadır. Bu sürecin ilk basamağında “yordayıcı sistem” bulunmaktadır. Bu sistem, muhtemel seçim alanlarını, bu seçim alanlarının muhtemel sonuçlarını ve sonuçların meydana gelme olasılıklarını kapsamaktadır. Seçimlerin muhtemel sonuçları ve onların meydana gelme olasılıkları için gerekli olan, her bir seçeneğe uygun konuyla ilgili bilgi sahibi olunmasıdır. İkinci basamak “değer sistemi”dir. Bu sistem, sonuçlardan arzu edilir olanları içermektedir. Sürecin üçüncü basamağını “ölçüt” oluşturmaktadır. Bu son basamakta, kararın seçimi ve değerlendirilmesi yer almaktadır. Yukarıda ifade edilen üç öge, seçenekleri, sonuçlarını, uygulamayı bilmeyi ve değerlendirmeyi içermektedir.

Schvaneveldt ve Adams (1983), yaptıkları bir çalışmada ergenlik dönemindeki gençlerin nasıl karar verdiklerine ilişkin görüşleri ele almışlardır. Bu

çalışmada görüşleri üzerinde durduklarından biri Tiedeman'ın kuramıdır. Tiedeman'ın modeli şunları içermektedir:

- 1) Keşfetme: Belirsiz bir araştırmadır.
- 2) Berraklaşma: Çeşitli seçeneklerin akla yatan ya da yatmayan tarafları incelenir.
- 3) Seçme: Kişi kendisini rahatlatan bir seçim yapar.
- 4) Aydınlanma: Bu durumda kişi, seçiminin çeşitli sonuçlarının berraklaşması ve anlaması için çalışır.
- 5) Sonuç çıkarma: Kişi uygulayacak olduğu kararını dener.
- 6) Düzeltme: İnandığı karar üzerinde yoğunlaşır.
- 7) Birleştirme: Sonuç kısmında kişi, çevresinde kendisinden yaşça büyük olan kişilerle görüşür ve kendisinin yaptığı seçime ilişkin onların tepkilerini alır. Bu yüzleştirme karar verme durumunda bulunan kişinin kararını ölçüp biçmesine neden olur .

Arroyba (1977), karar verme tarzını, bir karar verme durumunda yaklaşma, bir tepki ve eylem yolu olarak tanımlamaktadır; yani, bunlar bir kararın verilmesinde söz konusu olan tüm davranışlardır. Bu karar veren kişiyi tanımlamaktan çok spesifik bir kararın verilmesi için kullanılabilecek bir tanımdır. 1970'li yılların başında, Gelatt ve arkadaşları (1972); impulsif, kadercı, uygucu, erteleyici, acı verici, planlı, sezgili, içsel uyumlu ve felç olmak üzere sekiz tarz belirlemişlerdir. Gelatt ve arkadaşlarının çalışmasından yola çıkan Arroyba (1977) cluster analizini kullanarak üç gruba ayrılan 6 tarz belirlemiştir. (a) uygucu kişi, (b) düşüncesi, duygusu, sezgisi olmayan, (c) mantıklı ve aceleci olmayan karar verme tarzı. Uygucu tarzının dayandığı temel boyut pasiflik-aktifliktir; örneğin, “uygucu” üst düzeyde pasiflik özelliğini gösterirken, “mantıklı” ve “aceleci olmayan” tarzlarındakiler, kişisel olarak etkin ve geniş bir şekilde düşünmekte ve çaba göstermektedirler (Nelson-Jones, 1982).

Kaya (2004)'ya göre karar vericiler için en iyi seçeneği seçmek oldukça zor bir iştir. Karar vericiler alternatifler arasından seçim yaparken değişik amaçları

gerçekleştiren, bazen de birbiriyle çelişen seçenekler arasından en uygun olanı bulmak zorundadırlar. Bu nedenle birçok karar verici bu şekildeki problemlerle karşılaştığı zaman çok amaçlı karar verme yöntemlerini kullanır. Çok amaçlı karar verme metodolijisinde amaç, farklı alternatifleri kıyaslayacak farklı boyutlardaki verilerin toplanmasıdır. Analizci öncelikli olarak, hedefini gerçekleştirmeye yönelik ölçütleri, kriterleri belirler. Daha sonra alternatiflerin seçilen kriterlere uygunluğu belirlenir.

Huitt (1992), karar verme ve problem çözme becerilerinin dört aşamadan geçtiğini söylemektedir. Bunlar: (1) girdi aşamasında durumun (problemin) anlaşılması, değerlendirme ölçütlerinin belirlenmesi ve bilgi toplama, (2) işlem aşamasında eğer yoksa alternatiflerin geliştirilmesi, değerlendirilmesi ve sınanması, (3) çıktı aşamasında sonucun iletilmesi ve (4) gözden geçirme aşamasında ise gerekli olduğu takdirde sürecin yeniden değerlendirilmesi ve değiştirilmesi söz konusudur. Önemli olan bu süreçlerin gerektiği şekilde yapılabilmesidir ve Huitt (1992), bunun iki yolunun bulunduğunu belirtmektedir bunlar: eleştirel düşünme ve çift yönlü düşünmedir.

Haris (1998)'e göre bireyler günlük hayatında çok çeşitli kararlar vermektedirler. Bu kararları şöyle açıklamaktadır:

1. İki Seçenek Arasından Birine Karar Verme: Bu karar verme çeşidinde harekete geçmeden önce seçeneklerden hangisine karar verdiğimiz önemlidir. Örneğin bu yaz televizyon mu almalıyım ya da tatile mi gitmeliyim gibi.

2. Seçeneği Belirlemek: Bir ya da daha fazla seçenek arasından hangisini seçeceğimizi daha önceden belirlenmiş kriterlere göre belirlemektir.

3: Duruma Göre Karar Verme: Burada kararlar daha önceden alınmış ve bazı durumlarla karşılaşıncaya kadar bir kenarda tutulmuştur.

Welker (1998)'e göre aileler çocuklarının bağımsız, sorumluluk sahibi, mutlu bireyler olarak büyümelerini isterler. Karar verme ve problemlerini çözmeleri ailelerinin istedikleri şekilde büyümelerine yardımcı olur. Welker;

Problem çözme ve karar vermeyi altı aşama da tanımlamıştır.

1. Problemi belirleme ve açıklama
2. Olası seçeneklerin, alternatiflerin listelenmesi
3. Seçeneklerin tek tek değerlendirilmesi
4. Hangi seçeneğin seçileceğine karar verilmesi
5. Belirlenen seçeneğin uygulanması
6. Değerlendirme

Sinangil (1992)'e göre karar verme oldukça karmaşık bir süreçtir. Bu sürecin muhakeme, mantık, içtepi, bağımlılık vb. gibi değişkenlerden etkilendiği yapılan pek çok araştırma ile saptanmıştır. Karar verme, yaş, dil, din, ırk, cins ayrımı gözetmeksizin tüm bireylerin günlük faaliyetleri arasında önemli bir konuma sahiptir. İsaetli bir karar bireyin yaşamında olumlu sonuçlara yol açabilirse de yanlış bir karar bireyi, bazen çevresini veya içinde bulunduğu örgütü de tehdit edici sonuçlara yol açabilir. En genel anlamıyla karar verme; sunulan veya mevcut alternatifler arasından en uygun olanının seçilmesi olarak tanımlanabilir.

Berne (1988)'de, insanların karar vermeleri için izleyecekleri iki yol olduğundan söz etmektedir. Bunlardan birincisi, düşünerek karar vermedir. Burada kişiler pozitif ve negatif yöndeki tüm ihtimalleri göz önüne alırlar gerçeklik ilkesi çerçevesinde az ya da çok uyum içinde kararlarını verirler. İkincisi de, kişilerin kararlarını bilinçli bir düşünce olamadan vermesidir.

Hammond (2000), yaptığı bir araştırmada başarılı karar verenlerin tüm bilgiyi ve gerçekleri topladığını karar verme güçlüğü çekenlerin ise karar verme anında sürekli bir sorundan diğerine atladıkları ya da sadece problemin bir alanında diğerlerini göz ardı edecek şekilde yoğunlaştıkları gözlemiştir.

Hammond'a göre; Karar verme becerisini hızlandırmak için kişinin kendisini daha iyi tanıması ve hedeflerini belirlemesi gerekmektedir. Hedefleri belirlemek için bireyin; Amaçlarım neler? Gerçekten ne yapmak istiyorum? Neye ihtiyaç duyuyorum? Sorularına cevap vermesi gerekmektedir.

Hammond (2000) , karar verme sürecini aşağıdaki şekilde sıralamıştır:

1-Bilgiyi kullanma 2-Olasılıkları doğru değerlendirme 3-Kararların yararlı yararsız yönlerini değerlendirme 4-Değişik seçeneklerin sonuçlarını değerlendirmedir.

Mesleki gelişim süreci içinde de; ergenin karar verme ve problem çözme becerisini kazanması ve geliştirmesi önemlidir. Eğitsel, mesleki ve her türlü seçim bu yerliliğe dayanmaktadır. Ergenin başarılı ve mutlu olması bu alandaki becerilerini kullanmasına bağlıdır. Bu nedenle danışmanların öğrencilere karar verme ve problem çözme stratejilerini öğretip, uygulamalar yaptırarak onların bu konuda daha gerçekçi ve yeterli hale gelmelerine yardımcı olmaları önem taşımaktadır (Yeşilyaprak, 1996)

Temel (2005)'e göre günümüzde meslek seçme, ciddi araştırmalar sonucu verilmesi gereken önemli bir karardır. Üniversiteye girişte, birey seçmeyi düşündüğü alanın ilgi ve yeteneklerine uygunluğunu; lisede öğrenim gördüğü alanla yükseköğrenim programları arasındaki ilişkiyi ve şimdiye kadar hangi alanlarda daha başarılı olduğunu, iyi irdelemek ve bunun sonucunda kararını vermek durumundadır.

Karar kuramlarına göre; meslek seçecek olan fertlerin etkili karar verme stratejilerini öğrenmeleri gerekir. O hâlde mesleğini seçmeden önce bireylere karar verme stratejileri ile ilgili gerekli bilgiler verilerek yardımcı olunmalıdır. Etkili karar verme yöntemlerini öğrenen birey, isabetli kararlar alabilmektedir (Akbaba, 2002).

Akkök (1996)'e göre eğitimin amacı, öğrencilerin akademik becerilerinin gelişmesine yardımcı olmak kadar kişisel ve sosyal çevreye uyumları için gerekli becerileri geliştirmektir. Sınıf ve okul ortamları öğrencilerin her yönüyle gelişimi için uygun fırsatları hazırlayan ortamlardır.

Akkök (1996) sosyal becerileri 6 gruba ayırmıştır.

1. İlk kazandırılacak beceriler (dinleme, konuşmayı başlatma, sürdürme)
2. Grupla bir işi yürütme
3. Duygulara yönelik beceriler

4. Saldırgan davranışlarla başa çıkmaya yönelik beceriler
5. Stres durumlarıyla başa çıkma becerileri
6. Plan yapma ve problem çözme becerileri
 - a- Ne yapacağına karar verme
 - b- Problemin nedenlerini araştırma
 - c- Amaç oluşturma
 - d- Bilgi toplama
 - e- Karar verme
 - f- Bir işe yoğunlaşma

Yeşilyaprak (2000)'e göre ortaöğretim döneminde kişisel ve sosyal gelişim alanında öğrencilere kazandırılacak yeterlikler ve hedefler 5 grupta toplanır. Bu hedefler şunlardır:

1. Kişiler arası problemleri çözmede saldırgan olmayan alternatifleri bulmayı öğrenmesi
2. Bireysel seçimler ve kararların kişisel inançlar ve etik değerlerle ilişkisini kavrama
3. Problem çözme tekniklerini ilgili alanlarda uygulama
4. Bir yıllık kişisel amaçlarını saptama ve bu amaçlara ulaşmak için gerekli stratejileri geliştirip plan yapma.
5. Aldığı kararlar sonucunda kişisel sorumluluğunu benimsemesi ve değerlendirmesi

Cavell (2000)'e göre ergenlik, gençler ve anne babaları için önemli değişikliklerin olduğu bir dönemdir. Gençler bu dönemde daha bağımsız hale gelir ve yaşamlarında daha fazla kontrol sahibi olmaya başlarlar. Anne babalar için ise, çocuklarının bu özellikleri başarılı, sorumlu ve güvenli bir şekilde edinmelerine olanak tanıdıkları zorlu bir dönemdir. Bu nedenle, anne babalar, ergene kendi yaşamlarıyla ilgili kararları alabilmelerinde fırsat vermek zorundadırlar.

Akılcı Olmayan İnançlarla İlgili Kavramsal Çerçeve

Albert Ellis , tarafından geliştirilen akılcı-duygusal terapinin kavramlarından biri akılcı olmayan inanç kavramıdır.Ellis'in en büyük kuramsal katkısı; insanların doğal eğilimlerinin de yardımcısı olmasıyla, mantıksızlıklarını ve böylece duygu ve davranışlarını nasıl sürdürdüklerini ve koruduklarını analiz etmesidir (Nelson-Jones, 1982).

Ellis'in Akılcı-Duygusal yaklaşımına göre insanlar hem akılcı ve doğru hem de akılcı olmayan biçimde, çarpık düşünme eğilimi ile dünyaya gelmektedir. Ellis akılcı bilişlerin, inançların kişinin kendini gerçekleştirmesine yardımcı olan etkili düşünceler olduğunu ileri sürmektedir. Öğrenilen bazı mantıklı olmayan düşünceler yüzündün ise insanlar olaylar karşısında kendi kendilerini tedirgin etmekte ve mantıklı olmayan duygu ve davranışlar sergilemektedir (Bilge, 2000).

Akılcı-duygusal terapiye göre psikolojik sağlığı bozan başlıca neden, akılcı olmayan düşüncelerdir. Ellis, psikolojik sağlığı bozan bu akılcı olmayan düşüncelerin temellerini batı toplumu insanların, kendileri hakkında geliştirdikleri ortak bazı sayıtlılar da görmektedir. Bu sayıtlıların ise duygusal bozukluklara yol açtığını ileri sürmektedir. Söz konusu sayıtlılar. (temel akılcı olmayan düşünceler) şöyle sıralanmaktadır (Doğan, 1995).

1. Kişi, çevresindeki hemen herkes tarafından beğenilmeli ve sevilmelidir.
2. Kişinin kendini yararlı ve değerli biri olarak algılaması için yeterli ve başarılı olması gerekir.
3. Bazı kişiler kötüdür, kusurludur ve cezalandırılmalıdır.
4. Olaylar kişinin istediği gibi gelişmezse bu bir felakettir.
5. Mutsuzluk dış olaylardan kaynaklanır ve bireyin onun üzerinde hiçbir denetimi yoktur.
6. Kaygının nedeni, tehlikeli ve korku verici şeylerdir. Bunların meydana gelme olasılığı sürekli olarak engellenmelidir.

7. Bazı güçlüklerden ve sorumluluklardan kaçmak onlarla yüz yüze gelmekten daha kolaydır.
8. Kişi başkalarına bağımlı olmalı, güvenebileceği ve danışabileceği kendisinden güçlü biri olmalıdır.
9. Geçmişteki yaşantılar ve olaylar bugünün davranışını belirler.
10. Her sorunun her zaman doğru ve tam bir çözümü vardır.
11. Kişi başka insanların sorunları ve rahatsızlıklarına ilişkin üzüntü duymalıdır (Doğan, 1995).

Ellis, Akılcı duygusal terapi (ADT)'de akılcı olmayan inançlar kavramını ABC çerçevesi içinde işlemektedir.

A harekete geçiren olaydır, bir gerçeği veya olayın varlığını veya bir kişini davranışını veya tutumunu içerir.

B kişinin A hakkındaki inançlarından ve sözel olarak ifade ettiklerinden oluşur.

C sonuç veya bireyin duygusal tepkisidir, yanlış olarak doğrudan A'yı izleyeceği varsayılmaktadır, mutluluk veya duygusal rahatsızlık olarak ortaya çıkar.

Ellis, insanların iyi veya kötü yönde olsun, kendi duygusal kaderlerinin büyük ölçüde kontrol ettiklerini düşünmektedir. Bu doğuştan sahip olduklarıyla, sonradan kazandıklarıyla ve tuttukları batıl itikatları sürekli olarak tekrarlamalarıyla sağlanır, ABC bakımından B'de ne olduğuyla ilgilidir. Böylece, yaşamımızda bizi harekete geçiren çeşitli olayların duygusal ve davranışsal sonuçları, inanç sistemimiz tarafından kontrol edilmektedir (Doğan, 1995).

Akılcı Olmayan İnançlar

Ellis (1976), rahatsızlık veren hemen hemen her duygunun aşağıda belirtilen üç temel mantıksız inançlardan bir ya da birden çoğu ile yakından bağlantılı olduğunu ileri sürmektedir:

1.“İyisini yapmalıyım ve tüm başarılarım takdir edilmeli, aksi halde işe yaramaz olacağım.”

2.“Bana karşı nazik, düşünceli ve adaletli olmalısın, aksi halde puan kaybedersin”

3.“Yaşama koşullarım iyi ve rahat olmalı, böylece istediğim herşeyi çok fazla çaba sarfetmeden ve rahatsızlık duymadan elde edebilmeliyim, aksi takdirde bu lanet bir dünyadır ve hayat yaşamaya değmez.

Akılcı Olmayan İnançların Özellikleri

Nelson-Jones (1982) akılcı olmayan inançların özelliklerini şu şekilde açıklamışlardır.

Talepkarlık: Ellis, “meli” ve “malı”ları, rahatsızlığı yaratan ve sürdüren mutlakçı düşünce ve sihirli talepler olarak görmektedir. Bu mantıksız talepleri betimlemek için aynı zamanda “malılaştırma” terimini kullanmaktadır.

Aşırı Genelleme: Aşırı genelleştirme tek bir gözlemden yola çıkarak, “Testte başarısız oldum” gibi, daha sonra bunu “Ben sürekli başarısız olacağım; Başarabilmek için yeterli değilim” şeklinde bir genelleştirme ile genişletmektir.

Kendini dereceleme: Aşırı genelleştirmenin başka bir türü, kendini derecelemedir. Kendini derecelemenin üç olumsuz etkisi şudur: zamanı ve enerjiyi boşa harcama, tutarsızlık eğiliminde olmak ve mükemmeli talep ederek performansta ciddi karışıklıklara neden olmak.

Durumu kötüleştirme: Birisi ya da herhangi bir şey benim istediğim şekilde değilse; bu çok kötü, korkunç veya dehşet verici bir şeydir. Durumu kötüleştirme, akılcı problem çözme kapasitesini engelleyen duygusallığı artırır.

Yükleme hataları: Buradaki yükleme kendimizin ve başkalarının davranışlarının nedenlerini ve güdülerini, dışsal olaylara ve içsel bedensel durumlara yüklemek demektir.

Verilere karşı olma: Verilere karşı olmak, mantıksız bir inancın test edilmemesi veya çürütülmemesi demektir (Nelson-Jones, 1982).

Akılcı olmayan inançların tipik özellikleri; işlevsel olmamaları, mantıklı ve görgül olarak geçerliliklerinin olmamasına rağmen gerçekmiş gibi kabul edilmeleri ve kişiyi yenilgiye uğraticı örüntüler içermeleridir (Corey, 1991).

Bilişsel davranışçı yaklaşıma göre bilişsel çarpıtma ya da akılcı olmayan inanç olarak ifadelendirilen düşünceler fonksiyonel olmayan duygu ve davranışların ortaya çıkmasında ve sürmesinde önemli bir faktördür. Son yıllarda bu yaklaşımda görülen gelişmelerden biri genel bilişsel çarpıtma ya da akılcı olmayan inançlardan çok yaşamın belirli alanına ilişkin inançların incelenmesidir (Hamamcı-Büyüköztürk 2003).

Kaygı İle İlgili Kavramsal Çerçeve

Anxiety, karşılığında bunaltı, durgunluk, iç sıkıntısı, kaygı, endişe gibi sözcükler kullanılmaktadır. Genellikle ruh bilimciler kaygı sözcüğünü, ruh hekimleri ise bunaltı, sıkıntı sözcüklerini kullanmaktadır.

Öner, kaygı konusunda ayrıntılı araştırmalarda bulunmuş ve kaygıyı bireyin tehlikeli ya da tehdit edici olarak algıladığı, etkilerinin hoş olmadığını umduğu çevresel kaynaklı bir uyarıcıya bağlı olarak bireyde oluşan bir ruh hali olarak tanımlamıştır (Öner, 1977).

Bazı düşünürler ve bilim adamları yüzyılımızı “Kaygı Çağı” ve bu çağın hastalığı olarak da “stres”i görmektedirler. İnsan başta doğanın egemenliğinden kurtulmak için teknolojiyi geliştirmiş ancak bu kez kendi yarattığı uygarlığın tutsağı durumuna gelmiştir. Bu tutsaklık onun, insan olarak dünya içindeki yerini ve kimliğinin yitirilmesine yol açmıştır. Bireyler yabancılaşmış, yalnızlaşmış, insanlarla yakın ilişkiler kuramama durumuna gelmiştir. Bunun yanında teknolojinin büyük bir hızla ilerlemesi sonucunda toplumlar, kültürel farklılıklar gösterdiği gibi bir toplumda aynı kültüre sahip üyelerin aldığı eğitim, sosyal-ekonomik seviye gibi özelliklerin de farklılaştığı görülmektedir. Günümüz insanının kaygısı azalmamakta, giderek artmaktadır. Çünkü günümüzdeki ilerlemeler ve değişimler baş döndürücü bir hızla sürmektedir (Yörükoğlu, 1985).

Bu hızlı değişim içinde bir “aydın” misyonunu yüklenecek olan genç, bu süreç içinde yerini alır. Kendisini gerçekleştirmek, geliştirmek, kimliğine sahip

olmak, toplumsal olaylara kafa yoran ve bunlara çözüm ararken kaygı duygusuyla karşılaşacaktır. Toplumsal olarak en dinç insan gücü ve en verimli kaynağı olan gençlerde kaygı oluşturan çok boyutlu ve karmaşık sorunlar ortaya çıkar (Yörükoğlu, 1985).

Adler (2004)'e göre insanlık düşmanı kişilerin karakterinde sıkça endişenin etkileri gözlenir. Endişe çok sık görülen bir karakter özelliğidir. Bireye çocukluğunun ilk yıllarından yaşlılığına kadar eşlik eder, yaşamını tatsız hale getirir, onu insan ilişkilerinden uzar tutar ve huzurlu bir yaşam kurma veya dünyaya faydalı katkılarda bulunma ümitlerin yok eder. Bir insandaki anksiyete hali tüm çevresine şu kuralı empoze eder: Herkes, yerinden hareket etmeye tenezzül etmeyen hastanın başına toplanmalıdır. Hasta herke hükmeden bir hükümdara dönüşür.

Kaygı (anksiyete) sözcüğünün kökü eski yununca “anxietas” olup endişe, korku, merak anlamına gelir (Köknel, 1988). Kaygı (anksiyete) insanlarda doğuştan varolan, belirsiz, gerçekte bağlantısız, anlaşılması, anlatılması, imgelenmesi, tasarlanması olanaksız, geleceğe yönelik hoş olmayan bir duygulanım durumudur. Kaygı bedensel, fizyolojik belirtiler ve yakınmalar yanında bilinç, dikkat, algı, bellek, düşünce gibi bilişsel alanı ilgilendiren ruhsal belirti ve yakınmalara da yol açar. Genel olarak insanlar kaygıyı gelecekte kötü bir şey olacakmış gibi duyumsarlar. Bütün insanların her yerde her zaman duyumsadıkları, yaşantıladıkları ve kendi başlarına üstesinden geldikleri kaygı ve korku durumuyla, insanı rahatsız ve tedirgin eden, doktorun yardımını gerektiren kaygı ve korku durumları arasına kesin bir sınır çekme olanağı yoktur. Korku ve kaygı insanın günlük yaşamını çeşitli biçimlerde sınırlandırdığı, bu yaşam için tehlike oluşturduğu ya da tehdit ettiğinde, doktor yardımını gerektirir (Köknel, 1990).

Başaran (1991)'a göre , hemen herkes kendini endişe verici, üzüntü yaratan bir durum karşısında kaygıya düşer. Ancak insanın kaygıları sürekli olursa insanı uyumsuzluğa, başarısızlığa sürükler, işlerini yapamaz hale getirir. Kaygı en küçük sorunlara karşı gösterilen hafif endişelerden başlayarak, insanın bir konuda düşüncelerini toplamaktan, belleğini yoksun kılacak duruma kadar yoğunlaşabilir.

Kaygı genel olarak , kendini iki türde gösterir.

- 1) Bir süre çözülemeyen bir sorun ya da doyurulamayan bir gereksinme nedeniyle düşülen **geçici kaygı**. Bu tür kaygı, sorun çözülence ve gereksinme giderilince kendiliğinden ortadan kalkar
- 2) **Süreğen kaygı**, güvenliği tehdit eden bir durumdan bir sorundan dolayı ortaya çıkıp da çok uzun süren kaygıdır. Bu tür kaygı bireyi etkisi altına alarak onu gittikçe uyumsuzlaştırır. Süreğen kaygı insanın akıl sağlığının bozulmasına temel nedenlerdendir. Süreğen kaygı sürekli gerilim yaratır.

Kendine güvensizlik ve ben duygusunun sağlıksız oluşu, kaygıların başlıca kaynağıdır. Gençlerde kendine güvensizlik ve ben duygusundaki sağlıksızlık daha çok görüldüğünden, çocuklara göre gençler daha çok kaygıya düşerler.

Kaygılı yaşam, gelecekte olabilecek kötü bir olayı korku içinde beklemek şeklinde gösteren bir yaşantı şeklidir (Nemiah, 1975, ss 1201).

Nemiah (1975, ss. 14) Anksiyete'yi dörde ayırır; (1) Süper Ego Kaygısı: İnsanın yaptığı bir hareketten duyduğu suçluluk duygusudur; kişi yaptığı hareketin yanlış olduğunu bilir, başkalarını bunu fark etmesinden korkarak kaygı duyar. (2) Kastrasyon Anksiyetesi: Bedene gelecek herhangi bir zarardan yada bedensel psikik kapasitenin azalmasından korkmak şeklinde kendini gösteren çeşitli anksiyeteleri içerir. (3) Ayrılık (Seperasyon) Anksiyetesi: Kendisi için önemli olan bir insanı kaybetmek yada o insanla ilişkisinin sona erme korkusudur. (4) Ben (I) Anksiyetesi: Hastalarda sık sık iradelerine hakim olmayıp, kontrollerini kaybetmek ve irrasyonel bir harekette bulunmak korkusundan söz ederler; aşırı hallerde bütün kişiliklerinin çözüleceğinden korkarlar.

Kaygı, korkuya benzer bir duygudur. Kişi sanki bunu kötü bir şey olacaktı gibi içinde nedeni belirsiz bir sıkıntı, bir endişe duygusu olarak algılar. Çok hafif tedirginlik ve gerginlik duygusundan, panik derecesine varan değişik yoğunlukta olabilir. Ağır derecelerinde kişinin benliği bu ruhsal acı altında ezilir, kimi kez dağılır ve en güçlü fiziksel ağrıların bu denli rahatsız edici olmadığı, bir ameliyat ağrısının bu acıya yeğ tutulacağı söylenmektedir (Öztürk, 1997).

Genelde kaygı; stres ve depresyon konuları ile birlikte neden-sonuç ilişkisi açısından incelenmektedir. Kişiler yaşadıkları olayları abartarak ve çarpıtarak

algılama eğilimindedirler. İnsanın geleceği olumsuz açıdan görmesini ve algılamasını içerir. Kaygı, depresyonda sıkça görülen bir olgudur. Goldstein'e göre kaygının ortak ögesi bireyin yeteneği ile ondan beklenenler arasındaki uyumsuzluktur, bu durum ise bireyin kendini gerçekleştirmesini olanaksız kılar (Geçtan, 1981, ss: 237).

Organizmada kaygı belirtileri şu şekildedir:

Nefes darlığı, terleme, nefes alıp vermede düzensizlik, kesik kesik nefes alma, gerginlik, kalp çarpıntısı, aniden sinirlenme, bel ağrısı, mide ağrısı, ishal ya da kabızlık, aşırı tepkide bulunma, titreme el ve ayak parmaklarının soğukluğu, sürekli yorgunluk, sürekli baş ağrısı, boyun kaslarının gergin olması (Cüceloğlu, 1994).

Çoğu kez eş anlamda kullanılan kaygı ile korku arasındaki farkı Horney şöyle belirtmiştir. Bir anne, sivilce çıkaran ya da nezle olan çocuğun öleceği korkusuna kapılırsa bu duygu kaygıdır. Buna karşılık çocuk önemli bir hastalık geçirmekteyse annenin yaşadığı bir korku olur (Horney, 1999).

Kaygı ile ilgili kaynaklar, bilişsel ve öğrenme yaklaşımı ve bunların sentezi denilebilecek kuramlar olarak özetlenebilir.

1- Bilişsel yaklaşımı kuramlara göre kaygıyı kaynaklandığı durumlara bağlı olarak Freud ve Psikanalistler ve May, varoluşçular, normal ve nevrotik kaygı biçiminde sınıflandırmışlardır. Bireyin düşünce, duygu ve belleğindeki çelişki, dengesizlik ve çatışma sonucu kaygının oluştuğunu ileri sürmüşlerdir.

Çevre koşullarına bağlı olarak objektif dış tehlikenin büyüklüğü ya da önemine göre farklı derecelerde her insan tarafından zaman zaman hissedilen kaygı, normal kaygı olarak kabul edilmiştir. Nevrotik kaygı ise, bireyin yasaklanmış ve baskı altına almış dürtülerinin meydana getirdiği iç huzursuzluktan kaynaklanan objesi belirsiz olan patolojik bir tepkidir.

2- Öğrenme yaklaşımı kuramlarda ise kaygı ya da korkunun nötr olan uyarıcıların çevreden gelen uyarıcılarla birlikte yaşanması sonucu uyarıcı genellemesi ile yayıldığı ifade edilmektedir.

Bu kuramlardan kaygının normal veya patolojik oluşunu, duygunun şiddetinin ve dış tehlikenin önem derecesinin ve süresinin belirlediği vurgulanmıştır.

Normal kaygının şiddeti yüksek olsa bile kısa süreli ve dış tehlikenin önem derecesine bağlı olan bir kaygı türü olduğu belirtilmiştir.

Öğrenme yaklaşımli kuramlarda kaygının yeni davranışların kazanılmasında, performans ve başarıda psikoterapide dürtü rolü oynayarak olumlu etkilerinin de olabileceği belirtilmiştir. Örneğin, kaygı düzeyi yüksek olan bireylerin, düşük olanlardan daha kolay koşullanabileceği ifade edilmektedir.

Fenomenal anlamda kaygı (anxiety) nedeni belirsiz bir iç gerginlik, huzursuzluk ve tedirginlik durumudur. Rogers (1951) bunu bireyin benlik tasarımı ile gerçek yaşantıları arasındaki (Özben) uyumsuzluğun farkında olma belirtisi sonucunda oluşan bir tepki olarak açıklamıştır (Akt: Baş, 1984).

İlgen, Ekmekçi, Türkmen, Yılmaz ve Başoğlu (1995), çocuklarda durumluluk ve sürekli kaygı düzeylerini ölçmek amacıyla Çocuklar için Durumluk- Sürekli Kaygı Envanteri (CDSKE) 4.-8. Sınıflarda okuyan 180 öğrenciye uygulamıştır. Ortaokul öğrencilerinin durumluk kaygısı ilkökul öğrencilerinden yüksektir. Sürekli kaygı açısından okul farkı gösterilememiştir. Cinsiyet açısından incelendiğinde durumluk kaygıda cinsiyet farkı saptanmazken kız öğrencilerin sürekli kaygısı erkeklerden daha yüksek bulunmuştur. CDSKE'ya göre öğrencilerin % 30'unda orta şiddette durumluk kaygı belirtileri, % 50'sinde ise orta şiddetle sürekli kaygı belirtileri, % 50'sinde ise orta şiddette sürekli kaygı belirtileri gözlenmiştir. Çalışmanın sonucunda öğrencilerde kaygı belirtilerinin oldukça sık görüldüğü, kız öğrencilerin sürekli kaygı düzeyinin erkeklerden daha yüksek olduğu ve bu farkın yaşla ortaya çıktığı kanısına varılmıştır.

Sargın (1990), araştırmasında olumsuz tutum ve davranışlarda bulunan ailelerin 13-16 yaş çocuklarının kaygı düzeylerinin yüksek olduğunu belirlemiştir,

Alisinanoğlu (2005) , kaygıyı etkileyen etmenleri şu şekilde sıralamaktadır: Yaş, cinsiyet, ana baba tutumları, anne baba eğitim durumu, sosyo ekonomik durum, anne baba mesleği, kardeş sayısı, akademik başarı değişkenleri bireylerin kaygı düzeylerini etkileyen önemli birer değişkenlerdir.

Karar Stratejileriyle İlgili Yurt Dışında Yapılan Çalışmalar

Kass (1964), yaşı ve cinsiyetin muhtemel tercihlerdeki fonksiyonunu ve karar verme davranışını keşfetmek amacıyla 21 kız ve 21 erkek öğrenciden oluşan 6, 8 ve 10 yaş grubuyla bir çalışma yürütmüştür. Riskli bir durum olduğu anda, öğrencilerin davranışları incelenmiştir. Erkeklerin kızlara göre daha yüksek risk içeren kazanma olasılıklarını tercih ettikleri görülmüştür (Akt:Tiryaki, 1997).

Haren, Kass, Tinsley (1978), bilişsel stiller ve cinsiyete ilişkin tutumların mesleki karar verme süreci üzerindeki etkisini incelemişler ve karar vermedeki ilerlemenin meslek alanı seçiminden etkilendiğini belirlemişlerdir. Cinsiyet cinsel role ilişkin tutumları belirlerken, cinsiyete ilişkin tutumlar bilişsel stilleri ve karar verme sürecindeki ilerlemeyi etkilemektedir. Sonuç olarak da bu ilerleme tatmin edici bir meslek alanının seçilmesine neden olmaktadır.

Johnson (1978), ergenlerin karar verme stillerinin anlaşılması amacıyla bir model geliştirmiştir. 2x2 tipindeki modelin bir boyutunda spontan-sistemli karar verme; diğer boyutta ise içe dönük-dışa dönük karar verme özellikleri bulunmaktadır. Spontan –sistemli boyutta bilginin nasıl edinildiği ve sürece nasıl dahil edildiği belirlenmektedir. Spontan karar veren bireyler anında çabucak ve bir bütün olarak karar vermektedirler. Sistemli hareket eden bireyler kararla ilgili bilgiyi dikkatli bir şekilde toplamakta, karar verme işlemine mantıklı bir şekilde yaklaşmaktadır.

Schvaneveldt ve Adams (1983), yaptıkları araştırmada, lisede okuyan gençlerin, çok sınırlı sayıdaki seçenekleri algıladıklarından daha çok mantıklı olmayan karar verme süreci içerisine itildiklerini belirlemişlerdir. Kendilerine sorulduğunda gençler günlük yaşamlarla ilgili kararların daha çok anneleri, aile ekonomisiyle ilgili kararların da daha çok babaları tarafından verildiğini ifade etmektedirler.

Phillips, Paziienza ve Ferin (1984), mantıklı karar verme stilini kullananların, problem durumlarına, bağımlı karar verme stilini kullananlardan daha çok yaklaşma eğiliminde olduklarını belirtmektedir.

Klayman (1985), gelişimsel bir bakış açısı ile, çocuklukta karar verme stratejilerinin gelişimini ve özellikle, bu stratejilerin görevin özelliklerine ne ölçüde

uyarlandığını incelemişlerdir. Araştırma bulguları, 12 yaşındaki çocukların, stratejik karar vermenin temel kavramlarının çoğunu anlayabildiklerini ortaya koymaktadır. Yetişkinlerde olduğu gibi çocuklarda uygun bir şekilde kullandıkları stratejileri şekillendirebilmektedir. Bunun yanı sıra, çocukların kullandıkları karar stratejilerini sınıflayamadıkları ve düzensiz bir şekilde kullandıkları saptanmıştır. Yetişkinler deneyimleri sonucu öğrendikleri stratejiler arasından bir seçim yapabilmekte, çocuklar ise konuyla ilgili genel ilkelerin varlığından haberdar olmakla birlikte kullandıkları stratejileri bir araya getirmekte güçlük çekmektedirler. Araştırmanın sonuçları karar vermenin öğrenilen bir davranış olduğu ve bu becerinin yaşla birlikte arttığını göstermektedir.

Duryeo ve Okwumabua (1985), 43 dokuzuncu sınıf öğrencisi üzerinde yaptıkları bir araştırmada , öğrencilerin hipotetik senaryolara verdikleri cevapları değerlendirerek öğrencileri “sağlığını geliştirici karar verenler” ve “sağlığını riske atıcı karar verenler” olarak iki gruba ayırmışlar ve sağlığa ilişkin bazı kararlarını karşılaştırmışlardır. Araştırma sonuçlarına göre, sağlığını riske atıcı karar veren grup, gelecekteki alkollü içki-uyuşturucu madde-sigara kullanmaya, tehlikeli araba kullanmaya ve evlilik öncesi cinsel davranış sergilemeye ilişkin kararlara daha yakındır ve başlangıçta karar verirken “sağlığını geliştirici karar veren” gruba göre daha fazla zaman harcamaktadır.

Larson ve Heppner (1985), problem çözme yaklaşımını algılama ile mesleki karar verme arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Araştırma bulguları, kendilerini problem çözmede başarılı olarak değerlendiren kişilerin, karar verme becerilerine ve mesleki potansiyellerine daha fazla güvendiklerini göstermektedir.

Phillps ve Bruch (1988), kararsızlığın kişilik değişkenleriyle ilişkili olduğunu belirtmektedir. Araştırmalarında, utangaç olan kız ve erkek öğrencilerin utangaç olmayanlardan daha fazla kararsızlık gösterme eğiliminde olduğunu belirlemişlerdir.

Arnold (1988), akademik olarak başarılı ve başarısız olan lise öğrencilerinin mesleki karar verme özelliklerini araştırmıştır. Bu amaçla öğrencilerin not ortalamalarına bakılarak düşük başarılı 24 erkek ve 16 kız öğrenci; yüksek başarılı 19 erkek, 18 kız öğrenci seçilmiştir. Araştırma sonucunda yüksek başarı gösteren

öğrencilerin daha çok araştırmacı tipi seçerken daha yerinde mesleki seçim yaptıkları belirlenmiştir. Ayrıca düşük başarı gösteren kişilerin daha çok anında karar veren kişiler olduğu, işle ilgili becerilerininse daha düşük olduğu vurgulanmaktadır.

Lucas ve Epperson (1988), mesleki kararsızlık yaşayan öğrencilerin kişilik özelliklerini araştırmıştır. Araştırmanın bulgularına göre karar vermede kaygı düzeyinin ve özgüvenin önemli olduğu bulunmuştur. Karar verme eğitimi verilirken öğrencilerin kişilik özelliklerine dikkat edilmesinin gerektiği belirtilmiştir.

Mann, Harmoni ve Power (1989), ergenlik döneminde karar vermedeki yeterliliğin gelişimi üzerinde durmuşlardır. Araştırmacılar karar verme üzerinde etki eden şu faktörleri belirlemişlerdir. Araştırmanın sonuçlarına göre, ergenler 15 yaşından itibaren karar vermede yeterlilik göstermeye başlamaktadır. Ancak, yetişkinlere göre tecrübeleri daha azdır. Bu nedenle, ergenler gerçek potansiyellerinin altında yeterlilik göstermeye başlamaktadır. Sonuç olarak ergenlere karar verme becerilerinin öğretilmesi bir zorunluluk haline gelmiştir.

Ann (1989), akademik başarının, öğrencinin karar verme stilleriyle ilişkisini araştırdığı çalışmada, akademik başarısı yüksek olan lise öğrencilerinin daha düşünerek ve daha sistemli karar verdikleri belirlenmiştir. Akademik başarısı düşük olan öğrenciler, akademik başarısı yüksek olan öğrencilerden, daha fazla içtepsel ve aceleci karar verme davranışı göstermektedirler.

Gazda (1989), karar verme becerilerinin yaşla beraber olumlu yönde geliştiğini belirtmektedir. Çocukluk döneminde daha çok içtepsel karar verme stili kullanılırken, ergenlik dönemi ve yetişkinliğe geçildiğinde, verilen kararlar, bilişsel düşüncenin gelişimine paralel olarak, daha uygun ve etkili karar verme stilleri kullanılarak verilebilmektedir.

Brown ve Mann (1990), ailenin tipi, büyüklüğü, ergen aile ilişkisi gibi değişkenlerle ergenin kararlara katılımı ve dikkatli karar vermesi arasındaki ilişkiyi araştırmışlardır. Yüksek sosyo-ekonomik düzeydeki ailelere sahip ergenlerin orta ve düşük sosyo-ekonomik düzeydekilere nazaran daha dikkatli karar verdikleri (çözümle ilişkin iyimser oldukları), olumlu düzeydeki ergen aile ilişkisinin ergenin karar

verme durumunda önemli olduğu ve ergenin dikkatli karar vermesi (çözüme ilişkin iyimser olması) ile de ilişkili bulunmuştur (Akt: Tiryaki, 1997).

Blustein ve Phillips (1990), benlik ve karar verme stilleri arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Ergenlik döneminde bireylerin kendi kimliklerini çözümlemelerinin yolunun, mantıklı bir çerçevede karar verme stratejilerini uygulamaları ile ilişkili olduğunu belirtmektedirler. Araştırmacılara göre başarılı kimlik gelişimini tamamlamış bireyler kendileri ile ilgili kararları kendileri vermektedirler. Bulgulara göre anne babalarının tutum ve isteklerine göre davranan bireyler kimlik geliştirmede ve etkili kararlar verebilmede başarısız olabilmektedirler. Yine araştırmacılar bağımlı karar vermenin tedavi edilmesi gereken bir davranış olduğunu, mantıklı ve sistemli karar vermenin desteklenmesi gerektiğini öne sürmektedirler.

Reynolds ve Gerstein (1991), bağımlı karar verenlere yönelik etkili eğitim ve öğretim yöntemlerini geliştirebilmesi için, öncelikle, bu bireylerin öğrenme özelliklerinin belirlenmesinin gerekli olduğunu belirtmektedir. Araştırmacılar, meslek ve yaşam planlama kursuna gönüllü olarak katılan 144 yetişkin üzerinde yaptıkları araştırmada, bağımlı karar verme stili kullananların öğrenme özelliklerini araştırmışlardır. Araştırmanın bulguları, bağımlı karar verme stili kullanan yetişkinlerin, öğrenmede güdülenmelerinin az olduğunu, sınırlı sebat gösterdiklerini ve öğrenmelerinde daha az sorumluluk aldıklarını ortaya koymaktadır. Bu özellikleri nedeniyle, bağımlı karar verenlerle çalışırken, uygun ve özelliklerine göre yapılandırılmış yardım programlarının geliştirilmesi gerektiği önerilmektedir (Akt: Ersever, 1996).

Baron (1993)'nın 5 ile 15 yaşları arasındaki çocuklar üzerinde yaptığı araştırmasında, bir çok çocuk, ergenlik dönemine hazırlıksız, seçimlerin olası sonuçlarını düşünmeden, olabilecek sorunları dikkate almadan girdiklerini belirtmektedir.

Ball, Mann, Stamm (1994), normal ve üstün zeka düzeyine sahip çocukların karar verme becerilerini araştırmışlardır. Araştırma 12-15 yaşları arasındaki 61 üstün zekalı ve 61 normal, toplam 122 çocuk üzerinde gerçekleştirilmiştir. Karar verme becerisi bilgi; etkin karar verme stratejilerinin kullanımı; kişinin kendi karar verme

tarzı ve kendine güven açılarından değerlendirilmiştir. Sonuç olarak üstün zekalı gençlerin daha çabuk kavradıkları, karar vermede daha hızlı oldukları; etkili araştırma stratejilerini daha fazla kullandıkları, olasılıkları daha iyi değerlendirdikleri ve düşük başarılı öğrencilere göre daha yeterli karar verme tarzına sahip oldukları anlaşılmıştır.

Wilks (1996), ergenlerin karar vermelerinde anne babalarının ve arkadaşlarının etkisini araştırmıştır. Araştırmanın bulgularına göre, anne-baba her zaman için arkadaşlardan daha önemli olarak değerlendirilse de , kişisel problemler yakın arkadaşlarla paylaşılmaktadır. Mesleki ve eğitimle ilgili kararlar anne-baba “bilgi sahibi” olarak algılandığı için onların fikirleri tercih edilmektedir. Daha kolay olan anlık (hangi elbisenin giyileceği gibi) ise arkadaşlarının fikirleri etkili olmaktadır.

Lane (2000), lise öğrencilerinin kişisel yaşamları, problem çözme becerileri, akademik ve mesleki gelişimleriyle ilgili kararlar vermeleri üzerinde durmuştur. Araştırmacı yeni teknolojileri kullanarak problem çözmenin öğrencilerin yaşamları ve meslekleri hakkında daha etkili karar vermelerine yardımcı olacağından söz etmektedir. Öğrencilerin başarılı olabilmeleri için mesleki becerilere ilave olarak kişiler arası iletişim, teknolojiyi kullanma becerisi ve karar verme becerilerine olan ihtiyaçlarının öneminden söz edilmiştir.

Yurt dışında, çeşitli yaş gruplarındaki bireylerin, özellikle de ergenlerin “karar verme”, “karar stratejileri”ni belirlemeye yönelik yapılan ve yukarıda değinilen araştırmalar incelendiğinde karar stratejileri ile cinsiyet, akademik başarı, sosyo ekonomik düzey, öğrenme stilleri, özgüven, benlik kavramı, kaygı, anne baba ve arkadaş değişkenleri arasındaki ilişkilerin incelendiği görülmektedir.

Karar Verme Stratejileriyle İlgili Olarak Türkiye’de Yapılan Çalışmalar

Kuzgun (1992), Karar Stratejileri Ölçeği’nin geçerlik çalışmasının bir parçası olarak, sık sık karar verme durumuyla karşılaşan, doktorların, hakim ve avukatların, subayların ve tiyatro sanatçıların karar stratejilerini karşılaştırmıştır. Araştırma sonuçları, grupların, en çok mantıklı karar stratejisini, daha sonra bağımlı ve içtepisel

karar stratejilerini kullandığını göstermektedir. Kararsızlık puanları, bütün gruplarda, diğerleri içinde en düşük ortalama sahiptir. Yapılan incelemede, gruplar arasında yalnızca içtepsel karar stratejileri açısından anlamlı bir fark olduğunu göstermektedir. Doktorların subaylardan daha çok içtepsel karar stratejisini benimsedikleri saptanmıştır. Araştırmacı, bu farkın, askeri okullarda, sistematik düşünmeye ve davranmaya verilen önemden kaynaklanmış olabileceğini belirtmektedir.

Kuzgun (1992), Karar Stratejileri Ölçeğinin geçerlik çalışmasının bir parçası olarak, lise son sınıfta okuyan öğrencilerin ve yetişkinlerin karar stratejilerini karşılaştırmıştır. Araştırmanın sonuçları, 16-18 yaş grubundaki öğrencilerle, 25-40 yaşları arasındaki yetişkinlerin karar stratejileri arasında anlamlı bir farklılık olmadığını göstermektedir. Araştırmacı, lise son sınıfta okuyan öğrencilerin, karar verme becerisi bakımından belli bir olgunluğa erişmiş olabileceklerini ve belki de, karar verme becerisinin yaşla arttığı yolundaki görüşün daha erken yaşlarda söz konusu olabileceğini belirtmektedir.

Sinangil (1992), işletme bölümünde okuyan birinci ve son sınıf öğrencilerinin karar verme stilleri ile kaygı düzeyleri arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Araştırma bulguları, birinci ve son sınıf öğrencilerinin kullandıkları karar verme stratejilerinde farklılık olduğunu ortaya koymaktadır. Birinci sınıfta okuyan öğrencilerde, içtepsel karar verme ağırlıkta olarak kullanılırken, son sınıf öğrencilerinin mantıklı karar verme stratejisini daha ağırlıklı olarak kullandıkları belirlenmiştir. Araştırma bulguları, ayrıca, son sınıf öğrencilerinin, birinci sınıf öğrencilerine kıyasla, durumluk kaygı puanlarının daha yüksek olduğunu göstermektedir.

Demirbaş (1992), suçlu ergenlerin, karar verme stratejilerini betimlemeyi amaçlayan bir araştırma yapmıştır. Araştırmada, suçlu grupta bulunan gençler, suçlu olmayan ergen grubuyla karşılaştırılmıştır. Araştırma bulguları, suçlu olmayan ergen grubunda bulunan deneklerin, suçlu grupta bulunanlara göre, daha içtepsel davrandığını göstermektedir. Araştırmada, karar stratejilerini kullanmada, suçlu türleri arasında bir farklılık bulunmamıştır.

Bilgin (1995), yaptığı deneysel araştırmada, grup rehberliği ve grupla psikolojik danışma uygulamalarının lise öğrencilerinin anne-babalarından bağımsız mesleki kararı verme davranışları üzerindeki etkisini incelemiştir. Araştırmada birinci deney grubuna grup rehberliği, ikinci deney grubuna grupla psikolojik danışma uygulanmış; üçüncü gruba ise kontrol grubu ise kontrol grubu olarak herhangi bir işlem yapılmamıştır. Araştırma bulgularına göre, her iki deney grubunun da son test puanları, ön test puanlarından anlamlı olarak yüksek bulunmuş; iki deney grubunun son test puanları arasında ise anlamlı bir fark elde edilmemiştir.

Ersever (1996), etkileşim grubu deneyiminin ve Karar Verme Becerileri Kazandırma Programı uygulamasına katılmanın, üniversite öğrencilerinin karar verme stilleri üzerindeki etkilerini oraya koymak için yaptığı araştırmasında etkileşim grubu yaşantısına ve Karar Verme Becerileri Kazandırma Programına (KVBKP) katılmanın üniversite birinci sınıfta eğitim gören öğrencilerin, içtepesel karar verme davranışlarında ir azalmaya mantıklı karar verme davranışlarında bir artışa neden olduğu saptanmıştır.

Eldeleklioğlu (1996), üniversite öğrencilerinin ana-baba tutumlarını demokratik, koruyucu-istekçi ve otoriter olarak algılamaları ile, karar verirken kullandıkları stratejiler arasındaki ilişkiyi incelediği araştırmasının sonucunda: Anne ve babalarını demokratik olarak algılayan ergenlerin en etkin karar verme tarzı olan mantıklı karar vermeleri ile tek başına karar vermeyi gerektiren bağımsız karar vermeleri arasında olumlu ilişki bulunurken, otoriter tutum ile mantıklı karar vermeleri arasında olumsuz ilişki bulunmuştur. Araştırma sonuçlarından da anlaşılacağı gibi, karar verebilmesi için en uygun aile ortamının demokratik aile ortamı olduğu çıkmıştır. Koruyucu-istekçi ve otoriter aile ortamlarının ise karar verme becerisinin gelişebilmesi ve etkili karar verilebilmesi için uygun aile ortamları olmadığı, bu ailelerden gelen ergenlerin daha kararsız oldukları ve içtepesel karar verdiklerini ortaya koymuştur.

Tiryaki (1997), üniversite öğrencilerinin karar verme stratejilerini sınıf, cinsiyet, annelerinin ve babalarının eğitim düzeyleri ve kendine saygı düzeyleri açısından incelediği araştırmasında kızların erkeklerden daha içtepesel olduğunu, 1. sınıf öğrencilerinin kararsızlık puan ortalamasının 4. sınıf öğrencilerinden daha

yüksek olduğunu, anne ve babalarının eğitim düzeyinin ise karar verme stratejisi puan ortalamalarında anlamlı bir farka yol açmadığı sonucuna ulaşmıştır.

Güçray (1998), 800 lise öğrencisi üzerinde yaptığı bir araştırmada, bazı sosyo-demografik değişkenlerle, aile ve arkadaşlardan algılanan stilleri ile olan ilişkisini incelemiştir. Araştırmada elde edilen bulgular şu şekilde özetlenebilir: Karar vermeye ilişkin ilgisizlik ve kaçınma stillerinde erkek öğrencilerin puanları, kız öğrencilerden anlamlı olarak yüksektir. İlgisizlik, aşırı uyarılmışlık ve seçicilik stillerinde, genel lise öğrencilerinin puanları Anadolu-Fen lisesi öğrencilerinden anlamlı olarak daha yüksektir. Annesi çalışmayan öğrencilerin ilgisizlik stili puanları, annesi çalışan öğrencilerden anlamlı olarak daha yüksektir. Ailede tek çocuk olanların ilgisizlik stili puanları, çok çocuklu ailelerden gelen öğrencilerden anlamlı olarak daha yüksek bulunmuştur. Anneleri okur-yazar olmayan öğrencilerin kaçınma stili puanları, anneleri yüksek öğrenimli olan öğrencilerden daha yüksektir. Babanın eğitim düzeyine göre, karar verme stilleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Yüksek düzeyde aileden sosyal destek algılayan öğrencilerin ilgisizlik stili puanları, düşük ailesel destek algılayan öğrencilerden daha düşüktür. Arkadaşlarından düşük sosyal destek algılayan öğrencilerin savunucu kaçınma stili puanları, arkadaşlarından yüksek sosyal destek algılayanlardan daha fazladır.

Karakaş (1999), ilköğretim dördüncü ve beşinci sınıf öğrencilerinin günlük yaşamlarında karşılaştıkları problemleri çözmeye ilişkin karar verme becerilerini ölçmeye yönelik yaptığı bir ölçek geliştirme çalışmasında, “bağımlı karar verme” alt ölçeğinde kızlar lehine; “yeteneklerine göre karar verme” alt ölçeğinde ise erkekler lehine anlamlı bir fark bulunmuştur.

Şeyhun (2000), Karar verme becerisi eğitim programının ilköğretim son sınıf öğrencilerinin karar verme becerisine etkisini incelediği araştırması sonucunda şu sonuçlara ulaşmıştır: Araştırmada deney ve kontrol gruplarının karşılaştırılması sonucunda, karar verme becerisi eğitim programına katılan öğrencilerin, bu eğitim sonunda ve üç ay sonra yapılan izleme testi değerlendirmelerinde kontrol grubuna göre içtepsel karar verme puanlarının azaldığı; mantıklı karar verme puanlarının arttığı görülmüştür.

Yalçınkaya (2001), ilköğretim okulu 11-16 yaş öğrencilerinin ailede karar vermeye katılımı konusundaki görüşlerinin incelendiği araştırmasında şu sonuçlara ulaşmıştır. Aile kararları verilirken, çocuğun fikrinin sorulmaması, çocuğa söz hakkı tanınmaması, çocuğa söz hakkı tanınmaması ve anne-babanın otoriter davranması, ailede sorun yaşanmasına neden olmaktadır. Ailede kararlara katılımı konusunda sorun yaşandığında, çocuklar tepkilerini kızarak, konuşmayarak ve odalarına kapanarak göstermektedirler. Anne ve baba kararlara katılım konusunda sorun yaşandığında, çoğunlukla, çocukla olumlu konuşmakta, bazen de kızmaktadır.

Çivitci (2003), Akılcı duygusal eğitimin ilköğretim yedinci sınıf öğrencilerinin mantık dışı inanç, sürekli kaygı ve mantıklı karar verme düzeyleri üzerindeki etkisini incelemiştir. Araştırma sonucunda, 12 hafta süreyle uygulanan akılcı duygusal eğitim programının öğrencilerin mantık dışı inanç düzeylerini anlamlı olarak azalttığı ve bu etkinin üç ay sonra yapılan izleme ölçümünde de korunduğu gözlenmiştir. Uygulanan işlem, öğrencilerin sürekli kaygı ve mantıklı karar verme düzeyleri üzerinde olumlu bir etki oluşturmamıştır.

Kökdemir (2003) 'in yaptığı araştırmada Türk üniversitelerinde okuyan öğrencilerin belirsizlik durumlarında karar verirken kullandıkları becerileri araştırmışlardır. Bu amaçla deneklere karar verme ve problem çözme alanında kullanılan sorular sorulmuştur. Çalışmada California Eleştirel Düşünme Ölçeği kullanılmıştır. Eleştirel düşünme eğilimlerinin yüksekliği açısından, düşük ve yüksek olarak ikiye ayrılan deneklerin bu sorulara verdikleri cevaplar incelenmiş ve rasyonel modellere uygunlukları açısından karşılaştırılmıştır. Ek olarak, eleştirel düşünme eğitiminin, üniversite öğrencilerinin eleştirel düşünme eğilimlerini artırıp artırmadığını ölçmek amacıyla 10 saatlik bir eğitim programı uygulamış ve eğitim alan deneysel grup ile eğitim almayan kontrol grubu birbirleriyle karşılaştırılmıştır. Bulgulara göre, eleştirel düşünme eğilimi yüksek olan deneklerin, düşük olanlara kıyasla bütün karar verme problemlerinde olmasa bile, özellikle olasılık tabanlı problemlerde daha rasyonel kadar verdikleri bulunmuştur. Ek olarak, psikolojiye giriş ve eleştirel düşünme dersi alan üniversite öğrencilerinin, eleştirel düşünme eğilimlerinin bu tür bir eğitim almayanlara kıyasla yükseldiği görülmüştür.

Deniz (2004)'in, üniversite öğrencilerinin karar vermede öz-saygı, karar verme stilleri ve problem çözme becerileri arasında ilişkinin belirlenmesi amacıyla yaptığı çalışmada 193'ü kız ve 261'i erkek üniversite öğrencisine ulaşılmıştır. Üniversite öğrencilerinin karar vermede öz-saygı, karar verme stilleri ve problem çözme becerileri arasındaki ilişkinin analizi Pearson Momentler Çarpım Korelasyon Katsayısı tekniği ile yapılmıştır. Araştırma sonucuna göre, karar vermede öz-saygı, karar verme stillerinden erteleyici, dikkatli, panik, kaçınan karar verme ile problem çözme envanteri alt ölçekleri ve toplam puan arasında anlamlı ilişkiler olduğu görülmüştür.

Çakır (2004), mesleki kararsızlık içinde bulunan Lise birinci sınıf öğrencilerini tespit etmek amacıyla mesleki karar envanteri (MKE)'ni geliştirmiştir. Mesleki karar envanteri çok boyutlu bir yaklaşım uygulanarak, mesleki kararsızlık içinde bulunan bireylerde, karar verme aşaması öncesinde en çok bulunan 5 özellik dikkate alınarak geliştirilmiştir. Mesleki karar envanterinde bulunan 5 faktör şu şekilde tanımlanmıştır.1. İçsel çatışmalar, 2. Kendini yeterince tanımama, 3. Meslek ve alan bilgisi eksikliği, 4. Meslek seçimine ilişkin akılcı olmayan inançlar, 5. Dışsal Çatışmalar.Araştırma sonucunda envanterin psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinin verildiği ortaöğretim kurumlarında, mesleki kararsızlığı bulunan öğrencilerin tespit edilmesinde kullanılabileceği belirtilmiştir.

Bacanlı ve Sürücü (2005), 8. sınıf öğrencilerinin sınav kaygıları ile karar verme stillerini cinsiyete göre inceledikleri araştırmalarında, 230 kız ve 195 erkek öğrenciye ulaşmışlardır.Araştırmanın sonuçlarına göre kız öğrencilerin sınav kaygıları erkek öğrencilerin sınav kaygılarından yüksek bulunmuştur.Karar verme ile başa çıkmada kullanılan uyumsuz stiller açısından kızlar ve erkeklerin anlamlı olarak farklılaştıkları, ancak uyumlu stiller açısından farklılaşmadıkları bulunmuştur.Ayrıca bu araştırmanın sonuçları ilköğretim 8. sınıf öğrencilerinin karar verme ile başa çıkmada kullandıkları stillerin sınav kaygıları ile sınav kaygısının kuruntu ve duyusallık öğelerinin önemli yordayıcıları olduğunu göstermiştir.

Hamamcı ve Hamurlu (2005), anne babaların meslek gelişimine yardımcı olmaya yönelik tutumları ve bilgi düzeylerinin çocuklarının mesleki kararsızlıkları ile ilişkisini inceledikleri araştırmalarında 200 lise öğrencisi ve onların anne

babalarını araştırmaya katmışlardır. Elde edilen bulgular sonucunda öğrencilerin sınıf düzeyleri yükseldiğinde ve mesleki rehberlik aldıklarında daha az mesleki kararsızlık yaşadıkları, ayrıca annelerin babalara göre çocuklarının meslek gelişimine yardımcı olmaya yönelik daha olumlu tutumlara sahip oldukları belirlenmiştir. Elde edilen bir diğer bulgu ise öğrencilerin sınıf düzeyinin ve mesleki rehberlik alıp almama durumunun mesleki kararsızlığın en önemli yordayıcıları olduğudur.

Türkiye’de yapılan araştırmalar incelendiğinde, genellikle ergenlerin kullandıkları karar stratejilerini, belirlemeye yönelik deneysel ve betimsel çalışmaların oldukları görülmektedir. Deneysel çalışmalarda, düzenlenen eğitim programlarının bireylerin karar verme becerisi üzerindeki etkileri araştırılırken, betimsel araştırmalarda, karar verme becerisi ve karar stratejileri ile ilişkisi olabileceği düşünülen kaygı, sınıf düzeyi, öz saygı, cinsiyet, suç işleme durumları gibi değişkenlerin ele alındığı görülmektedir. Ayrıca yapılan araştırmalarda bireylerin karar stratejileri üzerinde özellikle cinsiyetin, anne-baba tutumlarının, öz saygının ve anne babanın bazı demografik özelliklerinin etkili olduğunu gösteren bazı araştırma bulgularının olduğu görülmektedir. Bunların yanı sıra Türkiye’de karar stratejileri ile ilgili olarak yapılan araştırmalar incelendiğinde, karar stratejilerinin, akılcı olmayan inançlar ve kaygı durumları (durumluk ve sürekli kaygı) ile yordayıcı bir ilişkisi olup olmadığını ortaya koyan bir araştırmaya rastlanmamış olması alandaki boşluğu doldurması açısından önemli sayılabilir.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın evren ve örnekleme, veri toplama araçları ve bunlarla ilgili yapılan geçerlik ve güvenirlik çalışmaları ve verilerin analizinde kullanılan istatistiksel teknikler hakkında bilgi verilmiştir.

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini Diyarbakır ilinin Bağlar, Kayapınar ve Ofis ilçelerinde bulunan Güler Şevki Özbek Lisesi, Yunus Emre Lisesi ve Ziya Gökalp Lisesine 2005-2006 öğretim yılında devam eden 1286 lise son sınıf öğrencisi oluşturmuştur.

Araştırmanın örneklemini oluşturan öğrencilerin okullara ve cinsiyetlerine göre sayısal dağılımları Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1

Araştırmanın Örneklemine Oluşturan Öğrencilerin, Okul ve Cinsiyetlerine Göre Sayısal Dağılımları

Okulun Adı	Sosyo Ekonomik Düzey	Cinsiyet		Toplam
		Kız	Erkek	
Güler Şevki Özbek Lisesi	ALT	72	78	150
Yunus Emre Lisesi	ORTA	52	78	130
Ziya Gökalp Lisesi	ÜST	55	75	120
	TOPLAM	179	221	400

Tablo 1 incelendiğinde araştırmanın örnekleminin devlet okullarında okuyan 179 kız ve 221 erkek olmak üzere toplam 400 öğrenciden oluştuğu görülmektedir. Araştırmanın örneklemini belirlemek amacıyla Diyarbakır il sınırları içinde alt, orta ve üst sosyo-ekonomik düzeye sahip olan semtlerdeki okullar belirlenmiştir. Araştırmanın örneklemini oluşturan 400 lise son sınıf öğrencisi belirlenen, sosyo ekonomik düzeylere sahip okullardan “tesadüfi örnekleme tekniği” kullanılarak seçilmiştir.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada lise son sınıf öğrencilerinin karar verme stratejileri Kuzgun (1992), tarafından geliştirilen Karar Stratejileri Ölçeği ile ölçülmüştür. Akılcı olmayan inançlarını ölçmek için Jones (1969), tarafından geliştirilen, Yurtal (1999) tarafından Türkçe’ye uyarlaması yapılan Akılcı Olmayan İnançlar testi kullanılmıştır. Durumluk ve Sürekli kaygı düzeyleri Spielberger ve arkadaşları (1970) tarafından hazırlanan, Öner (1977) tarafından Türkçe’ye çevrilip geçerlik ve güvenirliği saptanan Durumluk ve Sürekli Kaygı Envanteri ölçeği ile belirlenmiştir. Araştırmada kullanılacak veri toplama araçlarına ilişkin bilgilere aşağıda yer verilmiştir.

Karar Stratejileri Ölçeği

Karar Stratejileri (KSÖ), Kuzgun (1992), tarafından, bireylerin karar verme stillerini belirlemeye yönelik olarak geliştirilmiştir. Ölçeğin faktör analizi çalışmaları sonucunda, içtepesel, mantıklı ve bağımsız karar verme ve kararsızlık olmak üzere dört faktör belirlenmiştir. Likert tipi beş dereceli 40 maddeden oluşan ölçeğin alt ölçeklerinde 10’ar madde bulunmaktadır. Yanıtlayıcıdan, her maddeyi okuyup, kendisine hiç uygun değilse A, pek uygun değilse B, biraz uygunsa C, uygunsa D, çok uygunsa E seçeneğini işaretlemesi istenmektedir. Yanıtların puanlanması, bu sıra ile 1 ile 5 arasında yapılmaktadır. Böylelikle, yanıtlayıcının, her alt ölçekten alabileceği en düşük puan 10 ve en yüksek puan 50’dir. Yanıtlayıcının, alt ölçeklerde aldığı puanın artması o alt ölçeğe ilişkin karar verme stilini benimsediğine işaret etmektedir. Belirtilen ölçeğin güvenirlik ve geçerliğine ilişkin bilgiler aşağıda verilmiştir.

Karar Stratejileri Ölçeğinin Güvenirliği

Karar Stratejileri Ölçeği, bir grup lise öğrencisine iki kez uygulanarak, aracın test-tekrar test güvenirliliğine bakılmıştır. Bu incelemeye göre, ölçeğin, test-tekrar test yöntemiyle belirlenen korelasyon katsayıları; içtepesel karar verme alt ölçeği için .81, mantıklı karar verme alt ölçeği için .80, bağımsız karar verme alt ölçeği için .52 ve kararsızlık alt ölçeği için .86 olarak belirlenmiştir. Ölçeğin, hesaplanan Cronbach's alpha değerleri; içtepesel karar verme alt ölçeği için .74, mantıklı karar verme alt ölçeği için .72, bağımsız karar verme alt ölçeği için .55 ve kararsızlık alt ölçeği için .70 olarak hesaplanmıştır.

Ölçeğin Araştırma Kapsamında Yapılan Güvenirlik Çalışmaları

Karar Stratejileri Ölçeği'nin lise öğrencileri için güvenirlilik çalışması araştırmacı tarafından iki yolla yapılmıştır. Bunlardan biri İç Tutarlık Yöntemi, diğeri Testin Tekrarı Yöntemidir. Bu çalışmalara ilişkin bilgiler aşağıda sunulmuştur.

İlk olarak “İç tutarlık yöntemi” ile yapılan güvenirlilik çalışması için Diyarbakır ili merkezi Yunus Emre Lisesi, Ziya Gökalp Lisesi ve Güler Şevki Özbek Lisesi 11. sınıflarında öğrenim gören 400 öğrenciden elde edilen veriler kullanılmıştır. Ölçeğin birinci bölümünü oluşturan “İçtepesel Alt Ölçeği” maddeleri için hesaplanan Cronbach Alfa katsayısı .71'dir. “Mantıklı Karar Verme Alt Ölçeği” için hesaplanan Cronbach Alfa Katsayısı .66, Bağımlı Karar Verme Alt Ölçeği” için Hesaplanan Cronbach Alfa Katsayısı .65, “Kararsızlık Alt Ölçeği için hesaplanan Cronbach Alfa Katsayısı .68 olarak bulunmuştur.

Araştırma kapsamında yapılan ikinci güvenirlilik çalışması, “testin tekrarı yöntemi” ile gerçekleştirilmiştir. Ölçek, üç hafta ara ile aynı örneklem grubuna iki defa uygulanmıştır. Karar stratejileri ölçeğinin her bir alt ölçeği için pearson çarpım moment güvenirlilik kat sayıları hesaplanmıştır. Güvenirlilik çalışması Diyarbakır ili Yunus Emre Lisesi'nden tesadüfi olarak belirlenen 11. sınıfta okuyan 50 öğrenci üzerinde yapılmıştır. Yapılan hesaplamalar sonucunda ölçeğin toplam puanı için $r = .82$, “İçtepesel Alt Ölçeği” için $r = .84$, “Mantıklı Alt Ölçeği” için $r = .83$ “Bağımlı Alt Ölçeği” $r = .76$, “Kararsız Alt Ölçeği” için ise $r = .81$ olarak bulunmuştur.

Görüldüğü gibi ölçeğin iki uygulama arasındaki korelasyon katsayıları hem toplam puan hem de alt ölçekler bazında oldukça yüksek bulunmuştur.

Karar Stratejileri Ölçeğinin Geçerliği

Karar Stratejileri Ölçeğinin geçerliğini sınamak için, karar stratejileri bakımından aralarında fark olduğu öne sürülen gruplara uygulanmış ve ölçeğin gruplar arasındaki ayırt ediciliğine bakılmıştır. Bu amaçla, araç, lise öğrencilerine uygulanarak karar stratejileri yönünden cinsiyetler arasındaki farka, yetişkinlere uygulanarak gençlerle aralarındaki farka ve sık sık karar verme durumuyla karşılaşan doktorlara, hukukçulara (hakimler ve avukatlar), subaylara ve tiyatro sanatçılarına uygulanarak bu gruplar arasındaki farklara bakılmış ve aracın bu grupları beklenen yönde ayırt ettiği görülmüştür (Kuzgun 1992).

Ölçeğin Araştırma Kapsamında Yapılan Geçerlik Çalışması

Karar Stratejileri Ölçeğinin yapı geçerliğini bulmak amacıyla ölçek Diyarbakır ili merkez Yunus Emre Lisesi, Ziya Gökalp Lisesi ve Güler Şevki Özbek Liselerinin 11. sınıflarına devam eden 400 öğrenciye uygulanmıştır. Uygulama sonucunda Karar Stratejileri Ölçeğini faktörleştirmede Temel Bileşenler Analizi yapılmış ve sonuçları Tablo 2’de gösterilmiştir.

Tablo 2

Karar Stratejileri Ölçeği Maddelerinin Temel Bileşenler Analizi Sonucu Elde edilen Faktörlere Göre Faktör Yükleri

Maddeler	1. Faktör	2.Faktör	3.Faktör	4.Faktör
Madde 1	-	-	-	-
Madde2		0,409		
Madde 3	0,357			
Madde 4				
Madde 5	0,374			

Madde 6		0,627		
Madde 7		0,308		
Madde 8			0,482	
Madde 9		0,451		
Madde 10	0,594			
Madde 11	0,545			
Madde 12	-0,330			
Madde 13		0,415		
Madde 14			0,583	
Madde 15				0,649
Madde 16				0,747
Madde 17	0,383			0,387
Madde 18				
Madde 19			0,477	
Madde 20				
Madde 21			0,590	0,328
Madde 22	0,429		-0,301	
Madde 23			0,395	0,543
Madde 24	0,579	-0,301		
Madde 25	0,712			
Madde 26	0,497			
Madde 27	0,513	-0,318		
Madde 28		0,628		
Madde 29		0,405		
Madde 30		0,339	0,371	
Madde 31		0,583		
Madde 32				0,606

Madde 33			0,503	
Madde 34			0,552	
Madde 35		0,493		-0,324
Madde 36				0,442
Madde 37		0,385		
Madde 38			0,469	
Madde 39		0,429		
Madde 40	0,409			

Tablo 2 incelendiğinde ölçeğin maddelerinin 4 faktörde yoğunlaştığı görülmektedir. Ölçeğin 40 maddesinin 10 maddesi 1. faktörde 11 maddesi ikinci faktörde 7 maddesi 3.faktörde, 5 maddesi 4. faktörde toplanmıştır. Tablo 2’de yer alan Temel Bileşenler Matrisi incelendiğinde şu sonuçlar elde edilmiştir. Birinci faktöre giren maddeler; 3, 5, 10, 11, 17, 22, 24, 26, 27, 40 İkinci faktöre giren maddeler; 2, 6, 7, 9, 13, 28, 29, 31, 35, 37, 39 Üçüncü faktöre giren maddeler 8, 14, 19, 21, 33, 34, 38 Dördüncü faktöre giren maddeler 15, 16, 23, 32, 36. maddelerdir.

Yapılan madde analizi sonucunda 40 maddeden oluşan Karar Stratejileri Ölçeği’nin 7 maddesi (öz değerleri 1’in altında olduğundan) ölçekten çıkarılmıştır. Bu maddeler şunlardır: 1, 4, 12, 18, 20, 25, 30. maddeler. Araştırmada ölçeğin 33 maddelik yeni hali kullanılmıştır.

Karar Stratejileri Ölçeğinin yapılan faktör analizi sonucu elde edilen öz değerleri ve açıklanan varyans yüzdeleri tablo 3'te gösterilmiştir.

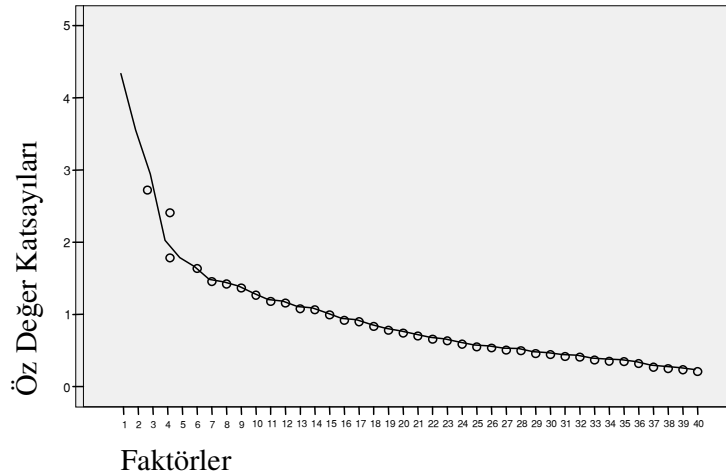
Tablo 3

Karar Stratejileri Ölçeği Maddelerinin Öz değerleri ve Açıklanan Varyans Oranları

Faktör	Öz Değerler	Açıklanan Varyans(%)	Açıklanan Toplam Varyans (%)
1	2,529	27,795	27,795
2	2,401	22,238	50.133
3	1,925	15.231	65.364
4	1.835	13.412	78.776

Öz değer, hem faktörde açıklanan varyansı hesaplamada, hem de önemli faktör sayısına karar vermede dikkate alınan bir katsayıdır. Faktör analizinde başlangıçta genel olarak öz değeri 1 ya da 1'den büyük olan faktörler önemli faktörler olarak alınır (Büyüköztürk, 2005). Bu bağlamda Tablo 2 incelendiğinde 1. 2. 3. 4. faktörlerin öz değerinin 1'den büyük olduğu ve ölçeğin 4 boyutlu olduğu görülmektedir.

Tablo 3 incelendiğinde ise öz değeri 1'in üzerinde olan 4 faktör olduğu görülmektedir. Bu faktörlerin aldığı öz değer puanları incelendiğinde, en yüksek öz değer birinci faktörde toplandığı (2,529) görülmektedir. Önemli faktör sayısına karar vermede göz önünde bulundurulacak ölçütlerden birisi, açıklanan varyans oranına bakılmasıdır. Tek faktörlü ölçeklerde açıklanan varyansın %30 ve daha fazla olması yeterli görülmektedir. Çok faktörlü ölçeklerde ise açıklanan varyansın daha fazla olması beklenir (Büyüköztürk, 2005). Yapılan faktör analizi sonucunda 4 faktörlü bir yapı görülmesine rağmen, birinci faktörün tek başına toplam varyansın % 27,795'ini açıklamaktadır.

Şekil 1. Karar Stratejileri Ölçeği Faktör Analizi Öz Değerler Grafiği

Şekil 1’deki faktör analizi öz değerler grafiği incelendiğinde, ilk dört eğim değişikliğinden sonra, eğimin artmaması ölçeğin dört boyutlu olduğunun (içtepesel, mantıklı, bağımlı, kararsız) göstergesi kabul edilebilir (Büyüköztürk, 2005).

Akılçı Olmayan İnançlar Testi

Akılçı Olmayan İnançlar Testi (Irrational Beliefs Test) Ellis’in akılçı olmayan inançlar sistemini ölçmek üzere Jones (1969) tarafından geliştirilen 100 madde ve 10 alt ölçeği bulunan bir ölçme aracıdır. Birinci alt ölçek onay ihtiyacı, ikinci alt ölçek yüksek beklentiler, üçüncü alt ölçek suçlama eğilimi, dördüncü alt ölçek engellenme, beşinci alt ölçek duygusal sorumsuzluk, altıncı alt ölçek aşırı kaygı, yedinci alt ölçek problemlerden kaçınma, sekizinci alt ölçek bağımlılık, dokuzuncu alt ölçek çaresizlik ve onuncu alt ölçek mükemmeliyetçiliktir. Likert tipi bir ölçme aracı olup, ölçeğe verilen cevaplar “hiç katılmıyorum (1)” “katılmıyorum (2), “kararsızım (3)”, “katılıyorum (4)”, “kesinlikle katılıyorum (5)” şeklinde derecelenmektedir. Puanlama ölçek maddelerinin toplanması ile elde edilmektedir.

Akılcı Olmayan İnançlar Testinin alt ölçekleri: Aşağıda akılcı olmayan inançlara ilişkin bilgiler verilmiştir (Yurtal 1999).

1. Onaylanma İsteği: Kişinin içinde bulunduğu toplumda önemli bulduğu hemen her kişi tarafından sevilmeyi ve onaylanmayı şiddetli bir ihtiyaç olarak düşünmesidir.

2. Yüksek Beklentiler: Kişinin kendisi ile ilgili yüksek beklenti içinde olmasını ifade eder. Kendisini değerli biri olarak düşünmesi için oldukça yeterli, tam ve başarılı olması gerektiğini düşünmesidir.

3. Suçlama Eğilimi: Bazı insanlar kötüdür, günahkardır. Bu nedenle onlar şiddetle kınanmalı ve cezalandırılmalıdır düşüncesine sahip olmaktır. Bu inanç doğruluğun ve iyiliğin bilimsel temelden uzak mutlak bir standardını belirtir.

4. Engellenme: Bireyin isteklerinin olmamasının bir felaket olduğu düşüncesine sahip olmasıdır. Bu inanç insana duygusal rahatsızlıklarını sürdürmek için hayal kırıklığına uğratan olayları kullanmasına izin verir.

5. Duygusal Sorumsuzluk: Mutsuzluğun kaynağı çevre koşullarıdır ve birey bu çevre koşullarını denetim altına alma gücünden yoksundur düşüncesine sahip olmaktır.

6. Aşırı Kaygı: Tehlikeli ve korku verici şeyler kaygı kaynağıdır ve devamlı olarak bunların ortaya çıkma olasılığı üzerinde durulmalıdır. Gelecekte olabilecek olaylarla ilgili aşırı kaygı, genellikle korku verici bir olayın oluşmasına ilişkin ihtimallerin abartılmasına yol açarak daha da şiddetlenir ve akılcı düşüncüyü engeller.

7. Problemden Kaçma: Bazı güçlüklerden ve sorumsuzluklardan kaçmak onlarla yüz yüze gelmekten daha kolay düşüncesine sahip olmaktır. Bu düşünce karar verme zamanında bundan kaçınmanın kolaylığını göz önüne alır.

8. Bağımlı Olma: Birey başkalarına bağımlı olmalı, kişinin kendisinden güçlü bir kimseye dayanma ihtiyacı olduğuna inanmasıdır. Kişi başkalarına ne kadar güvenirse o kadar yaşamındaki istek ve hedefleri bırakmaya ihtiyaç duyar.

9. Çaresizlik: Kişinin şu anki davranışının en önemli belirleyicisi geçmiş yaşıntısıdır. Çünkü bir şey kişinin yaşamını güçlü bir şekilde bir kez etkilemiştir ve o benzer şekilde belirsiz olarak etkilemelidir düşüncesine sahip olmaktır.

10. Mükemmeliyetçilik: İnsanın problemlerinin mükemmel bir çözümü vardır ve değişmez bir doğrunun olduğu düşüncesine sahip olmaktır.

Akılcı Olmayan İnançlar Testinin Türkçe'ye Uyarlanması

Akılcı Olmayan İnançlar Testinin Türkçe'ye uyarlama çalışmaları Yurtal (1999), tarafından yapılmıştır. Öncelikle aracın çeviri ile ilgili çalışmaları yapılırken Psikolojik Danışma ve Rehberlik ve Psikoloji alanlarında uzman, İngilizce'si iyi olan, yurt dışı deneyimi geçirmiş kişiler olmasına dikkat edilerek 18 kişiden oluşan uzman görüşlerine başvurulmuştur. Araç önce İngilizce'den Türkçe'ye daha sonra Türkçe'den İngilizce'ye çevrilmiş ve ölçeğin her iki İngilizce şekli kıyaslanarak, çevirinin orijinal dile yakınlığı araştırılmıştır. Çevirilerdeki tutarlılıklara bakılarak ölçek maddelerine son şekli verildikten sonra, yapı geçerliğinin bulunması amacı ile bir grup öğrenciye uygulanarak faktör analizi yapılmıştır. Analiz sonucunda ölçek 100 madde ve 10 alt ölçekten oluşmakta iken yapılan faktör analizi sonucunda madde sayısı 45'e ve alt ölçek sayısı 8'e indirilmiştir.

Akılcı Olmayan İnançlar Testinin Geçerliği

Akılcı Olmayan İnançlar Testi ile ilgili yurt dışında ve yurt içinde yapılan geçerlik çalışmaları aşağıda özetlenmiştir.

Jones (1969), tarafından geliştirilen Akılcı Olmayan İnançlar Testinin oluşturulması aşamasında Ellis'in ifade ettiği akılcı olmayan inançları, ölçülmesi düşünülen her alt ölçek için 40 madde yazılmıştır. 40 maddenin 20'si doğrudan diğer 20'si ise ters çevrilerek puanlanacak şekilde düzenlenmiştir. Sonuçta 10 madde seçilebilmesi amacıyla istatistiksel ilişkilerin anlamlı kurulabilmesi için başlangıçta 200 madde seçilmesine karar verilmiştir. Bunun için başlangıçta 400 maddeden oluşan araç, araştırmacının da içinde bulunduğu psikolojide uzman, test yazma tecrübesine sahip kişilerden oluşan hakemler grubu tarafından okunarak değerlendirilmesi istenmiştir. Ayrıca bu kişilerin her ölçek için madde seçimini

yapabilmeleri amacıyla Ellis'in akılcı olmayan inançlarını da okumaları istenmiştir. Hakemler her alt ölçek için 20 madde seçmiş ve geriye 400 maddeden 200 madde kalmıştır. Daha sonra 200 maddelik araç, 131 kişilik psikoloji bölümünde okuyan bir öğrenci grubuna uygulanmıştır. Toplanan veriler üzerinde madde-madde ve madde-toplam korelasyonları hesaplanmış ve faktör analizi yapılmıştır. Yapılan istatistiksel analizler sonucunda akılcı olmayan inançları tanımlayan faktörler bulunarak 10 ayrı akılcı olmayan inancı ölçeğin 100 maddelik Akılcı Olmayan İnançlar Testi (IBT) oluşturulmuştur.

Yurtal (1999), tarafından Akılcı Olmayan İnançlar Testi yapı geçerliğinin bulunması amacı ile bir grup öğrenciye uygulanarak faktör analizi yapılmıştır.

Akılcı Olmayan İnançlar Testi 1998-1999 öğretim yılında Çukurova Üniversitesinde okuyan 238 öğrenciye uygulanmıştır. Elde edilen veriler üzerinde faktör analizi yapılmıştır. Yapılan faktör analizinde 45 madde çıkmış ve bu maddeler 8 faktörde toplanmıştır.

Faktör yükleri incelendiğinde birinci faktör için faktör yükleri .66 ile .47 ; ikinci faktör için .71 ile .37 ; üçüncü faktör için .74 ile .48 ; dördüncü faktör için .60 ile .41 ; beşinci faktör için .61 ile .41 altıncı faktör için .72 ile .43 ; yedinci faktör için .69 ile .36 ; sekizinci faktör için ise .57 ve .48 arasında değişen değerler bulunmuştur. Alt ölçeklere göre madde dağılımına bakıldığında faktör yüklerinin yüksek çıktığı görülmüştür.

Akılcı Olmayan İnançlar Testinin Araştırma Kapsamında Yapılan Geçerlik Çalışmaları

Akılcı Olmayan İnançlar Testi Yurtal (1999) tarafından Türkçe'ye uyarlanmıştır ve üniversite düzeyinde kullanılan bir ölçme aracı olmasından dolayı ölçme aracının, lise öğrencileri üzerinde geçerli olup olmadığını belirlemek amacıyla araştırma kapsamında bir geçerlilik çalışması yapılmasına gerek duyulmuştur.

Akılcı olmayan inançlar testinin yapı geçerliğini bulmak amacıyla Faktör Analizi yöntemi kullanılmıştır. Bu amaçla Diyarbakır ilinin Yunus Emre, Ziya Gökalp ve Güler Şevki Özbek Lise'si 11. sınıfına devam eden 400 öğrenciye Akılcı Olmayan İnançlar Testi uygulanmıştır. Uygulamadan sonra Akılcı Olmayan İnançlar

Testini faktörleştirmede Temel Bileşenler Analizi uygulanmıştır. Elde edilen Sonuçlar Tablo 4’de gösterilmiştir.

Tablo 4

**Akılci Olmayan İnançlar Testi Maddelerinin Temel Bileşenler Analizi
Sonucu Elde Edilen Faktörlere Göre Faktör Yükleri**

Maddeler	1. Faktör	2. Faktör	3. Faktör	4. Faktör	5. Faktör
Madde 1	0,486				
Madde 2	0,438				
Madde 3		0,348			
Madde 4			0,325		
Madde 5	0,497				
Madde 6	0,353				
Madde 7	0,300				
Madde 8	0,332		-0,464		
Madde 9	0,440	-0,339			
Madde 10			-0,306		
Madde 11	0,328				
Madde 12	0,575				
Madde 13				0,337	
Madde 14		0,556			
Madde 15					
Madde 16	0,360		-0,352		
Madde 17	0,447			0,371	
Madde 18					-0,385
Madde 19	0,373				

Madde 20		0,431			
Madde 21	0,426				
Madde 22	0,573		0,321		
Madde 23					
Madde 24				0,467	
Madde 25					
Madde 26					
Madde 27		0,413			
Madde 28	0,392				
Madde 29				-0,407	
Madde 30		0,309	0,506		0,300
Madde 31		0,349		0,357	
Madde 32		0,364			
Madde 33	0,470				
Madde 34			-0,543		
Madde 35		0,301		-0,386	
Madde 36	0,475				0,389
Madde 37					-0,304
Madde 38	0,385				
Madde 39	0,599				
Madde 40		0,397		0,313	
Madde 41				0,311	0,548
Madde 42			0,377	0,335	
Madde 43					-0,333

Madde 44		0,332			
Madde 45				0,319	

Tablo 4 incelendiğinde ölçeğin maddelerinin 2 faktörde yoğunlaştığı görülmektedir. Ölçeğin 45 maddesinin 17 maddesi 1. faktörde 7 maddesi ikinci faktörde toplanmıştır. Tablo 3’de yer alan Temel Bileşenler Matrisi incelendiğinde şu sonuçlar elde edilmiştir. Birinci faktöre giren maddeler; 1, 2, 5, 6, 7, 8, 9, 11, 12, 16, 19, 21, 22, 28, 33, 38, 39’dur. İkinci faktöre giren maddeler; 3, 14, 20, 27, 32, 35 ve 44. maddelerdir. İki faktörden oluşan Akılcı Olmayan İnançlar Testi’nin 1. Alt ölçeği yüksek beklentiler alt ölçeği, ikinci alt ölçeği ise suçlama eğilimi alt ölçeği şeklinde isimlendirilmiştir. Bunun nedeni ise 1. alt ölçeğin 17 maddesinden 6’sının, yüksek beklentiler alt ölçeğinin maddeleri olmasından kaynaklanmaktadır. Aynı şekilde 2. alt ölçeğin 7 maddesinden 3’ünün suçlama eğilimi alt ölçeğinin maddeleri olduğu görülmektedir.

Yapılan faktör analizi sonucunda 45 maddelik akılcı olmayan inançlar testinin 21 maddesinin faktör yük değerleri 0.30’un altında olduğundan testin kapsamından çıkarılmıştır testin kapsamından çıkarılmıştır. Çıkarılan maddeler 4, 10 13, 15, 17, 18, 23, 24, 25, 26, 29, 30, 31, 34, 36, 37, 40, 41, 42, 43 ve 45. maddelerdir. Testin 24 maddelik yeni hali araştırmada kullanılmıştır.

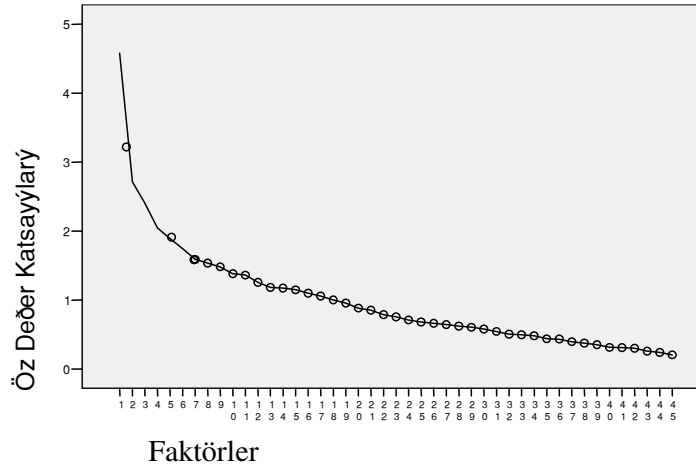
Öz değer, hem faktörde açıklanan varyansı hesaplamada, hem de önemli faktör sayısına karar vermede dikkate alınan bir katsayıdır. Faktör analizinde başlangıçta genel olarak öz değeri 1 yada 1’den büyük olan faktörler önemli faktörler olarak alınır (Büyüköztürk; 2005:125). Bu bağlamda, Tablo 3 incelendiğinde 3. 4. ve 5. faktörlerin öz değerinin 1’den küçük olduğu ve ölçeğin iki boyutlu olduğu görülmektedir.

Akılcı Olmayan İnançlar Testi maddelerinin öz değerleri ve açıklanan varyans oranlarına ilişkin değerler tablo 5’de gösterilmiştir.

Tablo 5
Akılçı Olmayan İnançlar Testi Maddelerinin Öz Değerleri ve Açıklanan Varyans Oranları

Faktör	Öz Değerler	Açıklanan Varyans (%)	Açıklanan Toplam Varyans (%)
1	3,287	28.041	28.041
2	1,117	12.896	30.937

Tablo 5 incelendiğinde ise öz değeri 1'in üzerinde olan 2 faktör olduğu görülmektedir. Bu faktörlerin aldığı öz değer puanları incelendiğinde, en yüksek öz değerin birinci faktörde toplandığı (3,287) görülmektedir. Önemli faktör sayısına karar vermede göz önünde bulundurululan ölçütlerden birisi, açıklanan varyans oranına bakılmasıdır. Tek faktörlü ölçeklerde açıklanan varyansın %30 ve daha fazla olması yeterli görülmektedir. Çok faktörlü ölçeklerde ise açıklanan varyansın daha fazla olması beklenir (Büyüköztürk, 2005). Yapılan faktör analizi sonucunda 2 faktörlü bir yapı görünmesine rağmen, birinci faktör tek başına toplam varyansın % 28.041'ini açıklamaktadır.

Şekil 2- Akılcı Olmayan İnançlar Testi Faktör Analizi Öz Değerler Grafiği

Şekil 2'deki faktör analizi öz değerler grafiği incelendiğinde ölçeğin birinci faktörden sonra keskin bir iniş yaptığı daha sonra 2. faktöre kadar bu inişlerin devam ettiği görülmektedir. Bu ölçeğin birden fazla sayıda alt ölçeği bulunduğu şeklinde yorumlanabilir (Büyüköztürk; 2005:126).

Akılcı Olmayan İnançlar Testi'nin Güvenirliği

Jones (1969), ölçeğin güvenirliliğini bulmak için testin-tekrarı metodunu kullanmıştır. Buna göre alt ölçekler toplam puanı için korelasyonu $r=0.92$, alt ölçekler için ise $r=0.87$ arasında değişen değerler bulmuştur.

Lohr ve Bonge (1980), Akılcı Olmayan İnançlar Testinin güvenirliliğini hesaplamak için testin-tekrarı metodunu kullanmıştır. Test 25 kız ve 29 erkek olmak üzere toplam 54 üniversite öğrencisine iki hafta arayla uygulanmıştır. Alt ölçek puanları ve toplam puanları Lohr ve Bonge tarafından geliştirilen puanlama metodu kullanılarak hesaplanmıştır. Pearson Product Moment korelasyonları alt ölçekler ve toplam puanlar için şu şekilde bulunmuştur. Onaylanma ihtiyacı .58, yüksek

beklentiler .72, suçlama eğilimi .74, duygusal sorumsuzluk .63, aşırı kaygı .72, problemden kaçınma .80, bağımlılık .58, çaresizlik .61, mükemmeliyetçilik .69, toplam puanlar .79 olmak üzere bütün korelasyonlar $p<.001$ düzeyinde önemli bulunmuştur. Sonuçlar testin akılcı olmayan inançlar hakkında fikir verdiğini göstermiş ve bilişsel terapilerde tedavi sonucunu ölçmek için kullanılabilir bir ölçme aracı olarak önerilmiştir (Akt; Yurtal, 1999).

Yurtal (1999), tarafından Akılcı Olmayan İnançlar Testinin güvenilirliğini hesaplamak için testin-tekrarı tekniği kullanılmıştır. Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sınıf Öğretmenliği ve Psikolojik danışma ve Rehberlik bölümünden okuyan 93 öğrenciye ölçme aracının üç hafta süreyle iki kez uygulanmasından elde edilen sonuçlara göre korelasyon kat sayısı $r=.71$ olarak, alt ölçekler için ise $r=.46$ ile $r=.82$ arasında değişen korelasyon kat sayıları bulunmuştur.

Ölçeğin Araştırma Kapsamında Yapılan Güvenirlik Çalışması

Akılcı Olmayan İnançlar Testi'nin güvenilir olup olmadığı iki yöntemle belirlenmiştir. Bunlardan biri iç tutarlılık yöntemi diğeri ise testin tekrarı yöntemidir. Testin iç tutarlılık yöntemi kapsamında Diyarbakır ili Ziya Gökalp, Yunus Emre ve Güler Şevki Özbek Lisesi'ne devam eden 400 lise son sınıf öğrencisine Akılcı Olmayan İnançlar Testi Uygulanmıştır. Uygulama sonucunda testin birinci alt ölçeği için hesaplanan Cronbach Alfa katsayısı .751 ikinci alt ölçeği için hesaplanan Cronbach Alfa Katsayısı .658 bulunmuştur. Bu katsayıların ölçeğin güvenilirliği için de yeterli kabul edilmiştir.

Araştırma kapsamında yapılan ikinci güvenirlik yöntemi ise testin tekrarı yöntemidir. 11. sınıftan 50 öğrenciye Akılcı Olmayan İnançlar Testi 3 hafta ara ile iki kez uygulanmıştır. İki uygulama arasındaki korelasyon pearson çarpım moment korelasyon katsayısı kullanarak hesaplanmıştır. Ölçeğin tamamı için hesaplanan r değeri .86 bulunmuştur. Birinci alt ölçek için hesaplanan r değeri .81, ikinci alt ölçek için hesaplanan r değeri ise .78 olarak bulunmuştur. Elde edilen veriler, ölçeğin güvenilirliğinin oldukça yüksek olduğunu göstermektedir.

Sonuçlar testin araştırma için uygun bir veri toplama aracı olduğunu göstermiştir.

Durumluk ve Sürekli Kaygı Envanteri (DSKE)

Spielberger'in kurmuş olduğu iki faktörlü kaygı kuramına (two factor theory of anxiety) dayalı olarak 1970 yılında arkadaşları ile birlikte kaygının iki ayrı durumunu ölçmek amacıyla 14 yaşından yukarı olan gençler ve yetişkinlere yönelik olarak durumluk ve sürekli kaygı envanterini geliştirmişlerdir. La Compte ve Öner (1976), bu envanteri Türkçe'ye çevirmişler ve ölçeklerin Türk toplumunda geçerlik ve güvenirliğini saptamışlardır (Öner, 1977).

Durumluk-Sürekli Kaygı Envanteri (DSKE), geçici ve sürekli kaygı seviyesini yansıtmada kullanılan, bireyin kendisini betimleyen 20 şer maddeden oluşan bir kağıt kalem ölçeğidir. Bu envanter, öz değerlendirme tekniğiyle, duyguların sıkıntılı yada şiddet derecesine göre cevaplandırılmasında kullanılır.

Durumluk Kaygı (d-K) ölçeği, bireyin belirli bir an ya da durumda nasıl hissettiğini ve ölçeğin maddelerini okurken o andaki duygularının şiddetine göre (1) hem hiç, (3) oldukça, ve (4) tamamıyla gibi dört alternatiften bir tanesini işaretlemesini gerektirir.

Sürekli Kaygı (S-K) ölçeği, bireyin kendisini genellikle nasıl hissettiğini, duygularının sıklık derecesine göre (1) nadiren (2) bazen, (3) çoğu zaman ve (4) hemen her zaman gibi dört alternatiften bir tanesini gerektirir (Öner, 1977).

Durumluk ve Sürekli Kaygı Envanterinin Güvenirliği

DSKE'nin güvenirliği ile ilgili çalışmalar yurt dışında ve Türkiye'de olmak üzere şu şekildedir.

Yurt Dışında Yapılan Çalışmalar

Spielberger ve arkadaşları, 1970 yılında test tekrar test güvenirlik tekniğiyle durumluk ve sürekli kaygı ölçeklerinin güvenirlik katsayılarının, sürekli kaygı ölçeğinin .73 ile .86 arasında, durumluk kaygı ölçeğinin ise .16 ile .54 arasında değiştiğini belirlemişlerdir..

Türkiye’de yapılan çalışmalar

Türkçeleştirilen Durumluk ve Sürekli Kaygı Envanterinin güvenilirliğini Öner 250 kişilik üniversite öğrencisi üzerinde yapmıştır. Bu araştırmaya göre, Durumluk Kaygı Ölçeğinin güvenilirlik katsayısı .26 ile .68 arasında, Sürekli Kaygı Ölçeğinin ise .71 ile .86 arasında değiştiğini saptamıştır (Öner, 1977).

Durumluk ve Sürekli Kaygı Envanterinin Geçerliliği

DSKE’nin geçerliği ile ilgili çalışmalar yurt dışında ve Türkiye’de olmak üzere şu şekilde özetlenmiştir:

Yurt dışında yapılan çalışmalar

Spielberger ve arkadaşları 1970 yılında Durumluk ve Sürekli Kaygı Envanteriyle ilgili geçerlik çalışmalarında, Sürekli Kaygı ölçeği için elde ettikleri katsayının, Taylor’un Açık Kaygı Ölçeğiyle .81 Cattell ve Scheir’in IPAT Kaygı Ölçeğiyle .’6 ve Zuckerman ölçeğiyle .50 olarak saptanmışlardır.

Türkiye’de yapılan çalışmalar

Türkçeleştirilen Durumluk ve Sürekli Kaygı Ölçeklerinin geçerliği ile ilgili çalışma Öner (1977) tarafından yapılmış ve stres koşullarında, durumluk kaygı puanlarının normal koşullara oranla manidar ($p<.01$ ve $p<.05$) yükselmeler gösterdiği, sürekli kaygı puanlarında normal koşullara oranla bir yükselme olmadığı saptanmıştır. Psikiyatri hastalarında kaygı puan ortalamasının normallere ve fiziksel hastalığı olanlara oranla manidar ($p<.01$) düzeyde yüksek olduğu saptanmıştır. “Stres”in etkilerini saptamada Durumluk ve Sürekli Kaygı Ölçeği’nin duyarlı olduğu uyum bozuklukları gösteren psikiyatri ve diyaliz hastalarının dışında stresin kaygıyı etkilemediği, ölçeklerin kaygı davranışlarına göre, normal ve nevrotik bireyleri birbirinden ayırt ettiği ve Türk toplumunda geçerli olduğu, danışma, psikiyatri ve ruh sağlığı merkezleri ile araştırmalarda kullanılabileceği kanısına varılmıştır.

Durumluk ve Sürekli Kaygı Envanterinin Puanlanması

Her iki ölçek içinde cevap seçenekleri dörder tanedir. Seçeneklerin ağırlık dereceleri 1’den 4’e kadar değişir. Ölçekler toplam 40 maddeden oluşmuştur. Her ölçekten elde edilen toplam puan değeri 20 ile 80 arasında değişmektedir. Puanın yüksek olması kaygı düzeyinin yüksek olduğuna işaret etmektedir.

Ölçeklerde iki tür ifade bulunmaktadır. Bunlara doğrudan (direct) ve tersine dönmüş (reverse) ifadeler denir. Doğrudan ifadeler, olumsuz duyguları; tersine dönmüş ifadeler ise olumlu duyguları dile getirir. Durumluk kaygı ölçeğinde 10 tane tersine dönmüş ifade vardır. Bunlar 1, 2, 5, 8, 10, 11, 15, 16, 19 ve 20. maddelerdir. Sürekli kaygı ölçeğinde ise yedi tane tersine dönmüş ifade vardı. Bunlar 21, 26, 27, 30, 33, 36. ve 39. Maddelerdir.

Her iki ölçek de doğrudan ve tersine dönmüş ifadelerden her biri için ikişer ayrı anahtar hazırlanmıştır. Envanterin puanlama yönergesine uygun olarak, her bir ölçek için doğrudan ifadelerden elde edilen toplam ağırlıklı puandan ters ifadelerin toplam ağırlıklı puanı çıkartılmıştır. Bu sayıya Durumluk Kaygı Ölçeği için değişmeyen değer olan 35 eklenmiştir. Değişmeyen 50 ve 35 değerleri şöyle bulunmuştur. Durumluk Kaygı ölçeğindeki tersine dönmüş maddelerin sayısı olan 10 ile ağırlıklı puan olarak kabul edilmiş 5 çarpılmış ve 50 sayısı bulunmuştur. Sürekli kaygı ölçeğindeki tersine dönmüş 7 madde ile 5 çarpılmış ve 35 elde edilmiştir.

Verilerin Toplanması

Araştırma verilerini toplama sürecinde, öncelikle belirlenen okullarda araştırmada kullanılan ölçeklerin uygulanabilmesi için Milli Eğitim Bakanlığı Araştırma ve Geliştirme Daire Başkanlığı (EARGED) aracılığı ile Diyarbakır valiliğinden izin alınmıştır. Sonrasında, belirlenen okullara gidilmeden önce, okul yönetimleri aranarak uygulamanın yapılacağı gün ve saatler belirlenmiştir. Belirlenen gün ve saatlerde okullara gidildiğinde, okul rehber öğretmenlerine uygulama hakkında bilgi verilerek, gerekli düzey ve sayıda sınıfın tesadüfi olarak belirlenmesi için yardım alınmıştır. Araştırmanın veri toplama araçları “Karar Stratejileri Ölçeği”, “Akılcı Olmayan İnançlar Testi (AOİT)”, Durumluk Sürekli Kaygı Envanteri

(DSKE)” uygulamaları 2005-2006 eğitim öğretim yılı Mart ayında araştırmacı tarafından, tesadüfi olarak seçilen sınıflarda uygulanmıştır.

Uygulama için sınıflara giren araştırmacı, öncelikle kendisini tanıtmış ardından araştırma ve veri toplama araçları hakkında bilgi vermiştir. Öğrencilerin uygulamaya dair sorularına cevap verildikten sonra, içten cevap vermeleri konusunda bazı açıklamalar yapılmıştır. Uygulama tek oturumda gerçekleştirilmiştir.

Veri toplama araçları, öğrenciler tarafından 40-50 dakikalık bir sürede dikkatli bir şekilde cevaplandırılmıştır.

Verilerin Çözümlemesi

Araştırmanın veri toplama araçlarının uygulanmasından sonra verilerin analizi için, uygulanan ölçeklerin puanlanması işlemlerine geçilmiştir. İlk aşamada cevap kağıtları kontrol edilerek, boş bırakan yada hatalı cevaplayan öğrencilerin cevap kağıtları değerlendirilmemiştir.

Araştırmada kullanılan “Karar Stratejileri Ölçeği”, “Akılcı Olmayan İnançlar Testi (AOİT)”, “Durumluk Sürekli Kaygı Envanteri (DSKE)” cevap kağıtları, tek tek bilgisayar ortamında cevaplandırılmıştır. Tersine çevrilmiş (reverse) maddelere uygun puanlar verilerek her bir ölçeğin toplam puanları elde edilmiştir.

Yukarıda belirtilen 3 ölçeğin puanlama işlemleri ve veri analizi SPSS (Statistical Package For The Social Science) 13.0 paket programı kullanılarak bilgisayar ortamında gerçekleştirilmiştir.

Araştırmada kullanılan aşamalı çoklu regresyon analizine ilişkin bilgiler aşağıda sunulmuştur.

Regresyon analizi, bağımlı değişken/değişkenler ile bağımsız değişken/değişkenler arasındaki bağıntıyı incelemeye yönelik bir yöntemdir ve ileriye yönelik bir teknik olup, geleceği yordayabilmek için kullanılmaktadır (Kaptan, 1995).

Regresyon analizi, aralarında ilişki olan iki yada daha fazla değişkenden birinin bağımlı değişken, diğerlerinin bağımsız değişkenler olarak ayrımı ile aralarındaki ilişkinin matematiksel eşitlik ile açıklanması sürecini anlatmaktadır.

Bağımlı değişken bir, bağımsız değişken bir ise yönetime basit regresyon analizi, bağımsız değişken iki yada daha fazla ise çoklu regresyon analizi, bağımlı değişken iki yada daha fazla ise çok değişkenli regresyon analizi ismi verilmektedir (Büyüköztürk, 2005).

Regresyon eşitliğine yada modeline, sadece bağımlı değişkenin yordayıcıları olan, yani bağımlı değişken üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olan bağımsız değişkenlerin alınıp diğer değişkenlerin eşitlik dışında bırakıldığı çoklu regresyon türüne, “Aşamalı Çoklu Regresyon Analizi” adı verilmektedir. Bu analiz türünde, öncelikle bağımlı değişken ile en yüksek korelasyonu veren, yani bir anlamda bağımlı değişkenin varyansına en büyük katkıyı verecek olan bağımsız değişken seçilerek işleme başlanır. Daha sonra, bağımlı değişkenin varyansına birincisiyle birlikte en büyük katkıyı getiren iki bağımsız değişken analize alınır ve işlem bu şekilde sürdürülür (Büyüköztürk, 2005). Araştırma kapsamında, öğrencilerin “karar stratejileri puanlarına” önemli katkı getiren bağımsız değişkenlerin analize alınabilmesi için bu yöntem kullanılmıştır.

Regresyon analizine ait tablolarda, aşağıdaki bilgilere yer verilmiştir.

B = Her bir bağımsız (yordayıcı) değişkene ait regresyon katsayısı.

R = Bağımsız (yordayıcı) değişken puanları ile yordanan puanlar arasındaki ilişkiyi gösteren çoklu regresyon katsayısı .

R^2 = Bağımsız (yordayıcı) değişkenlerin, bağımlı (yordanan) değişken üzerindeki ortak etkisi. Bu değer tüm değişkenlerin birlikte, bağımlı değişkende açıkladıkları varyans oranını verir.

β = Bağımsız (yordayıcı) değişkenlerin, bağımlı (yordanan) değişkene ilişkin göreceli önem sıralarını yorumlamada standardize edilmiş regresyon katsayıları. En yüksek β değerine sahip olan değişken göreceli olarak en önemli yordayıcıdır.

β^2 Bağımlı değişkenin yordanmasında her bir yordayıcı değişkenin, tek başına bağımlı değişken puanlarında açıkladıkları varyans miktarı. Yani bağımsız

değişken, bağımlı değişken üzerinde diğer değişkenler tarafından paylaşılamayan bir varyansa sahiptir ve bu varyans miktarı β^2 'dir.

t= Regresyon katsayısının anlamlılık testiyle ilgili test istatistiği.

P= Test istatistiğinin anlamlılık düzeyi (Büyüköztürk, 2005)

Tablo 6 incelendiğinde İçtepesel karar verme değişkeni üzerinde akılcı olmayan inanç ve durumluk kaygı değişkenlerinin birer yordayıcı değişken oldukları, ele alınan diğer değişkenlerin (cinsiyet, sosyo ekonomik düzey, akademik başarı, sürekli kaygı) önemli düzeyde birer yordayıcı değişken olmadıkları görülmektedir. Diğer taraftan yordayıcı değişkenlerle bağımlı (yordanan) değişken arasındaki ikili ve kısmi korelasyonlar incelendiğinde akılcı olmayan inanç ile içtepesel karar verme bağımlı değişkeni arasında pozitif yönlü, orta düzeyde bir ilişkinin ($r= 0.30$) olduğu, bunun da 0.001 düzeyinde önemli olduğu görülmektedir. Analize giren diğer bağımsız değişken olan durumluk kaygı değişkeni dışarıda bırakıldığında akılcı olmayan yordayıcı değişkeni ile yordanan mantıklı bağımlı değişkeni arasındaki kısmi korelasyonun ($r=0.278$)’da pozitif yönlü düşük düzeyde 0.001 düzeyinde önemli olduğu bulunmuştur. Akılcı olmayan inanç puanlarının içtepesel bağımlı değişkeninin puanlarındaki açıklanan varyansa getirdiği ek katkı ($R^2= 0.119$) yaklaşık %12’dir.

Analize ikinci aşamada, içtepesel değişkeninin varyansına akılcı olmayan inanç ile birlikte en büyük katkıyı getiren “durumluk kaygı” bağımsız değişkeninin puanları girmiştir. Durumluk kaygı bağımsız değişkeni ile içtepesel bağımlı değişkeni arasında pozitif yönlü düşük düzeyde bir ilişki ($r= 0.279$) bulunmuştur. Bulunan bu katsayı 0.001 düzeyinde önemlidir. Bu bulguda durumluk kaygı değişkeninin içtepesel bağımlı değişkeni üzerinde önemli bir yordayıcı olduğunu göstermektedir. Analize giren diğer bağımsız değişken olan akılcı olmayan inanç dışarıda bırakıldığında, durumluk kaygı değişkeni ile yordanan içtepesel bağımlı değişkeni arasındaki kısmi korelasyon ($r= 0.257$) bulunmuştur. Bu bulgunun da 0.001 düzeyinde önemli olduğu bulunmuştur. Durumluk kaygı puanlarının içtepesel bağımlı değişkeninin puanlarındaki açıklanan varyansına getirdiği ek katkı yaklaşık %12’dir.

Akılcı olmayan inanç ve durumluk kaygı değişkenleri birlikte içtepesel puanları ile orta düzeyde ve anlamlı bir ilişki vermektedir. ($R=.457$, $R^2= .209$ $F_{(2, 397)}=52.505$, $p<0.001$) Durumluk kaygı ve akılcı olmayan inanç puanlarının içtepesel karar verme değişkeninin puanlarındaki açıklanan varyansa getirdiği ek katkı ise %24’tür.

Standardize edilmiş regresyon katsayısına (β) göre yordayıcı değişkenlerin içtepişel değişkeni üzerindeki görelî önem sırası akılcı olmayan inanç, durumluk kaygıdır. Bu bulgu, akılcı olmayan inanç ve durumluk kaygı değişkenlerinin içtepişel karar verme değişkeninin önemli birer yordayıcıları olduğunu göstermektedir.

Aşamalı çoklu regresyon analizi sonuçlarına göre içtepişel karar verme değişkeninin yordanmasına ilişkin regresyon eşitliği (matematiksel model) aşağıda verilmiştir.

$$\text{İÇTEPİSEL}^1 = 4.274 + 0.199 + 0.188$$

Regresyon eşitliği incelendiğinde, eşitlik şu şekilde yorumlanabilir; akılcı olmayan inanç değişkeni kontrol edildiğinde durumluk kaygı puanlarındaki 1 puanlık artık içtepişel karar verme bağımlı değişkeni puanlarında ortalama 0.188 puan artışa yol açar.

2. “Mantıklı Karar Verme” Alt Ölçeği Puanlarının Yordanmasına İlişkin Bulgular

Cinsiyet, sosyo-ekonomik düzey, akademik ortalama, durumluk kaygı, sürekli kaygı ve akılcı olmayan inançlar değişkenlerine göre “Mantıklı Karar Verme” bağımlı değişkeni puanlarının yordanmasına ilişkin aşamalı regresyon analizi sonuçları Tablo 7’de verilmiştir.

Tablo 7

Cinsiyet, sosyo-ekonomik düzey, akademik başarı, durumluk kaygı, sürekli kaygı ve akılcı olmayan inançlar değişkenlerine göre “Mantıklı Karar Verme” bağımlı değişkeni puanlarının yordanmasına ilişkin aşamalı regresyon analizi sonuçları

Yordayıcı Değişkenler	R	R ² Değişim	B	Se _B	β	T	p	İkili r	Kısmi r
AKILCI OLMAYAN İNANÇ	0.085	0.085	0.161	0.025	-0.306	6.431	.000	- 0.309	- 0.300
CİNSİYET	0.026	0.026	-1.748	0.551	-0.149	-3.174	.002	-0.159	-0.148
SÜREKLİ KAYGI	0.011	0.011	-0.098	0.039	-0.126	-2.523	.012	-0.127	-0.118
SOSYO-EKONOMİK DÜZEY	0.012	0.012	-0.733	0.364	0.095	-2.016	.045	0.101	0.094
Sabit	-		30.168	2.841	-	10.619	.000	-	
R= 0.371 F(4.395)=15.12 R ² =0.138 p=.000									

Tablo 7 incelendiğinde, mantıklı karar verme değişkeni üzerinde akılcı olmayan inanç, cinsiyet, sosyo ekonomik düzey ve sürekli kaygı değişkenlerinin birer yordayıcı değişken oldukları, ele alınan diğer değişkenlerin (durumluk kaygı, akademik başarı, sosyo-ekonomik düzey) ise önemli düzeyde birer yordayıcı değişken olmadıkları görülmektedir. Diğer taraftan yordayıcı değişkenlerle bağımlı (yordanan) değişken arasındaki ikili ve kısmi korelasyonlar incelendiğinde akılcı olmayan inanç ile mantıklı karar verme değişkeni arasında negatif yönlü orta düzeyde bir ilişkinin (r=0.30) olduğu bununda 0.001 düzeyinde önemli olduğu görülmektedir. Analize giren diğer bağımsız değişken olan cinsiyet ve sürekli kaygı dışarıda bırakıldığında , akılcı olmayan inanç yordayıcı değişkeni ile yordanan mantıklı bağımlı değişkeni arasındaki kısmi korelasyonun (r=-0.31)’da negatif yönlü orta düzeyde 0.01 düzeyinde önemli olduğu bulunmuştur. Akılcı olmayan inanç puanlarının mantıklı karar verme değişkeni puanlarındaki açıklanan varyansa

getirdiği ek katkı (R^2 Değişim) % 8.5'dir. Akılcı olmayan inanç, cinsiyet, sürekli kaygı değişkenlerinin birlikte mantıklı bağımlı değişkeni puanlarındaki açıklanan varyansa katkısı ise % 12'dir.

Analize ikinci aşamada, mantıklı karar verme değişkeninin varyansına akılcı olmayan inanç ile birlikte en büyük katkısı getiren cinsiyet bağımsız değişkeni girmiştir. Cinsiyet bağımsız değişkeni ile mantıklı karar verme değişkeni arasında negatif yönlü düşük düzeyde bir ilişki ($r = -0.159$) olduğu ve bununla 0.05 düzeyinde anlamlı olduğu görülmektedir. Analize giren diğer bağımsız değişkenler (akılcı olmayan inanç, sürekli kaygı, sosyo ekonomik düzey) dışarıda bırakıldığında, cinsiyet yordayıcı değişkeni ile yordanan mantıklı bağımlı değişkeni arasındaki kısmi korelasyon ($r = -0.15$) bulunmuştur ve bununla 0.01 düzeyinde önemli olduğu bulunmuştur. Cinsiyetin mantıklı karar verme değişkeni puanlarındaki açıklanan varyansa getirdiği ek katkı (R^2 Değişim) % 2.6'dır.

Üçüncü aşamada Mantıklı karar verme değişkeninin varyansına akılcı olmayan inanç ve cinsiyet ile birlikte en büyük katkısı getiren "sürekli kaygı" bağımsız değişkeninin puanları girmiştir. Sürekli kaygı bağımsız değişkeni ile mantıklı bağımlı değişkeni arasında negatif yönlü düşük düzeyde ($r = -0.127$) bir ilişki bulunmuştur. Bulunan bu katsayı 0.05 düzeyinde önemlidir. Bu bulguda sürekli kaygı değişkeninin mantıklı bağımlı değişkeni üzerinde önemli bir yordayıcı olduğunu göstermektedir. Analize giren diğer bağımsız değişkenler (akılcı olmayan inanç, cinsiyet, sosyo ekonomik düzey) dışarıda bırakıldığında, sürekli kaygı yordayıcı değişkeni ile yordanan mantıklı bağımlı değişkeni arasındaki kısmi korelasyonun

($r = -0.118$) da, negatif yönlü ve düşük düzeyde bir ilişki olmasına rağmen 0.05 düzeyinde önemli olduğu bulunmuştur. Bu bulgu sürekli kaygı değişkeninin mantıklı bağımlı değişkenini yordayan bir değişken olduğunu göstermektedir. Ayrıca sürekli kaygı puanlarının, mantıklı bağımlı değişkeni puanlarına ait varyansın %1.1'ini açıkladığı görülmektedir.

Dördüncü aşamada Mantıklı karar verme değişkeninin varyansına akılcı olmayan inanç, sürekli kaygı ve cinsiyet ile birlikte en büyük katkısı getiren "sosyo ekonomik düzey" bağımsız değişkeninin puanları girmiştir. Sosyo ekonomik düzey

bağımsız değişkeni ile mantıklı bağımlı değişkeni arasında pozitif yönlü düşük düzeyde ($r= 0.101$) bir ilişki bulunmuştur. Bulunan bu katsayı 0.05 düzeyinde önemlidir. Bu bulguda sosyo ekonomik düzey değişkeninin mantıklı bağımlı değişkeni üzerinde önemli bir yordayıcı olduğunu göstermektedir. Analize giren diğer bağımsız değişkenler (akılcı olmayan inanç, cinsiyet, sürekli kaygı) dışarıda bırakıldığında, sosyo ekonomik düzey yordayıcı değişkeni ile yordanan mantıklı bağımlı değişkeni arasındaki kısmi korelasyonun ($r= 0.094$) da, pozitif yönlü ve düşük düzeyde bir ilişki olmasına rağmen 0.05 düzeyinde önemli olduğu bulunmuştur. Bu bulgu sosyo ekonomik düzey değişkeninin mantıklı bağımlı değişkenini yordayan bir değişken olduğunu göstermektedir. Ayrıca sosyo ekonomik düzey puanlarının açıklanan varyansa getirdiği ek katkı (R^2 Değişim) %1,2’dir.

Dört aşamada tamamlanan aşamalı çoklu regresyon analizi sonuçları incelendiğinde, akılcı olmayan inanç, cinsiyet ve sürekli kaygı, sosyo ekonomik düzey değişkenlerinin mantıklı bağımlı değişkeninin önemli yordayıcıları olarak modelde yer aldığı ve bu değişkenlerin, öğrencilerin mantıklı karar verme puanlarındaki toplam varyansın %13.4’ünü açıkladığı görülmektedir.

Standardize edilmiş regresyon katsayısına (β) göre, yordayıcı değişkenlerin mantıklı bağımlı değişkeni üzerindeki önem sırası akılcı olmayan inanç, cinsiyet, sürekli kaygıdır ve sosyo ekonomik düzeydir. Bu bulgu akılcı olmayan inanç, cinsiyet, sosyo ekonomik düzey ve sürekli kaygı değişkeninin mantıklı bağımlı değişkeninin önemli birer yordayıcıları olduğu ve mantıklı bağımlı değişkenini en iyi yordayan değişkenin “akılcı olmayan inanç” en az yordayan değişkenin de “sosyo ekonomik düzey” olduğunu göstermektedir.

Regresyon analizi sonuçlarına göre mantıklı bağımlı değişkeninin yordanmasına ilişkin regresyon eşitliği (matematiksel model) aşağıda verilmiştir.

$$\text{Mantıklı}^1 = 30.168 + 0.161 - 1.748 - 0.098 - 0.733$$

Regresyon eşitliği incelendiğinde, eşitlik şu şekilde yorumlanabilir; akılcı olmayan inanç değişkeni kontrol edildiğinde, cinsiyet değişkenindeki 1 puanlık artış, mantıklı bağımlı değişkeni puanlarında ortalama olarak 1.748 puan azalmaya yol açar. Diğer bağımsız değişken olan cinsiyet kontrol edildiğinde durumluk sürekli

Tablo 8 incelendiğinde Cinsiyet, sosyo-ekonomik düzey, akademik başarı, durumluk kaygı, sürekli kaygı ve akılcı olmayan inançlar değişkenlerine göre “Bağımlı” karar verme değişkeni puanlarının yordanmasına ilişkin aşamalı regresyon analizi sonuçlarına bakıldığında yapılan aşamalı çoklu regresyon analizi sonucunda bu bağımlı değişkeni analize giren bağımsız değişkenlerden (cinsiyet, akademik ortalama, sosyo ekonomik düzey, akılcı olmayan inanç ve durumluk sürekli kaygı) hiç birinin (0.001 ve 0.05 düzeylerinde) anlamlı bir şekilde yordamadığı sonucuna ulaşılmıştır.

4. “Kararsızlık” Alt Ölçeği Puanlarının Yordanmasına İlişkin Bulgular

Cinsiyet, sosyo-ekonomik düzey, akademik başarı, durumluk kaygı, sürekli kaygı ve akılcı olmayan inançların “Kararsızlık” değişkeni puanlarının yordanmasına ilişkin aşamalı regresyon analizi sonuçları Tablo 9’da verilmiştir.

Tablo 9

Cinsiyet, sosyo-ekonomik düzey, akademik ortalama, durumluk kaygı, sürekli kaygı ve akılcı olmayan inançlar değişkenlerine göre “Kararsızlık” bağımlı değişkeni puanlarının yordanmasına ilişkin aşamalı regresyon analizi sonuçları

Yordayıcı Değişkenler	R	R² Değişim	B	Se_B	β	T	p	İkili r	Kısmi r
DURUMLUK KAYGI	0.077	0.077	0.083	0.018	0.239	4.666	.000	0.230	0.224
Sabit	-	-	3.909	1.994	-	1.961	.051	-	-
R= 0.278 R ² =0.077 F _(1,398) =33.243 p=.000									

Tablo 9 incelendiğinde kararsızlık değişkeni üzerinde durumluk kaygı değişkeninin bir yordayıcı değişken olduğu ele alınan diğer değişkenlerin (cinsiyet, sosyo ekonomik düzey, akademik başarı, akılcı olmayan inanç) önemli düzeyde birer yordayıcı değişken

olmadıkları görülmektedir. Diğer taraftan yordayıcı değişkenle bağımlı (yordanan) değişken arasındaki ikili ve kısmi korelasyonlar incelendiğinde durumluk kaygı ile kararsız bağımlı değişkeni arasında pozitif yönlü, düşük düzeyde bir ilişkinin ($r=0.230$) olduğu bununda 0.001 düzeyinde önemli olduğu görülmektedir. Durumluk kaygı değişkeni ile yordanan kararsızlık değişkeni arasındaki kısmi korelasyonun ($r=0.224$)’da pozitif yönlü düşük düzeyde 0.001 düzeyinde önemli olduğu bulunmuştur. Durumluk kaygı puanlarının kararsız bağımlı değişkeninin puanlarındaki açıklanan varyansa getirdiği ek katkı ($R^2=0.077$) yaklaşık %8’dir.

Durumluk kaygı yordayıcı değişkeni kararsızlık bağımlı değişkeni puanları ile birlikte düşük düzeyde ve anlamlı bir ilişki vermektedir. ($R=.278$ $F_{(1,398)}=33.243$, $p<0.001$)

BÖLÜM V

TARTIŞMA VE YORUM

Bu bölümde, karar verme stratejilerinin (içtepsel, mantıklı, bağımlı, kararsız), bağımsız değişkenlerce (cinsiyet, akademik ortalama, sosyo ekonomik düzey, akılcı olmayan inançlar ve durumluk-sürekli kaygı düzeyleri) yordanmasına ilişkin bulguların tartışma ve yorumları, bulgular bölümündeki sıraya göre yapılmıştır.

1. “İçtepsel Strateji” Puanlarının Yordanmasına İlişkin Bulguların Tartışma ve Yorumu

Bu kısımda, içtepsel bağımlı değişkeni puanlarını yordayabileceği düşünülen cinsiyet, akademik başarı, sosyo ekonomik düzey, akılcı olmayan inançlar, durumluk ve sürekli kaygı bağımsız değişkenlerine ilişkin bulguların tartışma ve yorumu verilmiştir.

Araştırmanın birinci alt problemini ifade ederken lise son sınıf öğrencilerinin içtepsel karar vermelerinin, cinsiyet, akademik başarı, sosyo ekonomik düzey, akılcı olmayan inanç ve durumluk kaygı bağımsız değişkenleri tarafından yordanacağı düşünülmüştür. Araştırmadan elde edilen bulgu ise akılcı olmayan inanç ve durumluk kaygının içtepsel karar vermeyi yordayan birer değişken olduğu, cinsiyet, sosyo ekonomik düzey, akademik başarı ve sürekli kaygının ise birer yordayıcı değişken olmadıkları şeklindedir. Bu bulgu lise son sınıf öğrencilerinin içtepsel, aniden ya da düşünmeden karar vermeleri ile, cinsiyetleri, akademik başarıları ve sosyo ekonomik düzeylerinin herhangi bir ilişkisi olmadığı şeklinde yorumlanabilir.

Yurt içinde ve yurt dışında yapılan araştırmalarda, içtepsel karar verme değişkenini “akılcı olmayan inanç” değişkeninin yordayıp yordamadığını araştıran herhangi bir doğrudan çalışmaya rastlanmamıştır.

Ellis (1986)’e göre insan ne mantıklı bir varlıktır ne de mantıksızdır. Aslında her ikisidir de. İnsanın verimliliği, mutluluğu ve başarısı akılcı düşünce ve

davranışlarına bağlıdır. Duygular, düşüncenin ön yargılı, kişisel ve akılcı olmayan yönüdür. Düşüncenin duyguyla birlikte bulunması, duygusal ve algısal bozukluk durumunda insanda akıcı olmayan düşüncelerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. İnsan çevresindeki olaylardan kaynaklanan akılcı olmayan düşüncelerini değiştiremediği sürece huzursuzluğu devam edecektir (Corey, 1991).

Ellis (1986)'in akılcı olmayan inançlarla ilgili düşünceleri bu inançların kişide var olmasının onun yaşamını zorlaştırıcı bir rol oynadığını göstermektedir. Kişiler, günlük yaşamlarının içerisinde de karar verme durumlarıyla karşılaştıklarında, eğer akılcı olmayan bir takım inançlara sahiplerse bu durum onların karar verme sürecini olumsuz etkileyebilir. Bu nedenle karar verme süreciyle karşı karşıya olan bireylerin var olan akılcı olmayan inançlarının da belirlenmesi etkili karar verme sürecine katkı sağlayabilir. Ellis'in akılcı olmayan inançların kişinin yaşamı üzerindeki zorlaştırıcı etkisine ilişkin görüşleri, araştırmanın akılcı olmayan inançların karar stratejileri üzerindeki yordayıcı olma özelliğine dair araştırma bulgusunu kısmen de olsa destekler niteliktedir.

Araştırmada içtepsel karar verme değişkenini yordayan ikinci değişkenin “durumluk kaygı” değişkeni olduğu bulunmuştur. Araştırmanın birinci alt problemini ifade ederken durumluk kaygının içtepsel karar verme becerisini yordayacağı düşünülmüştür. Araştırmadan elde edilen bulgunun bu beklentiye doğruladığı anlaşılmıştır. İçtepsel karar verme bağımlı değişkenini durumluk kaygı bağımsız değişkeninin yordamış olması, kaygı veren uyarıcılar karşısında ergenlerin daha ani, üzerinde düşünmeden kararlar vermesi ve kaygılarının içtepsel karar verme davranışlarını ortaya çıkarmasından kaynaklanmış olabilir.

Janis ve Mann (1977) karar verme ile kaygı arasındaki ilişkiyi şu şekilde açıklamaktadır; Birey bir karar verme durumunda bir tercihte bulunurken psikolojik anlamda bir kaygı yaşamaktadır. Bundan dolayı yaşadığı kaygının büyüklüğüne bağlı olarak bireyler kararlar ilgili problemleri görmek istemezler veya ondan kaçmaya motive olurlar. Böyle bir karar verme durumunda bireyler uygun olmayan baş edebilme davranışları göstererek ya içtepsel bir karar vermekte ya da yaptığı tercihi mantığına bürümektedir.

Araştırmacıların bu görüşleri kaygı durumunun kişinin karar verme becerisi üzerindeki etkilerini açıkça ortaya koymaktadır. Kaygı bireylerin karar verme sürecinde etkili olmakla birlikte, karar verme anında kullanacağı stratejiler üzerinde de belirleyici bir etkiye de sahiptir.

Karar verme anında yaşanan kaygının nedenini Larrick (1993) şu şekilde belirtmektedir; Bireyler iki zıt kutupta yer alan seçenekler arasında uzlaşma sağlayarak bir karar verememektedirler. Birey bir taraftan iyi bir geleceği tercih etmek isterken, diğer taraftan başarısızlık veya hayal kırıklığı yaratacak kötü kararlar vermekten kaçınmak isterler. Bu nedenle, karar veren kişi yoğun risk altındadır. Bu durum bireyde kaygı uyandırmaktadır.

Janis ve Mann (1977) ile Larrick (1993) karar verme sürecinde yaşanan kaygının olumsuz etkileri ile ilgili görüşler öne sürmektedirler. Üç araştırmacı da kaygılı olan bireylerin karar verme durumlarıyla karşı karşıya gelmekten kaçındıklarını ya da yanlış ve ani kararlar verdiklerini öne sürmektedirler. Bu durum araştırmanın durumluk kaygının içtepsel karar stratejisinin bir yordayıcısı olduğuna dair araştırma bulgusunu destekleyici niteliktedir. Çünkü bireylerin durumluk kaygı düzeyleri yükseldikçe daha içtepsel davranmaktalar, bu durum da ya ani kararlar vermelerine ya da herhangi bir karar durumundan kaçınmalarına neden olmaktadır

Sinangil (1992), işletme bölümünde okuyan sınıf düzeyleri farklı olan örneklem grubunda, karar stratejileri ile durumluk sürekli kaygı arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmanın sonuçlarına göre karar verme stratejileri ile durumluk sürekli kaygı arasında en yüksek korelasyon katsayısının sürekli kaygı ile kararsızlık alt ölçeği arasında ($r = .15$) olduğu görülmüştür. Bu bulgu karar stratejileri ile kaygı arasında düşük te olsa bir ilişkinin olduğunu göstermektedir. Bu durum da araştırma bulgularını kısmen de olsa destekleyici niteliktedir.

Sonuç olarak, karşılaşılan alışla gelmedik bir durum, çevre, kişi ve felaketler karşısında kaygı düzeyleri yükselen ergenlerin, içtepsel karar verme düzeylerinin de yükseldiği ve ani, düşünmeden, ani kararlar verdikleri söylenebilir. Bu nedenle de durumluk kaygı bağımsız değişkeninin içtepsel karar verme bağımlı değişkenini yordadığı söylenebilir.

2. “Mantıklı Strateji” Puanlarının Yordanmasına İlişkin Bulguların Tartışma ve Yorumu

Bu kısımda, mantıklı karar verme değişkeni puanlarını yordayabileceği düşünülen cinsiyet, akademik başarı, sosyo ekonomik düzey, akılcı olmayan inançlar, durumluk sürekli kaygı bağımsız değişkenlerine ilişkin bulguların tartışma ve yorumları verilmiştir.

Yurt içinde ve yurt dışında yapılan araştırmalarda, mantıklı karar verme değişkenini “Cinsiyet” “akılcı olmayan inanç”, “sürekli kaygı”, “sosyo ekonomik” düzey değişkeninin yordayıp yordamadığını araştıran herhangi bir araştırmaya doğrudan rastlanmamıştır.

Araştırmanın ikinci alt problemini ifade ederken mantıklı karar verme bağımlı değişkenini cinsiyet, akademik başarı, sosyo ekonomik düzey, akılcı olmayan inançlar ve durumluk sürekli kaygı bağımsız değişkenlerinin yordayacağı düşünülmüştür. Araştırmadan elde edilen bulgulardan ise cinsiyet, akılcı olmayan inanç, sürekli kaygı ve sosyo ekonomik düzeyin mantıklı karar verme bağımlı değişkeninin birer yordayıcısı olduğu belirlenerek beklentileri doğruladığı ancak akademik başarı, durumluk kaygının, mantıklı karar verme becerisini yordamadığı görülmüştür.

Kuzgun (1993), Karar stratejileri ile ilgili yapmış olduğu araştırmasında, karar stratejileri yönünden cinsiyetler arasındaki farklar konusunda çelişik bulgular ileri sürmektedir. Örneğin Dinklage (1967) kızların erkeklerden daha içtepişel olduğunu Levis (1981) ise erkeklerin kızlardan daha içtepişel karar verdiklerini ileri sürmüşlerdir. Kuzgun (1992), kız öğrencilerin mantıklı ve bağımlı karar ölçekleri ile kararsız ölçeğinden aldıkları puanların ortalamalarının erkeklerinkinden, erkeklerin içtepişel karar puanlarının ortalamalarının kızlarinkinden büyük olduğunu bulmuştur.

Dolayısıyla cinsiyet ile kullanılan karar stratejisi arasında bir ilişki olduğu, kızların erkeklere göre daha mantıklı, bağımlı ve kararsız, erkeklerinse kızlara göre daha içtepişel bir şekilde karar verdikleri söylenebilir. Bu araştırma bulguları da gösteriyor

ki karar vermede kullanılan stratejiler cinsiyete göre farklılaşmaktadır. Bu açıklama, araştırma bulgularını destekler niteliktedir.

Osipow ve Red (1985), karar vermenin önemli bir boyutu olan mesleki kararsızlık konusunu 203 üniversite öğrencisi üzerinde araştırmışlardır. Araştırma sonuçlarına göre mesleğe karar vermede erkek öğrenciler kız öğrencilerden daha kararsız bulunmuştur.

Araştırmalar, karar stratejileri ile cinsiyet arasında bir ilişkinin olduğunu ortaya koymaktadırlar. Bu durumda mantıklı karar verme becerisi üzerinde cinsiyetin yordayıcı bir etkiye sahip olduğuna dair araştırma bulgusunu büyük oranda destekler niteliktedir.

Tiryaki (1997), üniversite öğrencilerinin karar verme stratejilerini, sınıf, cinsiyet, anne-babanın eğitim düzeyi ve kendine saygı açısından incelemiştir. Kız öğrencilerin içtepsel stratejileri puanlarının ortalaması, erkek öğrencilerin puan ortalamalarından daha yüksek bulunmuştur.

Yapılan araştırmalarda dikkati çeken ortak nokta bireylerin karar verirken kullandığı stratejilerin cinsiyete göre farklılık göstermekte olduğudur. Ancak kız ve erkeklerin karar verirken içtepsel, bağımlı, kararsız, mantıklı stratejilerinden hangilerini kullandığına dair sabit bir veri söz konusu değildir. Örneğin Kuzgun (1992)'un araştırmasında kız öğrencilerin karar verirken erkek öğrencilere göre daha kararsız olduğu bulgusuna ulaşılırken, Osipow ve Red (1985), erkek öğrencilerin kız öğrencilerden daha kararsız olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Ancak, yapılan araştırmaların en büyük destekleyici yanının kullanılan karar stratejileri bakımından olmasa da, karar verme ile cinsiyet arasında bir ilişki olduğunun vurgulanıyor olmasıdır.

Bacanlı ve Sürücü (2005) ilköğretim 8. sınıf öğrencilerinin sınav kaygıları ve karar verme stillerini hem cinsiyetlerine göre hem de bu öğrencilerin karar vermeye başa çıkmada kullandıkları karar verme stillerinin sınav kaygılarını yordayıp yordamadıklarına ilişkin yaptıkları araştırmalarında 8. sınıfta okuyan kız öğrencilerin sınav kaygılarının erkek öğrencilerin sınav kaygılarından anlamlı olarak daha yüksek olduğunu görmüşlerdir. Araştırmanın en destekleyici bulgusu ise 8. sınıf

öğrencilerinin karar verme ile başa çıkmada kullandıkları stillerin sınav kaygıları ile sınav kaygısının kuruntu ve duyuşsallık öğelerinin önemli yordayıcıları olduğunu ortaya koymalarıdır.

Bacanlı ve Sürücü (2005)'nın yaptıkları ve yukarıda kısaca özetlenen araştırmalarında, kaygının karar stratejilerinin önemli yordayıcısı olduğu şeklinde ulaştıkları bulguları araştırmanın bulgularını destekleyici niteliktedir. Bu durum kaygının karar verme sürecini olumsuz etkileyen bir durum olduğu ve karar vermeden önce bireylerin kaygı düzeylerinin de belirlenerek, azaltılması gerektiği şeklinde yorumlanabilir.

Arnold (1988), akademik olarak başarılı ve başarısız olan lise öğrencilerinin mesleki karar verme özelliklerini incelemiştir. Araştırmanın sonucunda, başarı düzeyi yüksek olan öğrencilerin araştırmacı tipi tercih ettiği ve daha uygun meslek seçiminde bulundukları belirlenmiştir. Düşük başarı düzeyine sahip öğrencilerin ise daha çok ani kararlar veren kişiler olduğu vurgulanmıştır.

Ann (1989), akademik başarının, öğrencilerin karar verme stilleriyle ilişkisini araştırdığı çalışmada, akademik başarısı yüksek olan lise öğrencilerinin daha düşünerek ve daha sistemli karar verdiklerini belirlemiştir. Akademik başarısı düşük olan öğrenciler daha içtepsel karar verirken, akademik başarısı yüksek olan bireyler daha mantıklı kararlar vermektedirler.

Ann (1989) ve Arnold (1988)'un araştırmasından elde edilen bulgular, araştırma bulguları tarafından desteklenmemektedir. Araştırma bulgularına göre akademik başarı ile mantıklı karar stratejisi arasında herhangi bir ilişki bulunmamıştır. Araştırmanın alt problemleri ifade edilirken akademik başarı ile karar stratejileri arasında bir ilişkinin olabileceği düşünülmesine rağmen, böyle bir bulguya ulaşılamamıştır. İlgili literatür incelendiğinde akademik başarı ile karar verme arasında ilişki olduğunu gösteren araştırmaların (Ann, 1989 ve Arnold, 1988'in araştırmaları) yurt dışında yapılmış olduğu görülmektedir. Bu durum kültürler arası farklardan kaynaklanıyor olabileceği gibi, ölçme araçlarının ölçtüğü özellikler ile araştırmanın örneklem grubundan da kaynaklanıyor olabilir.

Ellis (1986), mantıkdışı inançlara sahip bireylerin, çevrelerinde olup bitenleri bilimsel bir düşünceyle değerlendirmede başarısız olduklarını ileri sürmektedir. Bilimsel düşünmeyi ise, sürekli olarak gözlem yapılması, alternatiflerin araştırılması, olgulara ilişkin hem destekleyici hem de karşıt kanıtların ortaya konulması ve doğru olarak görülen olguların değişip değişmediğinin kontrol edilmesi olarak tanımlamaktadır.

Ellis (1986)'ın mantık dışı inançlara sahip bireylerin özelliklerine ilişkin yaptığı açıklamada bu bireylerin bilimsel düşünmenin basamaklarını çok sağlıklı kullanamadıklarıyla ilgilidir. Karar verme sürecinde de bir bilimsellik hakimdir. Kişi bir şey hakkında karar verirken olası seçenekleri belirleme, seçenekler arasından kendisine uygun olanı seçme gibi çeşitli işlem basamaklarından geçmek durumundadır. Araştırma bulguları da akılcı olmayan inançları yüksek olan bireylerin mantıklı karar verme becerilerinde bir azalma olduğunu göstermektedir. Bu açıdan Ellis'in görüşleri araştırmanın mantıklı karar stratejisinin akılcı olmayan inançlar tarafından yordandığına ilişkin araştırma bulgularını destekler niteliktedir.

Nakajima ve Hotto (1989) yaptıkları bir araştırmada yaşları 12 ve 23 arasında değişen denekler üzerinde karar vermede bilişsel süreçlerin gelişimini araştırmışlardır. Araştırma bulguları, karar verme durumunda kalan üniversite öğrencilerinin , alternatiflerin tümünün verilmesi halinde “eleme” yöntemini kullanarak tercihte bulunduklarını göstermektedir.

Yukarıda özetlenen araştırmaların bulguları, karar verme durumunda kalan bireylerin irrasyonel inançlar yerine rasyonel inanç biçimlerini kullandıklarında daha etkili kararlar verebildiklerini göstermektedir.

Karar verme üzerine yapılan çalışmalarda altı çizilen noktalardan birisi, kişinin o anda var olan, karar verilmesi gereken duruma ilişkin değer sisteminin ve yüklemelerin araştırılması gereğidir. Bu yüklemeler ve duruma ilişkin değerlendirmelerde kişi için değişebilmektedir. Aynı konuya ilişkin verilen karar kişinin o anda yaptığı yüklemeleri ve değerlendirmeleri sonucu değişiklik gösterebilir. Bu görüşe göre karar verme sürecinin iyi anlaşılabilmesi için kişinin

içinde bulunduğu öznel koşulların değerlendirilmesi büyük önem taşımaktadır (Svenson, 1979).

Yukarı da sunulan görüşte de kişinin değer sisteminin kararlar üzerinde olan etkisinden söz edilmektedir. Bu görüş akılcı olmayan inanç düzeyi yükseldikçe kişinin mantıklı karar vermeden uzaklaşmasını içeren araştırma bulgusunu destekleyici bir görüş olarak kabul edilebilir.

Scherba (1976), karar verme stillerine kaderci karar verme stilini eklemiştir. Kaderci karar verme stilini kullanan kişi kararları üzerinde kontrolü olmadığına inanmakta ve kararlarının şans ya da kader tarafından belirlendiğini düşünmektedir (Akt; Ersever, 1996).

Türküm, Balkaya ve Karaca (2003)'ya göre ergenler içinde bulundukları gelişim dönemlerinde kendilerini tanımaya, kişisel ve mesleki gereksinimlerini belirlemeye, sorun kaynaklarıyla ilgili önlemler almaya, sorunlarını çözme becerilerini geliştirmeye ihtiyaç duyarlar. Psikolojik danışmanların bu amaçlara ulaşmalarında ergenlere yardım edebilmeleri için öncelikle onların düşünce tarzlarını belirlemeleri gerekmektedir. Bireylerin kendileri, diğer insanlar ve içindeki bulundukları dünyaya ilişkin bilgileri işleme tarzları ve bu işlemdeki yanlılıkları üzerinde yoğun olarak çalışılan yapılardır. Bu görüş şu şekilde yorumlanabilir. Bireylerin gereksinimleri (kişisel, mesleki) üzerinde inanç sistemleri, düşünce tarzları etkilidir.

Araştırma kapsamında durumluk ve sürekli kaygı düzeyini ölçmek için Durumluk-Sürekli kaygı envanteri kullanılmıştır. Sürekli kaygı ölçeğinin maddelerine bakıldığında, “olur olmaz düşünceler beni rahatsız eder”, “Sıkıntılı ve güç durumlarla karşılaşmaktan kaçınırım” gibi maddelerin olması akılcı olmayan inançlar ölçeğinin ölçtüğü maddelere benzerlik göstermektedir. Aynı zamanda DSKE'nin maddeleri “çabuk karar veremediğim için fırsatları kaçırırım”, “aklı başında ve kararlı bir insanım” maddeleri ile karar stratejileri ölçeğinin maddeleri ile benzerlikler göstermektedir. Bu durumda, akılcı olmayan inançlar, kaygı ve karar stratejileri arasında ortaya çıkan ilişkinin nedenini açıklamaya ilişkin bir yorum sayılabilir.

Bilge (2000), Akılcı Olmayan Düşünce düzeyleri farklı üniversite öğrencilerinin problem çözme becerilerini değerlendirmeleri isimli çalışmalarında şu sonuçlara ulaşmışlardır. Akılcı olmayan düşünce düzeyleri yüksek ve düşük öğrencilerin problem çözme becerisi algılarının cinsiyete göre anlamlı düzeyde farklılaşmadığı saptanmıştır. Bir diğer araştırma bulgusu ise sosyo ekonomik düzeyleri yükseldikçe öğrencilerin buna bağlı olarak problem çözme konusunda kendilerini daha yeterli algıladıkları görülmüştür (Bilge 2000).

D’Zurilla ve Goldfried (1971) problem çözme sürecini, tanımlanabilen aşamalara ayırmışlardır. Bunlar: Genel yaklaşım, problemin tanımlanması, seçeneklerin yaratılması, karar verme ve değerlendirme aşamasıdır.

Yukarıda belirtilen problem çözme aşamalarına baktığımızda karar verme aşamaları ile ortak bir çok maddenin olduğunu görüyoruz. Daha da önemli olan kişi bir problemi çözme süreciyle karşı karşıya kaldığı zaman o problemi doğru çözebilmek için karar verme süreçlerinin de iyi çalışıyor olması gerekiyor. İki beceri arasındaki ortak noktaları dikkate alarak Bilge (2000)’in yapmış olduğu araştırma sonuçları incelendiğinde sosyo ekonomik düzeyi yükseldikçe öğrencilerin problem çözme becerisinin artması, araştırmanın mantıklı karar stratejisi üzerinde sosyo ekonomik düzeyin yordayıcı bir etkiye sahip olduğuna dair bulgularını kısmen de olsa destekler niteliktedir.

Brown ve Mann (1991)’in yaptığı bir çalışmada sosyo ekonomik düzeyi yüksek ailelere sahip ergenlerin orta ve düşük sosyo ekonomik düzeydekilere nazaran daha dikkatli karar verdikleri sonucuna ulaşmıştır. Bu araştırmanın bulgusu sosyo ekonomik düzeyi yükseldikçe bireylerin daha mantıklı kararlar verdiklerine ilişkin araştırma bulgusunu oldukça destekleyici görünmektedir.

3. “Bağımlı Strateji” Puanlarının Yordanmasına İlişkin Bulguların Tartışma ve Yorumu

Araştırmanın üçüncü alt problemini ifade ederken cinsiyet, akademik başarı, sosyo ekonomik düzey, akılcı olmayan inançlar , durumluk sürekli kaygı bağımsız değişkenlerinin bağımlı stratejiyi yordayacağı düşünülmüştür. Ancak araştırma

sonucuna göre bağımlı stratejiyi anlamlı bir şekilde yordayan herhangi bir değişkene ulaşılamamıştır. Oysa kaygılı bireylerin yoğun kaygı yaşadıkları zamanlarda bu kaygıyı hafifletmek için başkalarına daha bağımlı yaşayacakları düşünülmüştür. Ancak yapılan araştırmada kaygı ile bağımlı olmak arasında herhangi bir ilişki bulunmamıştır.

Aşağıda özetlenen çeşitli araştırmalarda bağımlı karar verme üzerinde anne baba ve akranların etkisinden söz edilmektedir.

Blustein ve Phillips (1990)'e göre başarılı kimlik gelişimini tamamlamış bireylerin kendileri ile ilgili kararları kendilerinin vermeleri gerekmektedir. Araştırmacılara göre anne ve babanın tutum ve isteklerine uygun davranan birey kimlik geliştirmede ve etkili karar vermede başarısız olmaktadır. Araştırmacılar bağımlı karar vermenin tedavi edilmesi gereken bir davranış olduğunu ileri sürmektedirler.

Berndt, Laychak ve Park (1990), karar vermede ve akademik başarıda arkadaşların etkisini incelemişlerdir. Araştırma bulguları, akranların birbirlerinin kararlarını mantıksal bir çerçeve de tartışarak değil , sosyal baskı sonucunda etkilediğini bulmuşlardır.

Araştırmanın alt problemleri ifade edilirken akılcı olmayan inançlarla bağımlı karar verme arasında bir ilişki olabileceği, bireylerin akılcı olmayan inanç düzeyi arttıkça daha bağımlı karar verecekleri düşünülmüştür.

Akılcı olmayan inançlar testinin, Önemli bir karar alırken bilen birine danışmaya çalışırım, kendim dışında bir kaynağa ihtiyaç duyarım gibi maddeleri ile bağımlı karar verme stratejisinin maddeleri arasında bir benzerlik olmasına rağmen aralarında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Aşağıda yer alan araştırmalarda bu durumun hem açıklanması yapılmakta hem de araştırma verilerini destekler nitelikte görüşler ileri sürülmektedir.

Schvaneveldt ve Adams (1983), ergenlik döneminde, bireylerin farklı stratejilerden parça parça kullandığını belirtmektedirler. Ergenler, günlük yaşamlarıyla ilgili konularda kendilerine iyi görünen kararlara ve sezgisel karar verme tarzına ağırlık vermektedirler. Bu durum cinsiyet açısından

değerlendirildiğinde, erkeklerin daha planlı karar verdiği, kızların ise daha sezgisel olduğu belirtilmektedir.

Yukarıda belirtilen araştırmacıların, görüşleri incelendiğinde karar verme de kullanılan stratejilerin bireyin içinde bulunduğu döneme bağlı olarak değiştiği görülmektedir. Araştırmanın lise son sınıf öğrencileri üzerinde yapılmış olması onların bağımlı karar verme stratejisini diğerlerine göre çok daha az kullandığı bu durumun da akılcı olmayan inanç, kaygı gibi değişkenlerle arasında bir ilişki çıkmamasına neden olduğu şeklinde bir yoruma gidilmesine yol açtığı söylenebilir.

4. “Kararsızlık Stratejisi” Puanlarının Yordanmasına İlişkin Bulguların Tartışma ve Yorumu

Bu kısımda, kararsız strateji bağımlı değişkeni puanlarını yordayabileceği düşünülen cinsiyet, akademik başarı, sosyo ekonomik düzey, akılcı olmayan inançlar, durumluk sürekli kaygı bağımsız değişkenlerine ilişkin bulguların tartışma ve yorumları verilmiştir.

Araştırmanın dördüncü alt problemini ifade ederken cinsiyet, akademik başarı, sosyo ekonomik düzey, akılcı olmayan inançlar, durumluk sürekli kaygı bağımsız değişkenlerinin kararsızlık stratejisini yordayacağı düşünülmüştür. Ancak araştırma sonucuna göre yalnızca durumluk kaygı bağımsız değişkeninin kararsız strateji üzerinde yordayıcı etkisi olduğu görülmektedir. Bu bulguya göre öğrencilerin durumluk kaygı düzeyleri arttıkça kararsızlık stratejisini kullanma düzeyleri de artmaktadır. Bu bulgu; öğrencilerin durumluk kaygı düzeyleri karar verme aşamasında, onların karar vermesini zorlaştırmasının ve seçenekler arasında kararsız kalmalarından kaynaklanmış olabilir.

Seçimlerinde kararlı olmayan, çözüme ilişkin kötümser ve dikkatsiz olan bireyler karar vermede yeteneksiz olarak tanımlanmaktadır ve karar vermeye karşı karşıya geldiklerinde sorumluluğu başkasına yüklemekte, karar vermelerini de savunucu mekanizmalarla açıklamaktadırlar (Mann, Harmoni ve Power 1989).

Plous (1993)’e göre bireyler bir karar anında içinde bulundukları duygusal durumdan etkilenerek kararlar vermektedirler. Bireyler olumlu duygular yaşarken verdiği kararın negatif sonuçlarının olabileceğini göz ardı etme eğilimi gösterirken,

olumsuz bir duygu yaşadığı zaman karar anındaki seçenekleri fark edememektedirler.

Larson (1999)'da hem ergenlerin hem de yetişkinlerin kararlarının içinde bulundukları duyguları tarafından etkilendiklerini ifade etmektedirler. Larson'a göre ergenler, yetişkinlerden daha çok duygusal durum yaşamaktadırlar. Larson'ın görüşü de ergenlik çağında bulunan bireylerin kararları üzerinde yaşadıkları duyguların etkisi olduğu yönündedir.

Bono (1992)'ya göre verilen kararlar duygulara dayanmaktadır. Ancak duygular yoluyla verilen kararların iyi bir karar olmadığı konusunda şüphe duyarak, verilecek kararları düşünürüz. Kararlarımızın duygusal olmaktan çok mantıklı olması gerektiğinin bilinmesine rağmen, verilen son karar genelde yine duygulara bağlıdır. Bu da seçimlerimizin korkuya (hata yapma, risk alma vb) dayandığı anlamını gelmektedir.

Bono'da tıpkı Plous (1993) ve Larson(1999), gibi kararlar üzerinde kişilerin içinde bulundukları duygu durumun etkilerinden söz etmektedir. Sonuç olarak kaygıyı hoşla gitmeyen bir duygu olarak ele aldığımız da Plous'un, Bono'nun ve Larson'ın görüşlerinin araştırma bulgularını destekleyici yönlerinin olduğu söylenebilir.

Yukarıda özetlenen araştırmacıların vurguladıkları ana noktalar belirlendiğinde şu sonuçlar ortaya çıkmaktadır; Bireyin içinde bulunduğu duygu hali onu seçimlerinde kararsızlığa itebilmektedir. Durumluk kaygı da bireyin o an içinde yaşadığı anlık duygusal durum olarak ele alındığında da, kişiyi kararsızlığa sürükleyeceğine dair bir yorum getirilebilir. Yukarıda değinilen araştırma sonuçları ve araştırmacıların görüşleri kararsızlık stratejisinin kaygı tarafından tam olarak yordandığına dair bulgular öne sürmeseler de kısmen de olsa araştırmanın bulgularını destekleyici nitelikte görüşler ortaya koymaktadırlar.

Kararsızlık stratejisinin durumluk kaygı tarafından yordanmış olması araştırmanın örnekleminin özelliklerinden kaynaklanıyor olabilir. Araştırmanın örneklemini lise son sınıfta okuyan öğrenciler oluşturmaktadır. Bilindiği gibi bu dönemde öğrenciler ÖSS sınavından dolayı oldukça yoğun bir kaygı yaşamaktalar ve

aynı zamanda bir çok üniversite ve bölüm arasından hangisini seçeceklerine dair bir kararsızlıkta yaşamaktadırlar. Bu iki duyguyu hali hazırda zaten yaşadıkları için kararsızlık değişkeni ile durumluk kaygı arasında yordayıcı bir ilişkinin çıkması araştırmanın doğal bir sonucu olarak kabul edilebilir.

BÖLÜM VI

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde, araştırmada elde edilen bulgulara dayalı olarak ulaşılan sonuçlar belirtilmiş ve bu sonuçlar kapsamında geliştirilen bazı öneriler sunulmuştur.

Sonuçlar

Araştırma kapsamında aşağıda sıralanan sonuçlar elde edilmiştir.

1) Lise son sınıf öğrencilerinin içtepsel karar stratejileri düzeylerinin en önemli yordayıcısının, akılcı olmayan inanç olduğu bulunmuştur. İçtepsel karar stratejisini akılcı olmayan inancın yordamış olması ve aralarındaki korelasyonun pozitif ve yüksek bulunması, iki değişken arasındaki ilişkinin aynı yönlü olduğunu, bu bulgu da akılcı olmayan inanç düzeyi yüksek olan öğrencilerin içtepsel karar stratejilerinin de yüksek olduğu sonucunu ortaya koymaktadır.

2) Lise son sınıf öğrencilerinin içtepsel karar stratejileri düzeylerinin ikinci önemli yordayıcısının, durumluk kaygı olduğu bulunmuştur. İçtepsel karar stratejisini durumluk kaygının yordaması ve aralarındaki ilişkinin pozitif ve yüksek bulunması, iki değişken arasındaki ilişkinin aynı yönlü olduğunu, bu bulgu da durumluk kaygı düzeyi yüksek olan öğrencilerin içtepsel karar stratejilerinin de yüksek olduğu sonucunu ortaya koymaktadır.

3) Lise son sınıf öğrencilerinin mantıklı karar stratejilerinin en önemli yordayıcısının akılcı olmayan inanç olduğu bulunmuştur. Mantıklı karar stratejisini akılcı olmayan inancın yordamış olması ve aralarındaki korelasyonun negatif bulunması, iki değişken arasındaki ilişkinin ters yönlü olduğunu, bu bulgu da akılcı olmayan inanç düzeyi düşük öğrencilerin mantıklı karar stratejilerinin yüksek olduğu sonucunu ortaya koymaktadır.

4) Lise son sınıf mantıklı karar stratejilerinin ikinci önemli yordayıcısının, cinsiyet olduğu bulunmuştur. Mantıklı karar stratejisini cinsiyetin yordamış olması ve aralarındaki korelasyonun negatif bulunması, iki değişken arasındaki ilişkinin ters

yönlü olduğunu ortaya koymaktadır. Bu bulgu ile de kız öğrencilerin mantıklı karar stratejisi alt ölçeğinden aldıkları puanlar yükseldikçe erkek öğrencilerin mantıklı karar stratejisi puanlarının düştüğü sonucuna ulaşılmıştır.

5)Lise öğrencilerinin mantıklı karar stratejilerinin üçüncü önemli yordayıcısının, sürekli kaygı olduğu bulunmuştur. Mantıklı karar stratejisini sürekli kaygının yordamış olması ve aralarındaki ilişkinin negatif bulunması iki değişken arasındaki ilişkinin ters yönlü olduğunu, bu bulguda sürekli kaygı düzeyi düşük olan öğrencilerin mantıklı karar stratejilerinin yüksek olduğu sonucunu ortaya koymaktadır.

6) Lise son sınıf öğrencilerinin mantıklı karar stratejilerinin dördüncü önemli yordayıcısının, sosyo ekonomik düzey olduğu bulunmuştur. Mantıklı karar stratejisini sosyo ekonomik düzeyin yordamış olması ve aralarındaki ilişkinin pozitif ve yüksek bulunması, iki değişken arasındaki korelasyonun aynı yönlü olduğunu, bu bulgu da sosyo ekonomik düzeyi yüksek olan öğrencilerin mantıklı karar stratejilerinin de yüksek olduğu sonucunu ortaya koymaktadır.

7)Lise son sınıf öğrencilerinin bağımlı karar stratejilerinin ele alınan bağımsız değişkenler tarafından yordanmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

8) Lise son sınıf öğrencilerinin kararsız karar stratejisi düzeylerinin en önemli yordayıcısının, durumluk kaygı olduğu bulunmuştur. Kararsız karar stratejisi düzeyini durumluk kaygının yordamış olması ve aralarındaki korelasyonun pozitif ve yüksek bulunması, iki değişken arasındaki ilişkinin aynı yönlü olduğunu, bu bulgu da durumluk kaygı düzeyi yüksek olan öğrencilerin kararsız karar strateji düzeylerinin de yüksek olduğu sonucunu ortaya koymaktadır.

9) Araştırma kapsamına alınan bağımsız değişkenlerden akademik başarının içtepesel, mantıklı, bağımlı, kararsız karar stratejilerinin önemli yordayıcısı olmadığı bulunmuştur. Bu bulgu ile de akademik başarı bağımsız değişkeninin lise son sınıf öğrencilerinin karar stratejilerini yordayan nitelikte bir değişken olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Öneriler

Bu araştırmada elde edilen bulgular doğrultusunda aşağıdaki öneriler getirilmiştir.

1) Araştırma bulgularından, rehber öğretmen/psikolojik danışmanların ve bu konuda çalışan kişi ve kurumların, lise öğrencilerinin karar stratejileri, akılcı olmayan inançları, durumluk sürekli kaygı düzeyleri ile ilgili sorunlarına rehberlik ederken yararlanacakları umulmaktadır.

2) Karar stratejileri konusunda yapılan çalışmalar kapsamına, akılcı olmayan inanç ve durumluk sürekli kaygı düzeylerini azaltıcı bireysel ve grup programlarının uygulanması öğrencilerde mantıklı karar stratejileri geliştirilmesi sürecini hızlandırmada katkı sağlayabilir.

3) Araştırmada lise son sınıf öğrencilerinin karar stratejileri üzerinde cinsiyet, sosyo ekonomik düzey, akademik başarı, akılcı olmayan inançlar ve kaygı türlerinin birer yordayıcı değişken olup olmadığı ortaya konulmuştur. Öğrencilerin karar stratejilerini belirlemek amacıyla araştırmaya benzer çalışmalar ortaöğretimin diğer sınıflarında veya ilköğretim düzeyinde yapılabilir.

4) Yapılacak olan çalışmalarda karar verme olgusunun, yaş, aile yapısı, anne-baba tutumu, problem çözme becerileri, benlik saygısı, denetim odağı, yaşam doyumu gibi farklı değişkenlerle ilişkisinin incelenmesi, karar verme becerisi konusunda psikolojik danışmanların daha kapsamlı bilgilere sahip olmasını sağlarken, diğer taraftan karar verme becerilerini geliştirmeyi hedefleyen uygun eğitim programlarının geliştirilmesine yardımcı olabilir.

5) Bireyin karar verme becerisi erken yaşlarında şekillenmeye başlamaktadır. Bu gelişim sürecini, bireyin içinde yetiştiği aile ortamı olumlu ya da olumsuz şekilde etkileyebilmektedir. Ailenin karar verme sürecindeki önemli rolü göz önünde bulundurulduğunda aileyi de içerisine alan bir eğitim programı hazırlanabilir.

6) Psikolojik danışma ve rehberlik alanında çalışacak olan bireylere, eğitim süreci içerisinde karar verme konusuyla ilgili kuramsal ve uygulamalı dersler verilmeli ve danışanlara karar verme becerileri konusunda yardım etme becerileri

kazandırılmalıdır. Psikolojik danışma programlarına lisans ve lisans üstü düzeydeki derslerin içeriğine, karar verme becerisiyle ilgili konular konulabilir.

KAYNAKÇA

- ADAİR, John. (2003). Etkili Karar Vermek. Çev: Salih Fatih Güneş. Birinci Basım: Babıali Kültür Yayıncılığı: İstanbul
- ADLER, Alfred. (2004). **İnsan Doğasını Anlamak**. Çev: Deniz Başkaya İzmir: İlyas Basım Yayın. Birinci Basım. ss.247
- AKBABA, Sırrı. (2002) Öğretmen Yetiştirme de Mesleki Rehberliğin Yeri ve Önemi. **Milli Eğitim Dergisi** .Sayı 155-156
- AKKÖK, Füsün. (1996). İlköğretimde Sosyal Becerilerin Geliştirilmesi. (Öğretmen El Kitabı). Milli Eğitim Basımevi. İstanbul: 1996
- ALİSİNANOĞLU, Fatma, ULUTAŞ, İlkay (2000). Çocuklarda Kaygı Ve Bunu etkileyen Etmenler. **Milli Eğitim Eğitim Sanat Kültür Dergisi**. Mart 2000 Sayı 145
- ANN, A.B. (1989). Vocational Decision Making Charecteristics of High and Low Achieving Academicly Gifted High School Students. **Dissertation Abstracts International**, 50 , 1208
- ARAL, Neriman (1997). **Fiziksel İstismar ve Çocuk**. Ankara: Tekışık Veb Ofset Tesisleri s. 22
- ARNOLD, B. A. (1988). “Vocational Decision Making Characteristics of High and Low Achieving Academicly Gifted High School Students” **Disertation Abstracts International**, 9(8), 2102-A
- BACANLI, FERİDE. ve SÜRÜCÜ, MUSTAFA. (2005). İlköğretim 8. Sınıf Öğrencilerinin Karar verme Stilleri Ve Sınav kaygıları Arasındaki İlişki. **VIII.Ulusal Psikolojik Danışma Ve Rehberlik Kongresi Özet Kitabı**. İstanbul:Marmara Üniversitesi
- BALL, C. MANN, L ve STOMM, C. (1994) “Oecision-Making ağabeylities İntelectually Gifte and Non-gifted Children” **Australian Journal of Psychology** 46 (1), ss: 13-20

BARON, J. (1993). Decision Making Biases in Children And Early Adolescent Exploratory Studies. **Merril-Palmer Quarterly**, 39 (1) 22-46

BAŞ, Mesut. (1984). **Grupla Psikolojik Danışmanın Bireylerin Kaygı ve Uyum Düzeyleri Üzerindeki Etkisi**. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Doktora Tezi).

BAŞARAN, İbrahim Ethem. (1991) **Eğitim Psikolojisi**. Ankara: Kadioğlu Matbaası. 11. Basım

BERGLAND, B.W. (1974). Career Planning: The Use Of Sequential Evaluated Experience. (L: Herr Ed) **Vocational Guidance And Human Development**, Boston: Houghton-Mifflin Co.

BERNDT, T. LAYCHACK, A. PARK, K. (1990). Friend's Influence on Adolescent Academic Achievement Motivation: An Experimental Study, **Journal of Educational Psychology**, 82 (4), 664-670

BERNE, Eric. (1988). **Herkes İçin Psikiyatri ve Psikoanaliz Rehberi**. (Çev): Emre Kapkı. Ankara:Yaprak Yayınları.

BİLGE, Filiz. (2000). Akılcı Olmayan Düşünce Düzeyleri Farklı Üniversite Öğrencilerinin Problem Çözme Becerilerini Değerlendirmeleri. **Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi**. 13 (11) , 7-18.

BİLGİN, Asude. (1995). **Grup Rehberliğinin ve Grupla Psikolojik Danışmanın, Lise Öğrencilerinin Anne-Babalarından Bağımsız Meslek Kararı Verme Davranışına Etkisi**. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Doktora Tezi).

BLUSTEİN, D.L. PHILLIPS, D. (1990). "Relation Between Ego Identity Statuses and Decision Making Styles" **Journal of Counseling Psychology**, 37 (2), 160-168.

BONO, E. (1992) **Teach Your Child How to Think**. Middlesex: England.

BROWN, J.E. ve MANN, L. (1990). The Relationship Between Family Structure and Process Variables and Adolescent Decision Making. **Journal of Adolescence**, 13, 25-37

BROWN, J.E. ve MANN, L. (1991). Decision Making Competence And Self Sistem A Comparison of Parents And Adolescents. *Journal Of Adolescence*, 14, 363-371

BÜYÜKÖZTÜRK, Şener (2005). **Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı**. Ankara: Pegema Yayıncılık 5. Basım

CAVELL, T. A. (2000). Working with parents of aggressive children: A practitioner's guide. Washington: American Psychological Association

COREY, G. (1991). **Theory and practice of counseling and psychotherapy**. Second Edition. California: Brooks/Cole Publication Company, Monterey.

CÜCELOĞLU, Doğan. (1994). **İnsan ve Davranışı**. İstanbul: Remzi Kitabevi. 5. Basım.

ÇAKIR, Mehmet Ali. (2004) Mesleki Karar Envanterinin Geliştirilmesi. **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi**. 37 (2), 2-14

ÇETİNGÜÇ, Muzaffer .(2006) Havacılıkta Karar Verme <http://www.hvtd.org/bulten/news.php> 13.07.2006

DEMİRBAŞ, Hatice. (1992). **Suçlu ve Suçlu Olmayan Ergenlerin Karar Verme Davranışlarının Karşılaştırılması**. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

DENİZ, Engin. M. (2004). **Üniversite öğrencilerinin karar vermede öz-saygı, karar verme stilleri ve problem çözme becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi**. Eğitim Araştırmaları Dergisi. Bahar 2004 15. Sayı

DOĞAN, Süleyman. (1995). Akılcı-Duygusal Terapi: Kuramsal Bir İnceleme. **Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi**. 2 (6), 29-36

DURYEA, E. , OKWUMABUA, J. (1985). An Eexploratory Study Of The Health Decision –Making Variables of Newyork and Montana Nineth Graders. **Adolescence**. 20 (80) 889-908.

ELDELEKLİOĞLU, Jale.(1996). **Karar Stratejileri ile Ana Baba tutumları Arasındaki İlişki**. Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

ELLİS, Albert. (1986). Rational Emotive Therapy Applied to Relationships Therapy. **Journal of Rational Emotive Therapy**, 4, 1. s.4-21

ERSEVER, Ö. Hakan. (1996). **Karar Verme Becerileri Kazandırma Programının ve Etkileşim Grubu Deneyiminin Üniversite Öğrencilerinin Karar Verme Stilleri Üzerindeki Etkileri**. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Doktora Tezi).

FOLİNO F. David. (1999). **Etkili Karar Verme**. İstanbul: Hayat Yayıncılık. Çev: E. Sabri Yarmalı. 1. Basım.

GAZDA, G.M. (1989). **Group Counseling: A Developmental Approach**, Allyn and Bacon: Boston, 490

GELATT, H.B. (1962). Decision making: A conceptual frame of reference for counseling. **Journal of counseling Psycology**, 9 (3), 240-245

GELATT, H.B. (1972). Toward A Theory Of Occupational Choice: A Restatement. **Vocational Guidance Quarterly**, 29 (3), 169-176.

GENÇTAN, E., (1981). **Çağdaş yaşam ve normal dışı davranışlar**. Maya Matbaacılık, Eğitim Dizisi, Ankara.

GİRGİN Günseli (1990). **Farklı Sosyo Gkonomik Kesimden 13-15 Yaş Grubu Öğrencilerde Kaygı Alanları Ve Kaygı Düzeylerinin Başarıyla İlişkisi**. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

GÜMÜŞ, Aynur (1997) **Üniversite öğrencilerinin Sosyal Kaygı Düzeylerinin Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).**

HAMAMCI, Zeynep. HAMURLU, M. Kürşat. (2005). **Anne Babaların Meslek Gelişimine Yardımcı Olmaya Yönelik Tutumları ve Bilgi Düzeylerinin Çocuklarının Mesleki Kararsızlıkları İle İlişkisi.** <http://www..education.Ankara.edu.tr.ebfdergi/pdfler>

HAMAMCI, Zeynep. BÜYÜKÖZTÜRK, Şener. (2003). İlişkilerle İlgili Bilişsel Çarpıtmalar Ölçeği: Geliştirilmesi ve Psikometrik Özelliklerinin İncelenmesi. **Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, 2 (25). 107-111

HAMMOND, J.S. (2002). **Karar Verme Sanatı.** İstanbul: Beyaz Yayıncılık. Çev: Şebnem Öztan. 1.Basım

HARREN, V.A. KASS, R.A. TİNSLEY, H.E.A. (1978). Influence Of Sex Role Attitudes And Cognitive Styles On Career Decision Making. **Journal Of Counseling Psychology**, 25 (5), 390-398

HARRİS, Robert. (1998). Introduction to Decision Making. <http://www.virtualsalt.com/crebook5.htm>.03.04.2006

HORNEY, Karen. (1999). **Çağımızın Nevrotik Kişiliği.** Ankara: Öteki Yayınevi. 4. Basım.

HUITT, W.G. (1992). Problem Solving and decision making: Consigeration or individual differences using the Myers-Briggs type indicator. **Journal of Psychological Type**, 24, 33-44

İLGİN, R., TÜRMEİN, M. , YILMAZ, N., BAŞOĞLU, N. (1995). Çocuklar İçin Durumluk-Sürekli Kaygı Envanterinin İlkokul ve Ortaokul Öğrencilerine Uyarlanması. **Çocuk Ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi**. Cilt 2, Sayı 2, 76-81.

JONES-NELSON, Richard. (1982). **Danışma Psikolojisi Kuramları**. Editör: Füsün Akkoyun. Ankara: TBFO Ltd.Şti.

JOHNSON, R.H. (1978). Individual Styles of Decision Making: A Theoretical Model for Counseling. **Personal and Guidance Journal**, 56, 530-536

KAPTAN, S. (1995). **Bilimsel Araştırma ve İstatistik Teknikleri**. 10. Basım. Ankara: Tekışık Web Ofset Tesisleri.

KAYA, Yılmaz. (2004). **Çok Amaçlı Karar Verme Yöntemlerinden TOPSİS ve ELECTRE Yöntemlerinin Karşılaştırılması**. İstanbul: Havacılık ve Uzak Teknolojileri Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

KEPÇEOĞLU, Muharrem (1994). **Psikolojik Danışma ve Rehberlik**. Ankara: Özerler Matbaası. Sekizinci Basım.

KLAYMAN, J. (1985). Children's Decision Strategies and Their Adaptation to Task Characteristics **Organizational Behavior and Human** 35, 179-201

KOOPMAN, P. L, POOL, Y. (1990) **Decision Making in Organizations** Cooper, C.L. , Robertson I.T. (Derleyenler). International Review of Industrial and Organizational Psychology (içinde) Chichester. John Wiley and Sons Ltd.

KÖKDEMİR, Doğan. (2003). **Belirsizlik Durumlarında Problem Çözme ve Karar Verme**. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Doktora Tezi)

KÖKNEL, Özcan. (1988) **Zorlanan İnsan**. İstanbul; Altın Kitaplar Yayınevi, 2. Basım, 1988.

KÖKNEL, Özcan (1990). Korkular, Takıntılar, Saplantılar. Altın Kitaplar Yayınevi 1. Basım. İstanbul.

KUZGUN, Yıldız. (1992). Karar Stratejileri Ölçeği: Geliştirmesi ve Standardizasyonu **VII. Ulusal Psikoloji Kongresi Bilimsel Çalışmaları**, Türk Psikologlar Derneği. Ankara: ss.161-170

KUZGUN, Yıldız. (2000). **Meslek Danışmanlığı Kuramlar ve Uygulamalar**. Ankara: Nobel Yayın ve Dağıtım.

LANE, J. (2000). A Scientific Approach For Developing And Testing A Students Jop-Career” **Education**. 120(4), 605

LARRICK, R.P. (1993). Motivational Factors in Decision Theories: The Role of Self Protection . **Psychological Bultein**. 113 (3), 440-450

LARSON, M. RICHARD, L. (1999) “Adolescent Decsion Making: İmplications For Prevention Programs.” **Summary of Workshop**. Washington: National Academy Press.

LARSON, L.M. ve HEPPNER, P.P. (1985). The relationship of Problem Solving Appraisal to Career Decision and İndecision. **Journal of Vocational Behavior**, 26, 55-65.

LUCAS, M. EPPERSON, D. (1988) . “Personality Types in Vocationally Unducided Students” **Journal of College Student Development**. 29. ss.460-466

MANN, L.; HARMONİ, R. VE POWER (1989). Adolescent Decision-Making: The Development of Competence. **Journal Of Adolescence**, 12, 265-278

NEMİAH, J. (1975). Hysterical Neurosis, Conversion Type. In A. M.Freedman, H. I. Kaplan, & B. J. Sandock (Eds.), **Comprehen-Sive Textbook Of Psychiatry--II** (Vol. 1, pp. 1208-1220).

OSİPOW, H. SAMUEL (1983). **Handbook of Vocational Psycology**: Fondations Hardcover/Lawrance Erbaum Assoc Inc/Haziran 1983.

OSİPOW, S.H. ve REED, R. (1985) Decision-Making Styles and Career İndecision in College Students” **Journal of Vocational Behavior**, 27, 368-373

ÖNER, NEJLA. (1977). **Durumluk ve Sürekli Kaygı Envanterinin Türk Toplumunda Geçerliği**. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Doçentlik Tezi).

ÖZTÜRK, ORHAN. (1997). **Ruh Sağlığı ve Bozuklukları**. Ankara: Medikomat Hekimler Yayın Birliği, 7. Basım

PHILLIPS, S.D. , PAZIENZA, N. , FERRIN. (1984). Decision –Making Styles and Progress İn Occupational Decision-Making. **Journal of Vocational behavior**, 25 (1), 96-105.

PHILLIPS, S.D. Ve BRUCH, M.A. (1988). Shyness and Dysfunction in Career Development. **Journal of Counseling Psychology**, 31 (4), 497-502

PLOUS, S. (1993). **The Psychology of Judgment and Decision Making**, McGraww Hill, New York, 302

RUBİNTON, N. (1980). Instruction İn Career Decision Making And Decision Mking Styles. **Journal Of Counseling Psychology**, 27 (6), 581-588.

RUTHERFORD, R.B. (1976). Behavioral Decision Making And Decision Making Styles. **Journal Of Counseling Psycology**, 27 (6), 581-588.

SARGIN, Nurten (1990) **Lise I ve Lise III. Sınıf Öğrencilerinin Durumluk-Sürekli Kaygı Düzeylerinin Belirlenip Karşılaştırılması**. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanlamış Yüksek Lisans Tezi).

SİNANGİL, Handan. (1993). Yönetici Adaylarında Karar Verme ile Kaygı İlişkileri. **VII. Ulusal Psikoloji Bilimsel Çalışmaları**, Türk Psikologlar Derneği. Ankara: ss.171-177

SCHANEVELDT, J.D., ADAMS, G. (1983). Adolescent And Decision Making Process. **Theory Into Practice**, 22 (22), 98-104.

SVENSON, O. (1979). Process Description of Decision Making. **Organizational Behaviour and Human Performance**, (23):86–112

TAN, Hasan. (1992) **Psikolojik Danışma ve Rehberlik**. İstanbul: Alkım Yayınevi

TELMAN, Cavidan. (2000) **Başarıya Giden Yolda Meslek Seçimi**. İstanbul: Epsilon Yayıncılık. ss: 28

TEMEL, Ali. (2005). Hayatınızın Seçimi. **Eğitim Bilim ve Kültür Dergisi**. Temmuz-Ağustos Ayı. 81. Sayı

TİRYAKİ, Mehri Gül. (1997). **Üniversite Öğrencilerinin Karar Verme Davranışlarının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi**. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

TÜRKÜM, A.S., BALKAYA A., KARACA, E. (2003). Akılcı OLMAYAN İnanç Ölçeğinin Lise Öğrencilerine Uyarlanması: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışmaları. **Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi**. Sayı: 23 Cilt:III Ss:77-83

VAROL, Şükriye. (1990). **Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Kaygı Düzeylerini Etkileyen Bazı Etmenler**. Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

VEZNEDAROĞLU, Levent. (2005) **Öğrenme Stilleri: Tanımlar, Modeller, Görevler**. <http://www.ilkogretim.online.org.tr>

VON NEUMANN, J. VE MORGENTERN, O. (1947). **Theory of games and economic behavior**. Princeton, NJ: Princeton University Press.

WELKER, Eileene. (1998) Decision Making/Problem Solving With Teens. <http://ohioline.osu.edu/hyg-fact/5000/5301.html>

WILKS, Johnn. (1986). “The Relative Importance of Parent and Friends in Adolescent Decision Making” **Journal of Youth and Adolescence**. 15 (4), 323-394

YEŞİLYAPRAK, Binnur. (1996). **Eğitsel Ve Mesleki Rehberlik**, Ankara: Varan Matbaası. 2. Baskı

YEŞİLYAPRAK, Binnur (2000). **Eğitimde Rehberlik Hizmetleri**. Ankara: Nobel Yayınevi. Birinci Basım.

YÖRÜKOĞLU, A., (1985). **Gençlik çağı**. T. İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara.

YURTAL, Filiz. (1999). **Üniversite Öğrencilerinin Akılcı Olmayan İnançlarının Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi**. Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü (Yayınlanmamış Doktora Tezi).

YÜKSEL, Galip. (2003). İlköğretim Öğrencilerinin Gelişim Alanları, gelişim Alanlarının İşaretçisi Olan İhtiyaçlar ve Geliştirilmesi Gereken Beceriler: Bu Süreçte Rehber Öğretmenin İşlevleri: Kurumsal Bir İnceleme. **Milli Eğitim Dergisi**. Sayı 159.

ZURILLA D., GOLDFRIED, M. “Problem Solving Behavior Modification” **Journal of Abnormal Psychology**, vol : 18, 1971 . (ss. 45-47).

EK 1

KARAR STRATEJİLERİ ÖLÇEĞİ

AÇIKLAMA: Size verilen KARAR STRATEJİLERİ ÖLÇEĞİ soru kağıdında bir kişinin karar verirken benimsediği stratejileri belirten ifadeleri içeren 40 madde bulunmaktadır. Sizden istenen, her ifadeyi okuyup, ifadede belirtilen davranışın size ne kadar uygun olduğunu, yanıt kağıdında, madde numarasının karşısındaki seçeneklerden birini işaretleyerek belirtmenizdir. Yanıtlar; A “Hiç Uygun Değil”, B “Pek Uygun Değil”, C “Biraz Uygun” ve E “Çok Uygun” anlamına gelmektedir. Soruları dikkatle okuyup, her bir durumda nasıl davrandığınızı düşünerek, yanıtınızı işaretlemeye özen gösteriniz.

1. Karar verirken başkalarının yol göstermesini isterim.
2. Bir elbise almak için pek çok mağazayı gezer, kaliteyi ve fiyatları karşılaştırırım.
3. Bir şey satın aldıktan sonra vitrinde daha güzelini, daha ucuzunu görünce aldığımdan soğurum.
4. Bir konuda karar vermeden önce durumu iyice inceler, seçenekleri etraflıca araştırırım.
5. Her konuda güç karar veren bir kişi olarak tanınırım.
6. Bir konuda karar vermem gerektiğinde, her seçeneğin olumlu ve olumsuz yanlarını uzun uzun araştırırım.
7. Bir şey satın alırken, yanımda bana fikir verecek birinin bulunmasını gerekli görürüm.
8. “İnsan kendine ilişkin kararları kendisi vermeli ve bunun sorumluluğunu da taşımalıdır” diye düşünür öyle davranırım.
9. Seçenekler hakkında etraflıca bilgi toplamadan karar verdiğim görülmemiştir.
10. Verdiğim kararları çok kere hemen değiştiririm.
11. Uzun kararsızlık dönemi beni sıkır ve hemen o an için uygun bulduğum seçeneği kabul eder ve onunla mutlu olurum.
12. Hayatım boyunca verdiğim kararlardan genellikle pişman olmadım.
13. Mektuplarımı postaya vermeden önce bir çok defa okuyup, yazdıklarımı değiştiririm.
14. Her konuda kendi başıma karar veririm.
15. Bir karar verirken çok araştırma yapmam, çünkü her kafadan bir ses çıkar ve beni şaşkına çevirir.
16. Bir konuda karar vermeden önce seçenekleri çok iyi incelemenin, her birinin avantajlı ve dezavantajlı yönlerini tartmanın çok sıkıcı bir iş olduğunu düşünürüm.
17. Sınavlarda cevaplarımı sık sık değiştirdiğimden, kağıdını en son veren kişi genellikle ben olurum.

18. Sınavlardan çıktıktan sonra cevaplarımın doğru olup olmadığını araştırmama, çünkü hatalarımı öğrendikçe canım sıkılır.
19. Kendi başıma doğru kararlar vereceğime inanırım.
20. İnsanın içinden gelen sesin onu doğruya götürdüğüne inanırım.
21. Kararlarımı başkalarına danışmadan veririm.
22. Başkalarına danışmadan verdiğim kararlardan biraz sonra pişman oluyorum.
23. Seçenekleri inceden inceye araştırmanın vakit kaybı olduğunu, çok inceledikçe karar vermenin güçleşeceğini düşünür, ilk anda bana çekici gelen seçeneğe yönelmeyi rahatlatıcı bulurum.
24. Karar vermeden önce bilgi toplamaya kalktığımda, birbiri ile çelişen bilgilerle karşılaşıyorum ve ne yapacağımı şaşıyorum.
25. Karar verirken acele eder, sonra da verdiğim kararı beğenmez ve değiştirmeye kalkarım.
26. Karar verirken aynı konuda arkadaşlarımın nasıl davrandığına bakarım.
27. Karar vermeden önce uzun araştırma dönemi bende sıkıntı yaratır. Buna son vermek için, o anda bana çekici gelen seçeneğe yönelirim.
28. “İnsanın maymun iştahlı olmaması için ne istediğini çok iyi araştırması gerekir” diye düşünür ve öyle davranırım.
29. Hakkında etraflıca araştırma yapmadan hiç kimse ile yakın ilişkiye girmem.
30. Herkesi hoşnut edecek karar almak mümkün değildir. Onun için kararlarımın önce beni memnun etmesini gerekli görürüm.
31. İnsan hiçbir kararını aceleyle getirmemeli diye düşünür ve öyle davranırım.
32. Bir karar verirken, gerçekleşme olasılığı diğer seçeneğe göre daha zayıf olsa da, bana çekici gelen seçeneğe yönelirim, çünkü bir şeyi çok istersem güzel tesadüfler sayesinde ona ulaşabilirim diye düşünürüm.
33. Etraflıca danışacağım kimse olmadığında da kendi başıma karar verebilirim.
34. Çevremde “Kendi bildiğine giden kişi” olarak tanınırım.
35. Hoşuma giden bir seçeneğe yöneldiğimde neler kazanıp neler kaybedebileceğimi etraflıca değerlendiririm.
36. Karar verirken seçeneklerin gerçekleşme olasılıklarını hiç dikkate almam, sadece ne ölçüde hoşuma gittiklerine bakarım.
37. Bir karar verdikten sonra, seçtiğim yolun yararlarından çok sakıncalarını görmeye başlar ve değiştirme isteği duyarım.
38. Karar verirken başkalarının önerilerine kulak asmam.
39. Bir karar verme durumunda, bir seçeneğe yönelirken, bana sağlayacağı yararları etraflıca değerlendiririm.
40. Verdiğim bir kararı biraz sonra beğenmez, “Acaba öbür yolu mu deneseydim” diye düşünürüm.

KARAR STRATEJİLERİ ÖLÇEĞİ

YANIT KAĞIDI

Adı ve Soyadı:

Prof. Dr. Yıldız Kuzgun

Bölümü ve Sınıfı:

No:

Doğum Tarihi:

	<u>A</u>	<u>B</u>	<u>C</u>	<u>D</u>	<u>E</u>		<u>A</u>	<u>B</u>	<u>C</u>	<u>D</u>	<u>E</u>
1.	()	()	()	()	()	21.	()	()	()	()	()
2.	()	()	()	()	()	22.	()	()	()	()	()
3.	()	()	()	()	()	23.	()	()	()	()	()
4.	()	()	()	()	()	24.	()	()	()	()	()
5.	()	()	()	()	()	25.	()	()	()	()	()
6.	()	()	()	()	()	26.	()	()	()	()	()
7.	()	()	()	()	()	27.	()	()	()	()	()
8.	()	()	()	()	()	28.	()	()	()	()	()
9.	()	()	()	()	()	29.	()	()	()	()	()
10.	()	()	()	()	()	30.	()	()	()	()	()
11.	()	()	()	()	()	31.	()	()	()	()	()
12.	()	()	()	()	()	32.	()	()	()	()	()
13.	()	()	()	()	()	33.	()	()	()	()	()
14.	()	()	()	()	()	34.	()	()	()	()	()
15.	()	()	()	()	()	35.	()	()	()	()	()
16.	()	()	()	()	()	36.	()	()	()	()	()
17.	()	()	()	()	()	37.	()	()	()	()	()
18.	()	()	()	()	()	38.	()	()	()	()	()
19.	()	()	()	()	()	39.	()	()	()	()	()
20.	()	()	()	()	()	40.	()	()	()	()	()

EK 2

AKILCI OLMAYAN İNANÇLAR TESTİ

Açıklama

Aşağıda duygu ve inançları ifade eden 45 madde verilmiştir. Her maddeyi dikkatlice okuyarak yaşantılarınıza ve inançlarınıza uygunluk durumunu düşününüz. Her bir madde için cevaplar hiç katılmıyorum (1), katılmıyorum (2), kararsızım (3), katılıyorum (3) ve hiç katılmıyorum (5) şeklindedir. Seçeneklerden birini cevap kağıdında ilgili madde numarasının karşısındaki boşluğa X işaretini koyarak cevabınızı belirtiniz. Mümkün olduğu kadar “kararsızım” seçeneğini işaretlemekten kaçınınız.

Cevaplarınız gizli tutulacaktır. Doğru ve içten cevap vermeniz araştırmanın değerini artıracaktır. Katkılarınız için teşekkür ederim.

1. Başkaları tarafından onaylanmak benim için önemlidir.
2. Herhangi bir konuda başarısız olmaktan nefret ederim.
3. Hata yapan insanlar başlarına geleni hak eder.
4. Eğer insan isterse, hemen her durumda mutlu olabilir.
5. Her insan yardım ve tavsiye alabileceği birine ihtiyaç duyar.
6. İyi yapamadığım şeylerden uzak dururum.
7. İnsanlar olaylardan değil kendilerine verdiği görüntüsünden rahatsız olurlar.
8. Beklenmeyen tehlikeler veya gelecekteki olaylar karşısında biraz kaygılanırım.
9. Önemli bir karar alırken bilen birine danışmaya çalışırım.
10. Geçmişin etkilerini silmek hemen hemen imkansızdır.
11. Hiçbir şeyin mükemmel bir çözümü yoktur.

12. Herkesin beni sevmesini isterim.
13. Başkalarının benden daha iyi olduğu işlerde yarışmaktan rahatsız olmam.
14. Hata yapanlar suçlanmayı hak eder.
15. Ruhsal durumumun nedeni benim.
16. Kafama takılan bazı şeyleri genellikle kafamdan atamıyorum.
17. İnsanlar kendileri dışında bir kaynağa ihtiyaç duyarlar.
18. Bazı şeyleri başarmaktan hoşlanırım ama kendimi başarılı olmak zorunda hissetmem.
19. Ahlaksızlık kesinlikle cezalandırılmalıdır.
20. Sefil insanlar genellikle o duruma kendileri gelirler.
21. İnsanlar geçmişin etkilerine fazla değer verirler.
22. Yaptığım her şeyde başarılı olmak benim için oldukça önemlidir.
23. Yaptıkları yanlışları için insanları nadiren suçlarım.
24. Kişi kendisi istemedikçe uzun süre kızgın ve kederli bir şekilde kalamaz.
25. Değişik tecrübeler yaşamış olsaydım olmak istediğime daha çok benzerdim.
26. Aktiviteleri aktivite olsun diye yaparım onları ne kadar iyi yaptığım önemli değil.
27. Ceza korkusu insanların iyi olmalarına yardım eder.
28. Kişinin ne kadar çok problemi varsa o kadar az mutlu olur.
29. Gelecek konusunda nadiren endişelenirim.
30. Geçmiş yaşantılarım şimdi beni etkilediğini pek düşünmem.
31. Onaylanmaktan hoşlanmama rağmen benim için önemli bir ihtiyaç değildir.
32. Hiçbir şeyin kendisi üzücü değildir. Sadece sizin yorumlarınız onu üzücü hale getirir.

33. Gelecekteki bazı şeyler hakkında çok endişeliyim.
34. Hepimiz geçmişimizin tutsağıyız.
35. Bir şeyin mükemmel çözümü nadiren vardır.
36. İnsanların beni ne kadar onayladığı ve kabullendiği hakkında sık sık endişelenirim.
37. Pek çok insan hayatın kötü yanlarını cesaretle karşılamalıdır.
38. Pratik bir çözüm aramak mükemmeli aramaktan daha iyidir.
39. İnsanların benim hakkımda ne düşündüklerine çok önem veririm.
40. Uzun süre çok üzgün kalmak için hiçbir neden yoktur.
41. Ölümü veya nükleer savaş gibi şeyleri hemen hemen hiç düşünmem.
42. İyi yapamayacağım şeyleri yapmaktan korkmam.
43. İnsan kendi cehennemini kendi yaratır.
44. Kendimi sık sık çeşitli tehlikeli durumlarda ne yapacağımı planlıyor olarak bulurum.
45. Şartların ideal olarak bir araya gelmesi düşünülemez.

EK 2
AKILCI OLMAYAN
İNANÇLAR TESTİ
CEVAP KAĞIDI

NO	HİÇ KATILMIYORUM	KATILMIYORUM	KARARSIZIM	KATILIYORUM	TAMAMEN KATILIYORUM
1					
2					
3					
4					
5					
6					
7					
8					
9					
10					
11					
12					
13					
14					
15					
16					
17					
18					
19					
20					
21					
22					
23					
24					
25					
26					
27					
28					
29					
30					
31					
32					
33					
34					
35					
36					
37					
38					
39					
40					
41					
42					
43					
44					
45					

EK 3
DURUMLUK SÜREKLİ KAYGI ENVANTERİ

DSKE-TX-1

YÖNERGE: Aşağıdaki kişilerin kendilerine ait duygularını anlatmada kullandıkları bir takım ifadeler verilmiştir. Sonra da o anda nasıl hissettiğinizi ifadelerin sağ tarafındaki uygun alana X işareti koyunuz. Doğru ya da yanlış cevap yoktur. Herhangi bir ifadenin üzerinde fazla zaman sarf etmeksizin anında nasıl hissettiğinizi gösteren cevabı işaretleyin.

	Hiç	Biraz	Çok	Tamamiyle
1. Şu anda sakinim.				
2. Kendimi emniyette hissediyorum.				
3. Şu anda sinirlerim gergin.				
4. Pişmanlık duygusu içindeyim				
5. Şu anda huzur içindeyim.				
6. Şu anda hiç keyfim yok.				
7. Başıma geleceklerden endişe ediyorum.				
8. Kendimi dinlenmiş hissediyorum.				
9. Şu anda kaygılıyım.				
10. Kendimi rahat hissediyorum.				
11. Kendime güvenim var.				
12. Şu anda asabım bozuk.				
13. Çok sinirliyim.				
14. Sinirlerimin çok gergin olduğunu hissediyorum.				
15. Kendimi rahatlamış hissediyorum.				
16. Şu anda halimden memnunum.				
17. Şu anda endişeliyim.				
18. Heyecandan kendimi şaşkına dönmüş hissediyorum.				
19. Şu anda sevinçliyim.				
20. Şu anda keyfim yerinde.				

DURUMLUK SÜREKLİ KAYGI ENVANTERİ

DSKE TX-2

YÖNERGE: Aşağıda kişilerin kendilerine ait duygularını anlatmada kullandıkları bir takım ifadeler verilmiştir. Her ifadeyi okuyun. Sonrada genel olarak nasıl hissettiğinizi ifadelerin sağ tarafındaki boşluklarda uygun olanına X işareti koyunuz. Doğru veya yanlış cevap yoktur. Herhangi bir ifadenin üzerinde fazla zaman sarfetmeksizin genel olarak nasıl hissettiğinizi gösteren cevabı işaretleyin.

	Hemen Hiçbir zaman	Bazen	Çok zaman	Hemen her zaman
21.Genellikle keyfim yerindedir.				
22.Genellikle çabuk yorulurum.				
23.Genellikle kolay ağlarım.				
24. Başkaları kadar mutlu olmak isterim.				
25.Çabuk karar vermediğim için fırsatları kaçıırım.				
26.Kendimi dinlenmiş hissederim.				
27.Genellikle sakin, kendime hakim ve soğuk kanlıyım.				
28. Güçlüklerin yenemeyeceğim kadar biriktiğini hissederim.				
29. Önemli şeyler hakkında endişelenirim.				
30. Genellikle mutluyum.				
31. Her şeyi ciddiye alır ve etkilenirim.				
32. Genellikle kendime güvenim yoktur.				
33. Genellikle kendimi emniyette hissederim.				
34. Sıkıntılı ve güç durumlarla karşılaşmaktan kaçınırım.				
35. Genellikle kendimi hüznü hissederim.				
36. Genellikle hayatımdan memnunum.				
37. Olur olmaz düşünceler beni rahatsız eder.				
38. Hayal kırıklıklarını öylesine ciddiye alırım ki hiç unutamam.				
39. Akli Başında ve kararlı bir insanım.				
40.Son zamanlarda kafama takılan konular beni tedirgin eder.				

